MPRA
Munich Personal RePEc Archive

Romanian Immigrant Integration Index

CoÃ^â„¢ciug, Anatolie and RÃ„Æ'cÃ„Æ'tÃ„Æ'u, Ionela and BÃ„Æ'descu, Gabriel and Burean, Toma and GÃ„Æ'vruÃ^â„¢, Georgiana and Greab, Carmen and Radu, Bogdan and Rus, CÃ„Æ'lin and Vornicu, Andreea

Romanian Center for Comparative Migration Studies

2018

Online at https://mpra.ub.uni-muenchen.de/99143/
MPRA Paper No. 99143, posted 19 Mar 2020 07:41 UTC

Indexul Integrării Imigranților în România – IIIR

2017

Programul Național – Fondul pentru Azil, Migrație şi Integrare FAMI / 16.01.01
Proiect: "CRCM – Centrul Român de Cercetare a Migrației"

CRCM
Centrul Român
de Cercetare a
Migrației
FAMI / 16.01.01

Acest material a fost realizat în cadrul proiectului „CRCM – Centrul Român de Cercetare a Migrației”, implementat de Liga Apărării Drepturilor Omului (LADO) filiala Cluj, în parteneriat cu Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației (CSCM) din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și Institutul Intercultural din Timișoara (IIT), prin Programul Naţional – Fondul pentru Azil, Migraţie şi Integrare (FAMI / 16.01.01).

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene sau a organizațiilor care au sprijinit realizarea studiului.

Data publicării: Februarie 2018

Sesizări și solicitări: contact@migrationcenter.ro

Strada Minerilor nr. 85, Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației, Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România.

Mai multe detalii despre rezultatele proiectului de cercetare puteți găsi pe:

- Pagina de Facebook LADO https://ro-ro.facebook.com/LADO.Cluj/
- Pagina de Facebook CSCM https://www.facebook.com/migrationcenter.ro
- Pagina de Facebook IIT https://ro-ro.facebook.com/InstitutulInterculturalTimisoara/
- Pagina web LADO http://ladocluj.ro/
- Pagina web CSCM http://migrationcenter.ro/wp/ro/
- Pagina web IIT http://www.intercultural.ro/rom/index.html

Autori:

Anatolie Coșciug și Ionela Răcătău (coordonatori)

Gabriel Bădescu

Toma Burean

Georgiana Găvruș

Carmen Greab

Bogdan Radu

Călin Rus

Andreea Vornicu

Editor:

Andriana Coșciug

Copertă:

Anita Toth

MULȚUMIRI

Dorim să mulțumim în primul rând celor câtorva sute de persoane care și-au dedicat timp pentru a completa chestionarul, au participat la întâlnirile de lucru în care am discutat despre cele mai importante aspecte ale integrării imigranților, ne-au ajutat să îmbunătățim instrumentele de cercetare, au distribuit chestionarul în cadrul comunităților din care fac parte sau ne-au susținut să diseminăm rezultatele cercetării și să facem propuneri de ameliorare legislativă.

Vrem să mulțumim în mod special studenților din cadrul programului de Licență în Științe Politice și studenților din cadrul programului ''Master in International Development" ale Facultății de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Aceștia au sprijinit proiectul prin disponibilitatea lor de a se deplasa în țară pentru a aplica chestionare, în vederea verificării și introducerii chestioanrelor aplicate în bazele de date dar și solicitării de informații publice (în ordine alfabetică): Calancea Oxana, Chirteș Ruxandra, Chiuzbăian Mădălina, Micheu Mara, Țîrc Bogdan și Trofin Robert. În mod similar, dorim să evidențiem ajutorul oferit de către studenții Erasmus din cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității Babeș-Bolyai pentru diseminarea chestionarului și facilitarea accesului la comunitățile de studenți internaționali din România (în ordine alfabetică): Chaima, Dunia, Fatima și Wasima.

Multe mulțumiri și cercetătorilor care și-au pus în mod direct amprenta asupra acestui studiu (în ordine alfabetică): Bădiță Cristina, Chiribucă Dan, Karakurt Gökhan și Meire Hani (Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca), Hamberger Astrid (Migrant Integration Center, Brasov), Matichescu Marius (Universitatea de Vest din Timișoara,) și grupul de cercetători din cadrul COMCAD (Universitatea din Bielefeld, Bielefeld, Germania) și din cadrul Centrului pentru Cercetare Socială (Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu). Tot la categoria cercetători dorim să evidențiem sprijinul primit din partea rețelei pentru studiul migrației (RoMIG), lui Oded Strak care a fost keynote speaker în cadrul conferinței *Annual Conference of the Romanian Network for Migration Studies (RoMig)* și tuturor participanților la această conferință pentru comentariile, ajutorul și ideile primite.

De asemenea, dorim să mulțumim următorilor colaboratori care ne-au susținut în diverse aspecte ale cercetării (în ordine alfabetică): Abbas Diana; Abbod Linda; Apăvaloaiei Adrian Laurențiu (Universitatea „Vasile Alecsandri" Bacău); Aștilean Anca și Gori Nicolai

(Universitatea Babeş-Bolyai); Bârzan Cosmin (Centru pentru Resurse Civice Constanța); Botezat Alina (Academia Română - filiala Iaşi); Botezat Doru (Universitatea de Medicină şi Farmacie "Gr. T. Popa" Iași); Buie Oana (ASSOC); Cepoi Victor (School of Advanced Social Studies, Slovenia); Corbea Hoisie, Încăltărău Cristian, Ghiorghiu Dinu Mihai, Branişte Ludmila (Univesitatea „Alexandu Ioan Cuza'' din Iași); Dămoc Marian (Democracy Romanian Youth Movement for Democracy, Bacău); Marinescu Angelica; Farid Balsam; Ghica Luciana și Sandu Cosmina (Universitatea din București); Ismail Chirin; Kuardi Mahmoud; Lăzărescu Luciana (Centru de Cercetare şi Documentare în Domeniul Integrării Imigranţilor); Mălai Mihaela (Erasmus Student Network Bacău); Năstase Dan; Petre Raluca, Pascale Laura și Cristina Dafinoiu (Universitatea „Ovidius" din Constanța); Popa Corina; profesorii de limbă română Coșciug Andriana; Marian Sitar; Angela Secu și studenții care participă la aceste cursuri; Stănuș Cristina, Dragoș Dragoman și Anabella-Maria Târnovan (Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu); Șerban Monica (ICCV, Academia Română, București); Tănase Laura și Ștefan Purici (Universitatea „Stefan cel Mare" din Suceava); Tedeschi Louise (Corporation Médicale Cluj); Tolegen Madina; Zaharie Deborah; și următoarelor organizații/instituții care ne-au susținut în diverse aspecte ale cercetării (în ordine alfabetică): Centrele Regionale de Cazare și Proceduri pentru Solicitanții de Azil; Centrele Regionale de Integrare (CRI) și asociațiile care implementează aceste proiecte; Grupul de Inițiativă Basarabeană; Inspectoratul General pentru Imigrări și toate structurile din subordine; Organizația Internațională pentru Migrație, Biroul în România; Universitatea de Medicină și Farmacie "Victor Babeș" Timișoara; Universitatea de Medicină şi Farmacie „Iuliu Haţieganu" Cluj-Napoca; Universitatea de Medicină și Farmacie Tîrgu Mureș.

Ținem să mulțumim și jurnaliștilor care au relatat despre această cercetare și provocările asociate proiectului: Maria Cinar-Jiga (TVR Cluj), Raluca Daria Diaconuc și Diana Mihai (Radio Iași), Reka Vass și Maria Grigoraș (Radio UBB), Ruxandra Pătrașcu (Casa Jurnalistului), Vladimir Adrian Costea (EuroPukt), Eva-Viorela Sfârlea.

Nu în ultimul rând, dorim să mulțumim celor 3 organizații și tuturor colaboratorilor lor care au avut încredere în acest proiect și ne-au susținut nemijlocit în implementarea acestei cercetări. Din partea echipei LADO Cluj (în ordine alfabetică): Cervinschi Daniela, Ludușan Ana (președintele LADO Cluj), Răcătău Ionela (manager proiect), Orosz Győző (specialist IT), Terec Ionuț (responsabil organizare evenimente), Toth Anita (asistent proiect) și echipa de

contabilitate și resurse umane (Gabriela Chirisan, Ildiko Balazs, Angelica Muresan, Mircea Dragos, Cristina Baciu, Corina Sulumete). Din partea echipei Centrului pentru Studiul Comparat al Migrației (în ordine alfabetică): Anghel Remus (director CSCM), Jiglău George (selecție cercetători), Târnăcop Radu (trainer) și echipa de contabilitate și resurse umane. Din partea Institutului Intercultural Timișoara (în ordine alfabetică): Conearic Alexandra (administrativ), Matei Romina (cercetătoare) și Rus Călin (director IIT).

Cu siguranță am omis să mulțumim unei bune părți dintre cei care au ajutat într-o formă sau alta la realizarea acestui studiu. Le mulțumim cu această ocazie tututror pentru implicare, încredere și timpul acordat. Acest studiu nu ar fi fost posibil fară sprijinul vostru.

LISTĂ ABREVIERI

ANAF – Agenția Națională de Administrare Fiscală

ANC – Autoritatea Națională pentru Cetățenie

ANOFM – Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă

ANPIS – Agenția Națională pentru Plăți și Inspecțe Socială

BII - Barometrul Integrării Imigranţilor

BPI - Beneficiar de Protecție Internațională

CEFR - Common European Framework of Reference for Languages

CNAS - Casa de Asigurări de Sănătate

CSCM – Centrul pentru Studiul Comparat al Migrției

CSM- Consiliul Superior al Mgistraturii

DAI –Direcția de Azil și Integrare

IGI – Inspectoratul General pentru Imigrări

IGPR - Inspectoratul General al Poliției Române

IIIR – Indexul de Integrare a Imigranților în România

IIT – Institutul Intercultural din Timișoara

ITM- Inspectoratul Teritorial de Muncă

LADO Cluj – Liga Apărării Drepturilor Omului, filiala Cluj

LFS – Labour Force Survey

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

MEN – Ministerului Educației Naționale

MIPEX – Migration Integration Policy Index

OECD - Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică

PISA- Programul Internațional pentru Evaluarea Elevilor

PIIAC - Programul Internațional de Evaluare a Competențelor Adulților

RTT – Resortisanți din Țări Terțe SEE

SEE – Spațiul Economic European

SILC - EU statistics on income and living conditions

UE – Uniunea Europeană

WVS – World Value Survey

Cuprins

1. INTRODUCERE (Anatolie Coșciug și Ionela Racătău) 26

1.1. Context general 26

1.2. De ce un studiu privind integrarea imigranților în România? 27

1.3. Abordare conceptuală 29

1.4. Definiția termenului „imigrant" 29

1.5. Definiția termenului „integrarea imigranților" 30

2. METODOLOGIE (Anatolie Coșciug și Gabriel Bădescu) 32

2.1. Construirea indexului de integrare a imigranților 32

2.2. Indexul de Integrare al Imigranților în România 33

2.3. Limitări 39

3. CONTEXT GENERAL (Andreea Vornicu și Carmen Greab) 41

3.1. Relevanța dimensiunii Context General în contextul înțelegerii integrării imigranților 41

3.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Context General 43

3.2.1. Caracteristici socio-demografice

3.2.2. Risc de excluziune socială

3.2.3. Distanță socială și percepția privind discriminarea

3.2.4. Rata criminalitate și infracționalitate

3.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Context General 50

3.3.1. Caracteristici socio-demografice

3.3.2. Risc de excluziune socială

3.3.3. Distanță socială și percepția privind discriminarea

3.3.4. Rata criminalitate și infracționalitate

3.4. Concluzii 64

4. LOCUIRE (Toma Burean) 66

4.1. Relevanța dimensiunii Locuirie în contextul înțelegerii integrării imigranților 66

4.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Locuire 66

4.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Locuire 70

4.4.Concluzii 76

5. EDUCAȚIE (Andreea Vornicu și Carmen Greab) 77

5.1. Relevanța dimensiunii Educației în contextul înțelegerii integrării imigranților 77

5.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Educație 78

5.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Educație 84

5.3.1. Participare la orice formă de educație și nivel de educație

5.3.2. Limba de predare

5.3.3. Rata abandonului școlar și reușita școlară
5.4. Concluzii **90**
6. SĂNĂTATE (Toma Burean) **91**
6.1. Relevanța dimensiunii Sănătate în contextul înțelegerii integrării imigranților **91**
6.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Sănătate **91**
6.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Sănătate **94**
6.4. Concluzii **97**
7. CULTURĂ ȘI LIMBĂ (Bogdan Radu) **98**
7.1 Relevanța dimensiunii Cultură și Limbă în contextul înțelegerii integrării imigranților **98**
7.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Cultură și Limbă **99**
7.3.Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Cultură și Limbă **100**
7.4. Concluzii **104**
8. PARTICIPARE CIVICĂ (Bogdan Radu) **106**
8.1. Relevanța dimensiunii Participare Civică în contextul înțelegerii integrării imigranților **106**
8.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Participare Civică **107**
8.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Participare Civică **109**
8.4. Concluzii **117**
9. CETĂȚENIE (Ovidiu Oltean) **119**
9.1. Relevanța dimensiunii Cetățenie în contextul înțelegerii integrării imigranților **119**
9.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Cetățenie **119**
9.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Cetățenie **122**
9.3.1.Rată obţinere cetăţenie
9.3.2. Permanentizarea șederii
9.3.3. Sentiment de apartenenţă
9.4. Concluzii **134**
10. MUNCĂ (Ovidiu Oltean și Georgiana Găvruș) **136**
10.1. Relevanța dimensiunii Muncă în contextul înțelegerii integrării imigranților **137**
10.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Muncă **137**
10.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Muncă **141**
10.3.1. Rată de Ocupare, Activitate și Șomaj
10.3.2. Rată lucrători independenți
10.3.3. Supracalificare
10.3.4. Forma contractului de muncă
10.3.5. Rată absorbție studenți
10.3.6. Venit
10.3.7. Rată de angajare în sectorul public
10.4. Concluzii **154**

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ **155**

ANEXE

Anexa 1. Studiu de caz: accesul la educație al beneficiarilor cu o formă de protecție internațională (Călin Rus)

Anexa 2. Studiu de caz: integrarea pe piața muncii a beneficiarilor unei forme de protecție internațională (Călin Rus)

Despre Autori

Gabriel Bădescu este profesor universitar, director al Centrului pentru Studierea Democrației și membru al Departamentului de Științe Politice din Universitatea Babeș-Bolyai. Este licențiat în matematică și sociologie, are un doctorat în sociologie, a fost bursier Fulbright la University of Maryland, College Park și a urmat specializări în statistică socială la University of Michigan, Ann Arbor. Printre interesele sale academice se numără teme precum tranziţiile democratice în Estul Europei, capital social, participare politică şi socială într-o perspectivă comparată, inegalitate socială, migrație de muncă și metode cantitative/calitative de cercetare.

Toma Burean este asistent universitar al Departamentului de Științe Politice, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. A obținut un doctorat în 2014 la Școala Postuniversitară de Științe Sociale, Academia Poloneză de Științe. A absolvit un Masterat de Ştiinte Politice la CEU, Budapesta. Domeniile de interes sunt reprezentare politică, comportament politic, atitudini politice ale tinerilor și migrație.

Anatolie Coșciug este asistent universitar, director adjunct al Centrului pentru Studiul Comparat al Migrației și membru al Departamentului de Sociologie al Universității „Lucian Blaga" din Sibiu. Este licențiat în Științe Politice și doctorand în domeniul sociologie în cadrul Bielefeld Graduate School in History and Sociology, Universitatea din Bielefeld, Germania. Printre interesele de cercetare se numără teme precum antreprenoriatul informal, migrație, integrare, dezvoltare socială și tineret.

Georgiana Găvruș este doctorandă în cadrul Universității Babeș-Bolyai. Proiectul ei de cercetare doctorală analizează relația dintre migrația forțată și religie în context european. Este licențiată în Psihologie și a obținut un Masterat în Managementul Organizațiilor Non-Guvernamentale, în cadrul aceleiași universități. În teza de dizertație a analizat motivația voluntarilor de a-i ajuta pe refugiați în Europa. Interesele ei academice sunt legate de migrația forțată, rețele sociale și religie. Înainte de a începe studiile de masterat, a locuit în Afganistan pentru șase ani, unde a fost implicată în proiecte educaționale și de dezvoltare.

Carmen Greab este cadru didactic asociat și cercetător în cadrul Departamentului de Științe Politice – UBB, Cluj-Napoca și doctorandă în Sociologie în cadrul aceleași universități. Interesele sale de cercetare sunt legate de procese deliberative, participare cetățenească,

educație civică și efectul acesteia asupra socializării politice și civice a tinerilor. Recent interesele sale de cercetare se concentrează înspre studiul asupra migranților și a procesului de integrare al acestora. În plus, este angrenată într-o serie de proiecte la nivelul comunității locale.

Ovidiu Oltean este doctorand la Universitatea Babeș-Bolyai și cercetător în cadrul Centrului pentru Studiul Comparat al Migrației. A lucrat în proiecte de cercetare pe tema migrației, dezvoltării și schimbării sociale în România. Are o experiență de predare de peste trei ani timp în care a ținut seminarii în cadrul Facultății de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, Departamentul de Științe Politice, în domenii precum Politică Comparată, Introducere în Științe Politice și Multiculturalism.

Bogdan Radu este lector în științe politice şi a obţinut un doctorat de la Universitatea din California, Irvine în 2007 şi un masterat în Politici Europene de la Universitatea din Manchester în 2001. Interesele sale de cercetare includ atât teme din politică comparată, cât şi din sfera relaţiilor internaţionale. Bogdan Radu a scris mai multe articole publicate în reviste de specialitate pe teme legate de valori politice şi religioase în democraţiile în tranziţie atât din Europa Centrală şi de Est, cât şi din Estul Asiei, cultura politică a tinerilor din România, şi atitudini față de sistemul politic.

Ionela Răcătău este directorul executiv al Ligii Apărării Drepturilor Omului (LADO), filiala Cluj, și coordonatorul proiectului "Centrul Român de Cercetare a Migraţiei" (CRCM). De asemenea este cadru didactic asociat în cadrul Universității Babeș-Bolyai. Ionela a absolvit facultatea de Sociologie din Cluj-Napoca și a urmat un program doctoral în același domeniu. Orientată spre cercetare, educație, formare și integrare din anul 2005, Ionela a fost implicată în numeroase cercertări, a lucrat de-a lungul timpului cu grupuri diverse: copii și tineri, studenți, cadre didactice, comunități vulnerabile, comunități de imigranți, reprezentanți ai societății civile etc., și a participat la numeroase cursuri de formare și workshop-uri internaționale pe domeniile sale de interes.

Călin Rus este director al Institutului Intercultural din Timișoara și expert al Consiliului Europei privind educația interculturală și pentru cetățenie democratică, precum și problematica romilor. Este sociolog și doctor în psihologie socială, fiind implicat în cercetări privind migrația începând cu anul 2003. În cadrul Institutului Intercultural Timișoara a inițiat o serie de proiecte privind susținerea participării civice a imigranților, colaborarea între imigranți,

societatea civilă locală și instituțiile publice, precum și cursurile de limba română și de orientare culturală în societatea românească pentru imigranți. Este membru al Grupului de Lucru al Consiliului Europei privind Competențele pentru o Cultură a Democrației.

Andreea Vornicu este doctorandă în cadrul departamentului de Științe Politice a Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca. Interesele ei principale de cercetare includ următoarele teme: analiza de politici educaționale internaționale și rolul donatorilor emergenți în promovarea SDG-urilor, precum și aspecte ce țin de integrarea imigranților în România. Andreea a fost implicată în diverse proiecte de cercetare, având experiență atât în realizarea cercetării de teren, cât și în analiza de date cantitative.

Cuvânt Înainte

Imigrația în România – între așteptabil și realitate

Ultimii ani au readus în spațiul public românesc tematica migrației. Această tematică a monopolizat discursul public, în special în câteva momente distincte. De exemplu, în anul 2002, atunci când cetățenii români au putut să circule fără vize în țările Uniunii Europene, în 2007 în contextul discursurilor anti-imigrație din diverse țări europene și a deportării unora dintre cetățenii români și în fine în ultimii 3-4 ani în legătură cu posibilitatea ca România să înceapă a primi imigranți, devenind astfel nu numai o țară de origine a migrației, cât și o țară de tranzit și de destinație. Din ce în ce mai mult, acest nou status al țării, ca țară de imigrație, va genera în viitor atât discursuri publice diverse, probabil mult mai acute decât în prezent, dar și atitudini adesea adverse față de imigrație.

Conform ultimelor estimări, numărul migranților internaționali, care locuiesc în România a depășit în ultimii ani pragul de 370.000 persoane, date care ar face ca ponderea migranților să fie de aproximativ 2 % din populația țării. Chiar dacă la ora actuală imigrația nu este atât de mare încât să atragă atenția, crescând treptat în ultimii ani și fiind mai degrabă invizibilă public, este de o importanță majoră faptul că, înainte de a avea migrație în masă, România începe să dezvolte instrumente care pot măsura gradul de integrare al migranţilor în România, precum şi dificultăţile pe care ei le întâmpină. Acest index este unul dintre primele instrumente propuse pentru a obţine o imagine sintetică despre gradul de integrare a imigranţilor în România. Este un instrument elaborat având la bază alte tipuri de index-uri de integrare existente şi este adaptat contextului românesc. Cumulează date despre politicile de imigrare, despre adaptarea la piaţa de muncă, la drepturi, relaţia dintre instituţii şi migranţi, etc. Avantajele folosirii unor indecşi sintetici sunt multiple: permit analiza evoluţiei integrării migranţilor, permit analize comparative între regiuni, precum şi posibilitatea de a cunoaşte situaţia din România faţă de alte ţări mai noi sau mai vechi de imigrare.

Un al doilea merit al index-ului este acela că oferă informaţie despre migraţia refugiaţilor şi a cetăţenilor din ţări terţe, informaţie sintetică ce lipseşte din discursul public românesc. Astfel, în România ultimilor ani, au apărut în premieră discursuri despre refugiaţii care ajung în Europa, despre dificultăţile de integrare, şi despre ″pericolul musulman″. Acestor discursuri vizibile şi hegemonice le lipseşte însă referinţa empirică asupra situaţiei concrete din România.

Şi pentru acest lucru, existenţa unui index al integrării migranţilor, care arată situaţia de facto, bazată pe date, este necesară. Fiind un document sintetic însă, un index nu arată situaţia tuturor grupurilor de migranţi şi în acest sens trebuie privit ca pe un cadru general care ne ajută să înţelegem situaţia generală, dar nu ţine locul studiilor cantitative şi calitative necesare analizei dificultăţilor de adaptare şi integrării socio-economică a migranţilor.

În fine, analiza de faţă oferă o imagine surprinzătoare asupra migraţiei către România. Două informaţii cruciale, necunoscute până acum, ies în evidenţă. Astfel, este surprinzător de mare rata migranţilor care sunt angajaţi; şi nu numai că sunt angajaţi, ei par a fi mai bine integraţi în medie în economia românească (ref. salariul median) decât cetăţenii români. Această informaţie este o noutate mai degrabă pentru contextul românesc şi este uşor explicabilă. Datorită faptului că migranţii se orientează către zonele oraşelor mari (Bucureşti, Timişoara, Cluj, Constanţa, Iași, etc.), ei pot obţine în timp scurt salarii mai mari decât cetăţenii români care trăiesc în zonele defavorizate ale României. Astfel, acest efect de integrare economică rapidă şi succes imediat este dat de inegalităţile profunde ale României cât și unui caz surprinzător de succes economic al imigranţilor. Şi până la urmă, faptul că migranţii devin membrii activi ai societăţilor către care migrează, sau că migraţia contemporană este un fenomen urban, nu sunt totuşi noutăţi în domeniul migraţiei.

O a doua informaţie care vorbeşte tot despre inegalităţile României se referă la faptul că în urma aplicării chestionarului a reieşit faptul că migranţii au o atitudine favorabilă faţă de romi, şi în orice caz mult mai favorabilă faţă de atitudinea majorităţii faţă de romi. Analiza distanţei sociale dintre migranţi şi romi poate să ne ducă la ideea că aceasta va putea duce şi la creşterea toleranţei societale faţă de grupuri de persoane aparţinând unor grupuri etnice diferite.

Astfel, acest index şi analiza care îl însoțește nu își dovedește numai capacitatea de a putea deveni un instrument efectiv de politici publice referitoare la migrație; este și reflectarea unei imagini cu care publicul românesc este puțin obișnuit. Așa cum migrația românilor a fost un proces social nou acum douăzeci de ani când a început să devină fenomen de masă, la fel și migrația către România este un fenomen nou la care societatea românească va trebui să învețe să se adapteze.

Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației, Cluj-Napoca

Director, Dr. Remus Anghel Februarie 2018

Foreword

Migration to Romania – What we know and what we may expect

Last years brought about, again, the topic of migration to the mainstream Romanian media. The media rearticulated some themes that were already discussed and brought to the public attention in the past ten to fifteen years. When in 2002 Romanian citizens obtained visa-free agreement to the EU, the main theme was the large number of Romanians who have left the country. In 2007, when the country joined the EU as a member state, the discourse on migration was about anti-immigration debates in the Western Europe and the expulsion of Romanian citizens back to Romania. Today, the discourse revolves around the refugee crisis and the fact that Romania started to receive migrants and refugees, and that in the future it may host large amounts of Muslims. Most probably, this last topic will continue to stir up heated debates in the Romanian public space.

According to various data, the number of international immigrants arriving in Romania is of about 370,000 people. This means that migrants make up about 2 % of the country's population. Even though this number is not that high and it draws not much attention, it is still of utmost importance that Romania has started to develop migration policies and methods to measure migrants' integration before facing large-scale migration.

The current report and the index of migrants' integration therein is such a measurement and it provides a general image of how migrants' fare in Romania. It was constructed using other similar tools (MIPEX, Zaragoza indicators, and so on) and aims at adapting them to the Romanian context. It focuses on migration policy, labor market adaptation, and the relationship between migrants and the institutions dealing with immigrants' integration. This synthetic data allows us to obtain a longitudinal image of immigrants' integration, compare data from different regions and cities, as well as compare the Romanian data to the data from other older and newer countries of immigration. Such data on immigrants' integration is not just needed for policy purposes, but for public debates also. Given that the Romanian public debates started to be shaped by populist stances and fears of refugees and "Muslim invasion", or of "disappearing European culture", analytic data is useful in countering such speculative claims.

The analysis carried out in this report provides a different perspective in which immigrants, even though they arrived in the past years only, tend to integrate well in the Romanian society.

On the other hand, one shall state the limits of this type of approach. The report does not focus on specific groups, or specific places; it only aims at providing a general image of immigrants' integration in Romania, and more fine-grained analysis is needed for specific topics. And, in order to obtain such information, especially on immigrants' integration difficulties, addtional qualitative and quantitative research is needed.

The report offers, though some surprising data on immigration to Romania. We thus first noticed a high rate of employment among asylum seekers and third country nationals; and not only they are employed, but tend to fare better than the average Romanians. Given that the country has a huge number of unemployed and underemployed persons, this result came actually as a surprise. Looking at the data, though, we realized this is so due to the fact that migrants went to Romania's major cities, such as Bucharest, Timişoara, Cluj, Constanţa, or Iaşi, were salaries are higher. In a country with stark inequalities, such as Romania, there is no wonder then, that a person in a large city has a better job than someone living in a small city in a disadvantaged region. And that migrants tend to integrate rapidly on the labor market is actually not a novelty in migration studies.

A second surprising data is also related to Romania's social and ethnic inequalities. The survey data revealed that immigrants are favorable to the Roma people and that the social distance between immigrants and the Roma is by far much smaller than between majority Romanians and the Roma. In itself this data does not allow us to speculate on the future interethnic relationships in the country, or if the racist attitudes will be countered by more tolerant ones, however we may hope to be so.

Thus, the index we managed to build, the survey data and the interviews we carried out gatheres the first set of data in the field of immigrants' integration in Romania; it may help policy makers to build informed policies about migration in Romania and it presents novel data that the Romanian public is not aware of. As a matter of fact, international migration, to which Romania has to adapt as a country of origin, will generate new challenges, this time as a country of transit and destination. In this vein, the present research is a first step in this process.

Romanian Centre for Comparative Migration Research Cluj-Napoca
Director, Dr. Remus Gabriel Anghel February 2018

Sinteză

Acest studiu explorează integrarea imigranților în România, țară cu peste 370.000 de imigranți (aproximativ 2 % din populație) în 2017 și unde este de așteptat ca în anii care urmează numărul acestora să crească. Integrarea imigranților este una dintre temele principale de dezbatere și preocupare a politicilor publice la nivel global și european. În România, dezbateri pe acestă temă au apărut în spațiul public doar în ultimii ani, în special în relație cu două evenimente majore: 'criza' refugiaților și cea a forței de muncă. În ciuda acestor dezbateri și ale discursilor deseori alarmiste în privința integrării imigranților, există puține studii care analizează aspecte ce privesc integrarea imigranților în România și oferă perspective empirice asupra acestei teme. În acest context, acest studiu își propune să ofere un cadru conceptual și să colecteze, analizeze și ofere date empirice privind cele mai importante aspecte ale integrării imigranților în România. Pentru a realiza acest lucru, studiul folosește 41 de indicatori grupați în 8 dimenisuni ale integrării pe care le analizează folosind o metodologie de culegere a datelor mixtă cantitativ-calitativă.

Principalele rezultate:

Colectarea Datelor

Au fost colectate 3 tipuri de date. Date agregate au fost culese prin intermediul unor solicitări de informații publice trimise unui număr de 210 insituții publice din cele 41 de județe și municipiul București plus 7 instituții de la nivel central. Rata de răspuns a fost de 79 % pentru instituțiile de la nivel județean și 100 % pentru cele de la nivel central, dar din păcate majoritatea datelor oferite de către instituțiile publice nu au putut fi folosite în cadrul acestui studiu. Prin intermediul sondajului național au fost colectate 718 de răspunsuri. Chestionarul folosit în cadrul sondajului a fost aplicat în 6 limbi, atât online cât și față în față cu ajutorul operatorilor de chestionare. Nu în ultimul rând, au fost realizate o serie de focus grupuri și interviuri calitative cu imigranți și reprezentanți ai instituțiilor publice.

Dimensiunea Context General

- În 2017 erau înregistrați 66 850 de imigranți (3924 de BPI și 62 926 de RTT), reprezentând 0,34 % din populația României, în creștere cu cu 2,9 % față de 2016 (2903 BPI și 61 994 de RTT);
- Numărul beneficiarilor de protecție internațională a crescut în 2017 cu 35,2 % față de 2016, iar numărul resortisanților țătilor terțe a crescut cu 0,15 %;
- Cei mai mulți imigranții BPI provin din țări precum Siria (58,18 %), Irak (20,57 %) sau Afghanistan (3,85 %);
- Cei mai mulți imigranți RTT provin din țări învecinate, precum: Moldova (16,24%), Ucraina (1,77%), Serbia (1,90%), sau Turcia (14,24%);
- 89,07 % din totalul imigranților (BPI și RTT) fac parte din categoria de populație activă (vârsta cuprinsă între 15-64 de ani), comparativ cu 61,17 % din totalul populației autohtone;
- Femeile sunt subreprezentate în rândul imigranților (BPI și RTT), constituind doar 39,75 %;
- 65,68 % dintre imigranții (BPI și RTT) au ca scop declarat al șederii în România studiile, iar 8,63 % munca;
- România este o țară de destinație pentu imigranți relativ nouă și cu o dinamică a migrației crescută. 48,29 % dintre imigranții (BPI și RTT) locuiesc în România de mai puțin de un an, 25,98 % de o perioadă cuprinsă între unul și patru ani, iar 25,72% de mai mult de patru ani;
- 90,27 % dintre imigranții (BPI și RTT) sunt stabiliți în zone urbane, în comparație cu 53,72 % din populația autohtonă;
- Peste 60 % din totalul de imigranți (BPI și RTT) sunt localizați în următoarele județe: București (33,8 %), Ilfov (10,5 %), Timiș (6,4 %), Constanța (5,9 %) și Cluj (4,2 %);
- Regiunea 1 de migrație este regiunea unde locuiesc majoritatea imigranților (BPI și RTT), respectiv 56,11 %. La distanță destul de mare urmează Regiunea 2 cu 12,99 % și Regiunea 5 cu 12,22 %. În Regiunea 4 au fost înregistrați 9,38 %, iar în Regiunea 3 au fost înregistrați 9,3 %;
- Venitul mediu lunar al unui imigrant este de 2 059 de lei, mai mic decât venitul mediu net în România (2 376 lei);

- Populația autohtonă are un indice de distanță socială mai mare decât imigranții (BPI și RTT). Grupurile de persoane cel mai puțin agreate de către imigranți sunt persoanele care au HIV/SIDA (79,5 %), urmați de de romi/țigani (58,9 %) și urmați foarte aproape de homosexuali (54 %);
- Peste 20 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară că sunt discriminați pe motiv că sunt imigranți, că au altă rasă sau etnie sau datorită modului în care vorbesc limba română;
- 44,8 % reclamă discriminarea în relația cu companiile de transport public, fiind urmate de Inspectoratul General pentru Imigrări (42,9 %) și unitățile de învățământ (40,6 %);
- Date privind rata criminalității și infracționalității imigranților (BPI și RTT) nu au putut fi colectate de la instituțiile publice.

Dimensiunea Locuire

- Spațiile în care locuiesc imigranții (BPI și RTT) sunt la nivelul spațiului mediu în România, dar mai mare decât a populației locale din județele mai puțin dezvoltate economic și mai mică decât suprafața medie a locuinței populației locale din județele mai dezvoltate economic;
- Numărul mediu de camere al unei locuințe este de 2,5 pentru populația locală și de 2 pentru imigranții (BPI și RTT);
- Cei mai mulți imigranți (BPI și RTT) locuiesc în chirie (74 %), spre deosebire de populația locală (4,5 %);
- Deși cei mai mulți imigranți locuiesc în mediul urban, acești au un acces la utilități mai redus decât populația locală;
- 46 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară că cheltuiesc jumătate sau mai mult de jumătate din veniturile lunare pe chirie;
- 52 % dintre imigranți (BPI și RTT) trăiesc singuri sau cu încă o persoană în gospodărie, aproximativ similar situației cu populația locală;
- 70 % dintre imigranți (BPI și RTT) împart chiria cu alte persoane, iar 29 % locuiesc singuri sau cu familia.

Dimensiunea Educație

- Aproximativ 80 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară că sunt sau au fost implicați în programe de studiu care se desfășoră în România;
- Majoritatea imigranților (BPI și RTT) din cele 5 regiuni de migrație din România sunt sau au fost implicați în programe de studii (de exemplu, 95 % dintre imigranți în regiunea 5, în regiunea 3 79 %, sau la 66 % în regiunea 1;
- Aproximativ 64,1 % dintre imigranți (BPI și RTT) urmează sau au urmat un program de studiu în sistemul public de educație, iar 13,3 % urmează sau au urmat un program de studiu în sistemul privat;
- Aproximativ 45 % dintre imigranți (BPI și RTT) au declarat că au făcut parte din programe de educație universitară în țara de origine înainte de a veni în România;
- Imigranții (BPI și RTT) sunt implicați în forme de educație în România care au ca principală limbă de predare engleza în proporție de 34 %, urmată de limba română cu aproximativ 28 % și limba franceză cu 3 %;
- În anul școlar 2015-2016 au fost înregistrați 316 elevi BPI și RTT. Dintre aceștia, 10,76 % au fost înregistrați în ciclul pre-școlar, 31,02 % în ciclul primar, 16,77 % în cel gimnazial și 38,93 % în ciclul liceal. Doar 2,58 % dintre elevii aparținând categoriilor BPI și RTT au fost înregistrați în învățământul vocațional;
- În anul școlar 2015-2016, conform datelor furnizate de către cele 27 de inspectorate județene, au fost înscriși 19 elevi la examenul de capacitate și 16 la examenul de bacalaureat. Dintre aceștia, 78,9 % au luat note peste 5 la examenul de capacitate și 62,5 % examenul de bacalaureat;
- Atât datele pentru rata abandonului școlar, cât și rata reușitei trebuie folosite cu precauție datorită lipsei datelor oferite de către instituțiile publice.

Dimensiunea Sănătate

- Aproximativ 78 % dintre imigranți (BPI și RTT) se autoevaluează ca având o stare de sănătate bună;
- 76,5 % dintre imigranți (BPI și RTT) nu au beneficiat de servicii medicale în ultimile 12 luni;

- Motivele cele mai probabile pentru care imigranții (BPI și RTT) nu au putut accesa servicii medicale au fost: nu cunoşteau un specialist bun (7,4 %), listele/cozile de aşteptare erau prea mari (6,6 %), faptul că nu au medic de familie (6 %) sau lipsa asigurărilor medicale (5,1 %);
- Motivele cele mai puţin probabile pentru care imigranții (BPI și RTT) nu au accesat servicii medicale au fost: serviciile medicale prea îndepărtate de locuinţă (14,4 %), frica de doctori şi spitale (14,3 %), faptul că nu cunosc limba română suficient de bine (13,6 %) și faptul că aşteptau ca problemele de sănătate să treacă de la sine (12,2 %);
- În ceea ce privește numărul imigranților (BPI și RTT) asigurați medical și înscriși la doctorii de familie, nu au putut fi colectate suficient date de la instituții publice abilitate.

Dimensiunea Cultură și Limbă

- Limbile străine vorbite de către imigranți (BPI și RTT) sunt: egleza, româna, franceza și araba. Este important de remarcat faptul că limba română a fost cel mai des menționată ca limbă străină (după limba engleză) vorbită de imigranții (BPI și RTT);
- Aproximativ 8 % dintre imigranți (BPI și RTT) au 2 sau mai multe limbi materne;
- Limbile materne sunt cele mai des folosite în contextele familiale. Urmărirea emisiunilor la TV și la Radio sunt categoriile unde limba maternă este cel mai puțin folosită. Limba română este cel mult folosită în dialogul cu prietenii și la servici;
- Aproximativ 25 % dintre imigranți (BPI și RTT) consideră că au un nivel relativ ridicat de cunoștințe referitoare la istoria și cultura României;
- Peste 42 % dintre imigranții (BPI și RTT) afirmă că au participat la cursuri oferite în mod gratuit de către instituții de educație din România, iar 7,6 % în cadrul cursurilor oferite în mod gratuit de către organizații nonguvernamentale.

Dimensiunea Participare Civică

- Aproximativ 35 % dintre imigranți (BPI și RTT) sunt implicați în organizații studențești, peste 30 % în organizații despre educație, artă și muzică și peste 25 % în organizații care sunt orientate spre țara de origine;
- Peste 30 % dintre imigranți (BPI și RTT) fac voluntariat în cadrul organizațiilor studențești și peste 25 % în cadrul următoare tipuri de organizații: cele din țara de

origine sau orientate spre țara de origine, cele umanitare și caritabile, cele de educație, artă și muzică și cele sportive și de recreere;

- Aproximativ 10 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară ca au încredere foarte multă doar în cazul bisericii și al Poliției, iar Parlamentul și partidele politice prezintă cel mai scăzut procent.
- Aproximativ 80 % dintre imigranți (BPI și RTT) nu participă la activități referitoare la țara lor de origine, fie că e vorba de alegeri, fie că e vorba de voluntariat sau donații în și către organizații nonguvernamentale axate pe chestiuni specifice țării de origine. În scjimb 40 % dintre imigranții (BPI și RTT) declară că au semnat petiții referitoare la țara de origine.
- Aproximativ 60 % dintre imigranți (BPI și RTT) păstrează contacte în țara de origine sau se informează despre aceasta, doar 20 % au trimis bani acasă cel puțin o dată de când locuiesc în România, iar aproximativ 10 % declară că trimit bani acasă lunar.

Dimensiunea Cetățenie

- În 2016, proporția imigranților (BPI și RTT) care se aflau în România cu diverse forme de ședere aosciate permanentizarii era de aproximativ 57 %;
- Pricipalele motive pentru care imigranții (BPI și RTT) doresc să dobândească cetățenia română sunt: consolidarea sentimentului de egalitate cu ceilalţi (10,9 %) și consolidarea sentimentului de apartenenţă la România (11,4 %);
- Aproape 64 % dintre imigranți (BPI și RTT) au declarat că se indentifică cu ţara de origine;
- 37,7 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară că se indentifică în mare și foarte mare măsură cu Uniunea Europeană;
- Peste 40 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară că simt că aparţin mult și foarte mult în care locuiesc (de exemplu Transilvania);
- Aproape două treimi dintre imigranți (BPI și RTT) tind să se identifice cu România, în ciuda perioadei scurte de ședere.

Dimensiunea Muncă

- Aproximativ 70 % dintre AJOFM-uri au putut să raporteze date despre persoane din categoria BPI și RTT aflate în șomaj;
- Aproximativ 13% dintre birourile judeţene ale ITM au raportat date cu privire la informaţiile solicitate, 87 % dintre acestea menţionând că nu deţin astfel de date sau că nu deţin o metodologie specială de a înregistra în evidenţele lor persoanele cu ședere legală în România din categoria BPI și RTT;
- AJOFM-urile și ITM-urile nu colecetază și centralizează date privind numărul de angajați sau șomeri și tipul lor pentru categoria de imigranți (BPI și RTT).
- Confrom răspunsurilor din chestionar, majoritatea imigranților (BPI și RTT) muncesc pe baza unor contracte pe perioadă determinată, doar 39,2 % beneficiază de contracte de muncă pe perioadă nedeterminată;
- Imigranții (BPI și RTT) care muncesc sau au muncit în România tind să aibă un program de muncă asemănător cu al populației locale, raportând o medie de 7,78 ore muncite pe zi, cu o valoare de 7,33 ore pentru cei cu contract pe perioada determinată și 8,4 ore pentru cei cu contract pe perioadă nedeterminată;.
- 63,5 % dintre imigranții (BPI și RTT) lucrează în mediul privat, 10,6 % în sectorul organizaţiilor non-guvernamentale și 25,9 % în sectorul public. Ponderile sunt asemănătoare cu cele ale populației locale.

1. Introducere

Anatolie Coșciug și Ionela Răcătău

1.1. Context general

Migrația internațională a fost în 2017 una dintre temele principale de discuție la nivel global și european. O serie de evenimente social-politice care au avut loc în ultima perioadă au menținut acest subiect pe primele poziții ale agendelor publice locale, naționale și internaționale, precum așa numita 'criză a refugiaților' și situația celor celor aproximativ un milion de persoane care au primit statutul de refugiat în țările membre UE între 2015 și 2017 (Parlamentul European 2017). Una dintre cel mai des abordate teme în cadrul acestor discuții se referă la integrarea imigranților, în special aspectele ce țin de coeziunea socială și identitatea națională, presiunea pe serviciile sociale și educaționale sau ascensiunea partidelor/mișcărilor sociale de extremă dreapta și xenofobe.

În ciuda proeminenței temei integrării imigranților și multiplelor studii pe acest subiect, nu există o înțelegere comună asupra modului în care aceasta ar trebui definită și măsurată. Situația e cu atât mai puțin clară pentru țările din centrul și estul Europei care în ultimii ani s-au transformat din țări de emigrație și tranziție în țări de imigrație. În acest context, România este un caz interesant din mai multe puncte de vedere. În primul rând, un număr tot mai mare de cetățeni ai statelor membre UE, dar și din afara UE (cetățeni ai unor state terțe) au ales să studieze, să muncească, să dezvolte afaceri, sau pur și simplu să locuiască în România. Conform datelor UN DESA (2017), în 2017 erau peste 370.000 imigranți care locuiau în România (definiți în cadrul acestui studiu ca persoane care sosesc din afara țării, care își stabilesc reședința în România și planifică o durată a șederii de cel puțin un an) sau aproximativ 2 % din populația totală. În comparație, conform aceluiași studiu, procentul imigranților din totalul populației a fost de 1,4 % în 2015, de 0,8 % în 2010, de 0,7 % în 2005 și în jur de 0,5 % între 1990 și 2000.

Există o serie de explicații pentru acest fenomen, în special pentru ceea ce s-a întâmplat după anul 2005. Unul dintre principalele argumente țin de creșterea economică susținută din ultimii 15 ani, dar în special după aderarea României la UE. În acest context, locuri noi de muncă au fost create sau relocate din alte state, ceea ce a atras forță de muncă și din afara României (EIM 2017). Un al doilea argument ține de îmbunătățirea și „europenizarea" serviciilor

educaționale cuplat cu diversele politici de susținere a etnicilor români care locuiesc în afara României să studieze în România, ceea ce a dus la o creștere a numărului de studenți și elevi din afara României (Oancea și alții 2016; Deca și alții 2015, UEFSCDI 2014). Un al treilea argument este legat de relativa stabilitate geo-politică și îmbunătățirea mediului de business comparativ cu țările din estul și sudul Europei, situație care a dus la o creștere a investițiilor străine directe, dar și atragerea unui grup de antreprenori din regiune. Al patrulea argument are legătură cu faptul că, în calitate de membru UE, România participă la schema de redistribuire a refugiaților cu o cotă repartizată de peste 6000 de refugiați (peste 4000 pană în 2017 și alte 2000 în anii următori). Acestui număr i se adaugă beneficiarii de protecție internațională care ajung în România direct, fie pe ruta Mării Negre sau pe frontiera terestră cu Serbia, Republica Moldova sau Ucraina. Numărul persoanelor care au solicitat acordarea unei forme de protecție internațională din partea statului român în 2017 a fost de 4820 de persoane, de 3 ori mai mult decât media ultimilor 5 ani (IGI 2017a). Situațiilor enumerate mai sus li se adaugă două fluxuri importante de imigranți care nu se regăsesc în statisticile oficiale: persoanele care se nasc în familii mixte și posedă dublă sau multiple cetățenii și care din diverse motive se mută în România pentru prima dată; și persoanele care au domiciliul în afara țării, în special în comunitățile istorice[1], care aplică și dobândesc cetățenia română și care se mută în România.

Totuși, creșterea numărului de imigranți din ultima perioadă nu este distribuită egal în toate regiunile României. Așa cum era de așteptat și după cum este explicat pe larg în **Capitolul 3: Context General**, centrele urbane și universitare mari, împreună cu regiunile dezvoltate economic găzduiesc cei mai mulți imigranți în general dar și atrag cei mai mulți noi imigranți în fiecare an. De exemplu, pe baza datelor statistice oficiale existente (IGI 2017b), în 2017 numărul cel mai mare de cetățeni străini cu ședere legală în România a fost în București, urmat de județul Ilfov, Timiș, Constanța, Iași, Cluj și Galați. Distribuția cetățenilor străini cu șederea legală în România a fost similară în 2016 și 2015, cu București, Ilfov, Timiș, Constanța, Iași, Cluj și Galați ca principali poli de destinație.

[1] Principale comunități istorice se află în jurul granițelor României în țări precum Republica Moldova, Ucraina, Serbia, Bulgaria, Ungaria, etc. Pentru mai multe detalii vezi Iordachi (2004).

1.2. De ce un studiu privind integrarea imigranților în România?

În perioada următoare este de așteptat ca numărul de imigranți să crească. Există mai multe argumente și observații în acest sens, dar în special două dintre ele au generat dezbateri în ultima perioadă. 'Criza forței de muncă' este o sintagmă tot mai des folosită de angajatorii și firmele de resurse umane din România. În strânsă legătură cu emigrația masivă a românilor din ultimele 2 decenii și în special cu cea de după aderarea la UE, ceea ce se evidențiază este lipsa resurselor umane necesare continuării proiectelor existente sau dezvoltarea unor proiecte noi. În special în zonele dezvoltate economic, șomajul a coborât spre zero și noi investiții sunt preconizate în perioada următoare, ceea ce pune o presiune mare pe angajatori pentru a găsi soluții (Keysfin 2017). Una dintre soluțiile găsite de antreprenori ține de 'importul' de forță de muncă din afara spațiului UE, ceea ce s-a văzut în 2017 când pentru prima dată în ultimii 10 ani cota stabilită de guvern a fost depășită. Cea de a doua idee ține de faptul că, similar multor alte state din spațiul european, dar mai ales cele din sudul și estul Europei, populația României îmbătrânește și scade ca număr într-un ritm alarmant. O serie de rapoarte recente preconizează o scădere de aproximativ 10 % din populația României în următorii ani în condițiile existenței unor fluxuri migratorii similare celor de până acum și aproape se dublează în condițiile unor fluxuri migratorii mai reduse (WPP 2017). Ideea că imigrația ar putea fi una dintre soluțiile pentru aceste provocări își face loc tot mai mult în discursul public european, inclusiv în România.

În ciuda argumentelor prezentate mai sus, o bună parte dintre români au tendința de a nu agreea imigranții și îi consideră o amenințare la adresa culturii, locurilor de muncă sau securității lor. De exemplu, datele Eurobarometrului publicate în iulie 2016 arată că 42 % dintre români consideră imigrația cea mai importantă problemă cu care se confruntă România. Într-un alt sondaj reprezentativ la nivel național realizat de INSCOP în 2016, peste 84 % dintre respondenți au indicat că nu sunt de acord ca refugiații/imigranții să se stabilească în România. Aceste informații se pot interpreta ca efecte ale discursurilor mediatizate negative față de imigrație și nu neapărat atitudini anti-imigrație. Aceste atitudini însă pot ridica o serie de întrebări în viitor și pot chiar influența nivelul de integrare a imigranților, un subiect foarte puțin abordat în studiile existente privind imigrația în România.

1.3. Abordare conceptuală

Ținând cont de contextul și argumentele prezentate mai sus, studiul de față își propune să măsoare nivelul de integrare al imigranților în România. Acest demers face parte din proiectul 'Centrul Român de Cercetare a Migrației' finanțat în cadrul Fondului Azil, Migrație și Integrare (FAMI 16.01.01) care își propune să realizeze un Index al Integrării Imigranților în România (IIIR). Dată fiind noutatea acestui demers pentru contextul românesc, realizarea indexului are loc în două faze: într-o primă fază își propune realizarea unui cadru teoretic care să cuprindă cele mai importante aspecte ale integrării imigranților în România și metodele posibile de colectare a datelor pentru dimensiunile și indicatorii integrării; a doua fază cuprinde culegerea datelor și analiza nivelului de integrare a imigranților în România.

1.4. Definiția termenului „imigranți (BPI și RTT)"

În cadrul acestui studiu, termenul „imigrant (BPI și RTT)" se referă doar la cetățenii străini cu ședere legală în România care sunt beneficiari de protecție internațională (BPI) sau cetățeni ai unor țări terțe (RTT). Această definiție exclude grupuri importante de imigranți care locuiesc în România, precum cetățenii statelor membre Uniunii Europene (UE) sau a țărilor parte din Spațiul Economic European (SEE), resortisanți ai țărilor terțe care au multiple cetățenii dintre care cel puțin una este a unui stat membru UE sau SEE, sau persoanele care au dobândit cetățenia română. Există două motive principale pentru care în acest studiu folosește o definiție atât de restrictivă a termenului de „imigrant". În primul rând, din punct de vedere legal cetățenii statelor membre UE și SEE (sau cetățenii care au și cetățenia acestor state) au aceleași drepturi ca și cetățenii români, spre deosebire de resortisanții țărilor terțe sau beneficiarii unei forme de protecție internațională care au o serie de drepturi limitate, în special cele care țin de sfera politicului și asocierii. În al doilea rând și în legătură cu primul argument, majoritatea instituțiile publice din România nu colectează date diferențiate între cetățenii români și cei ai si statelor membre UE și SEE în timp ce pentru categoriile de beneficiari de protecție internațională și resortisanți ai țărilor terțe sunt colectate date diferențiate. În plus, în ciuda unor argumente prezentate în diverse studii privind imigrația în România, aceste două grupuri sunt de fapt grupurile cele mai vulnerabile din rândul imigranților și care se diferențiază cel mai mult din punct de vedere socio-economic față de populația locală.

1.5. Definiția termenului „integrarea imigranților”

În ceea ce privește conceptul de integrare a imigranților și măsurarea acesteia, există numeroase încercări de analiză și monitorizare a gradului de integrare a imigranților în societățile de destinație. Majoritatea studiilor privind integrarea imigranților sunt efectuate în America de Nord (SUA și Canada) și țările din vestul Europei (UK, Germania, Franța, etc). În ultima perioadă însă au început să fie realizate cercetări pe această temă și în Centrul și Estul Europei, țări care au început și ele să primească semnificativ mai mulți imigranți. Există însă o diversitate mare de abordări în ceea ce privește modul în care este analizată integrarea imigranților în cadrul acestor studii.

Una dintre principalele modalități de a distinge între studiile existente pleacă de la tipul de date pe care acestea le folosesc. Cele mai multe cercetări folosesc a) analiza de legislație/documente (de exemplu MIPEX 2015); b) date statistice agregate (de exemplu OECD 2015); c) date colectate prin intermediul unor sondaje (de exemplu LFS); dar și d) interviurile cu experți sau e) interviurile și observația participativă cu imigranții (de exemplu Ager 2008). O altă distincție importantă se face între studiile care analizează integrarea imigranților: într-un cartier al unei localități, într-o localitate sau în diverse localități sau cartiere ale acestora; într-o regiune a unei țări sau între diverse regiuni; în cadrul unei țări sau între două sau mai multe state; la nivel regional sau internațional. Și în ceea ce privește definiția termenului „imigrant” există de altfel o diversitate mare de abordări: dacă în datele Eurostat (2018) prin „imigrant” se înțelege o persoană care locuiește pentru cel puțin 12 luni în țara gazdă iar înainte de asta a locuit cel puțin pentru 12 luni în altă parte, în unele studii termenii „imigrant” și „născut în străinătate” sunt folosiți interșanjabil (Migration Policy Institute 2018); în altele se ține cont de parcursul migratoriu al indivizilor sau familiilor lor (de exemplu imigranți de primă generație, de a doua generație, etc. - Board on Children and Families 1995). O altă distincție pe care o considerăm importantă ține de felul în care este definită integrarea imigranților, în special între cercetările care înțeleg prin integrare o adaptare a imigranților la normele socio-culturale predominante în societatea gazdă (numită adesea în diverse studii și asimilare) și studiile care au o definiție minimalistă a integrării, anume un proces de încorporare (sau relaționare socială), participare activă în societate (vezi Schneider și Crul 2010 pentru o perspectivă asupra celor două abordări), sau integrare economică (status socio-economic, vezi Alba și Nee 1997). În acest studiu, integrarea imigranților este înțeleasă drept un proces bidirecțional de participare activă

în societate și mobilitate econimică. Nu în ultimul rând, măsurarea nivelului de integrare a imigranților se realizează diferit în studiile amintite mai sus, cuprinzând o diversitate mare de elemente precum aspecte structurale, legislative, opinii și atitudini ale societății gazdă sau ale populației de imigranți.

2. Metodologie

Anatolie Coșciug și Bădescu Gabriel

2.1. Construirea indexului de integrare a imigranților

În contextul în care nu există un acord unanim asupra definițiilor, conceptelor și a metodelor folosite în studiile privind integrarea imigranților în general și în particular în cazul integrării imigranților în România, ceea ce am propus în cadrul acestui studiu, în prima fază, a fost realizarea unei revizuiri sistematice a literaturii privind integrarea imigranților. Revizuirea se referă la studii, proiecte de cercetare, rapoarte, acte și norme legislative naționale, europene și internaționale, cărți sau articole științifice relevante. Pentru realizarea acestui demers, echipa de cercetători a realizat o listă preliminară de indicatori care apar în documentele consultate ca fiind relevante pentru integrarea imigranților. Această listă cuprinde informații despre sursa și tipul de cercetare în care apar indicatorii, felul în care au fost definiți/conceptualizați și măsurați, argumentele pentru care se consideră importantă utilizarea lor în evaluarea integrării imigranților, studiile în care sunt folosite și oricare alte date suplimentare care pot ajuta la o înțelegere mai bună a indicatorilor respectivi. Astfel, echipa de cercetători a identificat aproximativ 350 de indicatori care au fost folosiți în diverse studii, cercetări și politici publice pentru a analiza integrarea imigranților.

Această listă inițială de indicatori a trecut prin 3 procese de verificare și validare. În primul rând, au fost organizate întâlniri cu imigranți (atât întâlniri individuale, cât și focus grupuri) care locuiesc în România pentru a discuta pe marginea înțelegerii indicatorilor de integrare și dacă aceștia surprind toate aspectele relevante privind experiența lor de migrație și integrare. În al doilea rând, am urmărit ca pentru indicatorii selectați să existe date sau ca datele să poată fi culese prin intermediul resurselor de care dispune acest proiect de cercetare. De asemenea, am avut în vedere ca datele culese să permită o comparație între regiunile de migrație din România sau cu alte țări, dar și să se aplice contextului local. În acest scop, am realizat întâlniri de lucru cu mai mulți cercetători care au fost implicați în proiecte de cercetare pe teme similare, cu persoane din mediul ONG care sunt implicate în proiecte de integrare a imigranților, dar și cu persoane din mediul privat care lucrează direct cu imigranți în România. În al treilea rând, am organizat o serie de întâlniri și consultări cu instituții publice din România care au responsabilități directe în privința imigranților în care am discutat pe marginea listei de

indicatori și cât de fidel aceștia surprind particularitățile legislative și practicile specifice României, particularitățile socio-economice ale imigranților care locuiesc în România dar și disponibilitatea instituțiilor publice în a susține o astfel de inițiativă de colectare de date privind imigrația și integrarea. Nu în ultimul rând, toți acești indicatori au fost verificați de către echipa de cercetare din punct de vedere metodologic, urmărindu-se validitatea indicatorilor, variația valorilor acestora, unidimesionalitatea, etc.

2.2. Indexul de Integrare al Imigranților în România

Tabelul 2.1 exprimă succint cei 41 de indicatori la care am ajuns în urma procesului de rafinare descris mai sus. După stabilirea listei finale de indicatori prin care ne propunem să măsurăm nivelul de integrare al imigranților, aceștia au fost grupați pe dimensiuni ale integrării în funcție de specificul sferelor de integrare despre care oferă detalii. De exemplu, indicatorii *nivel de educație* și *rată abandon școlar* oferă informații despre aspectul educațional al integrării imigranților și astfel au fost arondați dimensiunii Educație.

Tabel 2.1. Indexul Integrării Imigranților în România: rezumat

Context General	Locuire	Educație	Sănătate	Cultură și limbă	Implicare civică și socială	Cetățenie	Muncă
Caracteristici generale	Compoziție gospodărie	Nivel educație	Percepție stare de sănătate	Nivel cunoaștere a istoriei și culturii locale	Voluntariat	Rată obținere cetățenie	Rată ocupare
Nivel discriminare perceput	Forma de proprietate a locuinței	Rată abandon școlar	Proporție asigurați medicali	Limba vorbită acasă	Apartenență la organizații sindicale / profesionale	Permanentizarea șederii	Rată șomaj
Indice de distanță socială	Proporție costuri cu întreținerea locuinței	Participare în orice formă de educație sau training	Proporție înscrieri la medicul de familie	Aptitudini lingvistice	Încredere în instituții publice	Sentiment de apartenență	Rată de activitate
Rata criminalității	Supra-aglomerare	Reușită școlară	Nevoi medicale neacoperite		Configurație rețele sociale		Rată lucrători independenți
Rata infracționalității	Calitatea locuinței	Limba de predare			Transnaționalism		Supra-calificare
Rata riscului de							Forma

sărăcie sau excluziune socială							contractului de muncă
							Șomaj de lungă durată
							Rată absorbție studenți
							Venit
							Rată angajare în sectorul public

Următorul pas a fost să stabilim care sunt modalitățile prin care se pot obține datele pentru fiecare indicator. **Tabelul 2.2** oferă o perspectivă detaliată despre fiecare indicator în parte și cum se pot obține datele necesare interpretării acestuia în coloana denumită **Sursă**. În plus, coloana **Sub-indicatori/Operaționalizare** detaliază care sunt principalii sub-indicatori care compun indicatorul principal sau care este definiția indicatorilor folosită în acest studiu.

Tabel 2.2. Indexul Integrării Imigranților în România: detaliat

DIMENSIUNE	Indicatori	Sub-indicatori/Operaționalizare	Sursă
CONTEXT GENERAL	Caracteristici generale	Stoc total imigranți; Vârstă; Țară de origine, țara în care s-a născut, cetățenia(ile) deținută(e); Localitatea/regiunea de reședință; Gen; Statut (BPI, RTT, solicitanți de o formă de protecție internațională); Anul imigrării în România; Scopul șederii (studii, muncă, etc.); Experiențe de migrație (țări și scop); Religie; Status marital.	IGI/DAI
	Nivel discriminare perceput	Contexte (instituții) unde simt că sunt discriminați (de exemplu la școală, pe stradă, etc.); Motivele pentru care cred că sunt discriminați (de exemplu aspecte ce țin de felul în care vorbesc limba română, cum se îmbracă, gen, etc.); Intensitatea percepută a discriminări (deloc – foarte discriminat).	Chestionar
	Indice de distanță socială	Ce categorii de persoane (români, romi/țigani, imigranți, etc.) nu ar accepta/ar accepta și la ce nivel de proximitate (în familie, în cartier, în localitate, etc.).	Chestionar
	Rată criminalității	Rata criminalității reprezintă numărul persoanelor condamnate definitiv la	CSM

		100.000 locuitori.	
	Rata infracționalității	Rata infracționalității reprezintă numărul infracțiunilor înregistrate și soluționate la 100.000 locuitori.	IGPR, MAI
	Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială	Persoanele care fac obiectul indicatorului AROPE sunt cele aflate în cel puțin una din următoarele situații: - au venituri disponibile inferioare pragului de sărăcie; - sunt în stare de deprivare materială severă; - trăiesc într-o gospodărie cu intensitate foarte redusă a muncii.	Chestionar
LOCUIRE	Compoziție gospodărie	Din câți membri e formată gospodăria respondentului și care sunt principalele caracteristici ale lor (gen, vârstă, cetățenie, ocupație); Câți dintre membrii gospodăriei sunt și membrii ai familiei respondentului.	Chestionar
	Forma de proprietate a locuinței	Proprietate personală, Proprietatea familiei (prieteni), Credit bancar, Chirie, Locuință socială, Ajutor chirie, Fără locuință/locuiește pe străzi În cazul în care locuința este închiriată, primește ajutor pentru plata ei?	Chestionar
	Proporție costuri cu întreținerea locuinței	Proporție din veniturile gospodăriei care este alocată întreținerii locuinței (chirie, gaz, apa, curent electric, etc.).	Chestionar
	Supra-aglomerare	Numărul de persoane care locuiesc cu respondentul în aceeași gospodărie raportat la numărul de m2 ai locuinței și la numărul de camere din care este formată locuința.	Chestionar
	Calitatea locuinței	Care sunt facilitățile de care dispune locuința respondentului (apă, curent electric, internet, PC, etc.)? Respondentul dispune de propria bucătărie, toaletă, dormitor sau sunt comune?	Chestionar
EDUCAȚIE	Nivel educație	Ultima școală absolvită (în ce țară, nivel, formă de finanțare); Studii în derulare (în ce țară, nivel, formă de finanțare).	Chestionar
	Rată abandon școlar	Rata abandonului școlar reprezintă diferența dintre numărul elevilor înscriși la începutul anului școlar și cei aflați în evidență la sfârșitul aceluiași an școlar, exprimată ca raport procentual față de numărul elevilor înscriși la începutul anului școlar.	MEN
	Participare în orice formă de educație sau training	Programele educaționale (licență, master, forme profesională, etc.) pe care le urmează respondentul.	Chestionar
	Reușită școlară	Absolventul este elevul/studentul care a promovat ultimul an de studiu al unei școli/facultăți, indiferent dacă a reușit sau nu la examenul de absolvire, bacalaureat, licență etc. Numărul absolvenților se referă la cei aflați la sfârșitul anului școlar/universitar (după examenul de corigență). Absolvent cu diplomă este persoana care a promovat examenul de absolvire la finalizarea unui ciclu de învățământ și a obținut o diplomă (ex. diplomă de bacalaureat, diplomă de licență, diplomă de master, diplomă de doctorat, diplomă de absolvire etc.).	MEN
	Limba de predare	Limba/limbile în care are/a avut loc educația (în ce țară, ce nivel).	Chestionar
SĂNĂTATE	Percepție stare de sănătate	Aprecierea propriei stări de sănătate (Foarte proastă – foarte bună).	CNAS
	Proporție asigurați medicali	Proporția cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) care au beneficiat de asigurare medicală în 2016.	CNAS
	Proporție înscrieri	Proporția cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) înscriși	CNAS

	la medicul de familie	la un medic de familie în 2016.	
	Nevoi medicale neacoperite	Existența/lipsa unor nevoi medicale neacoperite; Motivele pentru care nevoile medicale nu au fost acoperite (servicii prea scumpe, prea departe, frica de doctori, etc.).	Chestionar
CULTURĂ ȘI LIMBĂ	Nivel cunoaștere a istoriei și culturii locale	Pe o scală de la 1 la 5 (insuficiente – foarte bune), cum evaluează cunoștințele cu privire la istoria și cultura română?	Chestionar
	Limba vorbită acasă	Limba pe care respondentul o folosește ca să: vorbească cu adulții, copii, comunice cu prietenii, asculte radio/TV, etc.	Chestionar
	Aptitudini lingvistice	Limba străină/limbile străine pe care le cunoaște respondentul; Nivelul la care cunoaște respectivele limbi străine (A1 – C2). Nivelul de cunoaștere a limbii române; Participarea la cursuri de limba română și în ce context (cursuri oferite de instituții publice, de ONGuri, private, etc.).	Chestionar
IMPLICARE CIVICĂ ȘI SOCIALĂ	Voluntariat	Apartenența la organizații civice; Tipuri de organizații în care sunt implicați respondenții; Experiență de voluntariat.	Chestionar
	Apartenență la organizații sindicale / profesionale	-	Chestionar
	Încredere în instituții publice	Primărie, Guvern, Parlament, IGI, etc.	Chestionar
	Configurație rețele sociale	Cu cine comunică respondenții; Cât de des comunică cu diferite grupuri de persoane (alți imigranți, membri ai familiei, români).	Chestionar
	Transnaționalism	Participare la alegeri/vot în alegeri din țara de origine; Voluntariat/implicare socială în activități care privesc țara de origine; Donat bani pentru activități care privesc țara de origine; Vizitat țara de origine; Investiții în țara de origine.	Chestionar
CETĂȚENIE	Rată obținere cetățenie	Numărul cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) care a obținut cetățenia în 2016 raportat la numărul cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) în 2016. Motivele pentru care au obținut/și-ar dori să obțină cetățenia.	ANC
	Permanitizarea Șederii	Numărul cererilor de reunificare a familiei depuse de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI) care a fost aprobat în 2016 raportat la numărul de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI). Numărul cererilor de reunificare a familiei depuse de cetățeni străini cu ședere legală în România (RTT) care a fost aprobat în 2016 raportat la numărul de cetățeni străini cu ședere legală în România (RTT).	IGI
	Sentiment de apartenență	La nivel de: localitate în care locuiesc/din care provin, regiune în care locuiesc/din care provin, țară în care locuiesc/din care provin.	Chestionar

MUNCĂ	Rată ocupare	Ultimul loc de muncă deținut înainte de a imigra în România (țara, tipul de contract, domeniul, etc.); Experiența de muncă în România (tipul de contract, domeniul, sectorul economic etc.); Rata de ocupare reprezintă ponderea populației ocupate din grupa de vârstă x în populația totală din aceeași grupă de vârstă x.	IGI
	Rată șomaj	Rata șomajului reprezintă proporția șomerilor, conform definiției internaționale (BIM*), în populația activă.	ANOFM
	Rată de activitate	Rata de activitate a resurselor de muncă reprezintă raportul, exprimat procentual, dintre populația activă civilă și resursele de muncă.	IGI
	Rată lucrători independenți	Rată lucrători independenți reprezintă numărul de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) care au o viză de lungă ședere pentru activități comerciale în 2016 raportat la numărul total de de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI și RTT).	Chestionar
	Supra-calificare	Grad de satisfacție față de ultimul loc de muncă; Motive supra-calificare.	Chestionar
	Forma contractului de muncă	Sunt considerați salariați cu regim de lucru temporar, salariații cu contract de muncă pe perioadă de timp determinată (limitată). Sunt considerați salariați cu regim de lucru permanent, salariații cu contract de muncă pe perioadă de timp nedeterminată. Populația ocupată cu program parțial de lucru este acea parte a populației ocupate care, conform propriei declarații, desfășoară o activitate cu program de lucru parțial. În general, pentru salariați se consideră program parțial programul a cărui durată prevăzută prin contractul individual de muncă este semnificativ mai mică decât durata normală.	ITM
	Șomaj de lungă durată	Prin șomaj de lungă durată se înțelege o perioadă mai mare de 12 luni. Care este numărul imigranților (BPI și RTT) care au fost studenți și au solicitat un permis de muncă după finalizarea studiilor? – raportat la totalul studenților în 2016.	ANOFM
	Rată absorbție studenți	Care este numărul imigranților (BPI și RTT) care au fost studenți și au solicitat un permis de muncă după finalizarea studiilor? – raportat la totalul studenților în 2016.	IGI/DAI
	Venit	Care este venitul total net (în RON) obținut de către respondenți luna trecută; Care este venitul total net (în RON) obținut de către toți membrii familiei respondentului în luna trecută.	Chestionar
	Rată angajare în sectorul public	Numărul imigranților (BPI și RTT) care au fost angajați în sectorul public în 2016.	Chestionar

În ceea ce privește cea de-a doua etapă a proiectului de cercetare, după construirea cadrului conceptual s-a trecut la colectarea și analiza datelor culese. Majoritatea cercetărilor care folosesc un sondaj pentru a colecta date folosesc adresele de domiciliu pentru a selecta respondenții. Studiile cantitative ce au în vedere populația imigrantă se confruntă adesea cu o serie de provocări în ceea ce privește procesul de eșantionare pentru că este practic imposibil să

identifice domiciliile imigranților. Acest lucru este cu atât mai dificil de realizat în țări precum România unde proporția imigranților din totalul populației este foarte redusă. Astfel, ceea ce fac alte studii este să estimeze zone unde se află mai mulți imigranți și să multiplice eforturile de adunare de date în zonele respective, de exemplu, cuplând completarea chestionarelor online cu completarea chestionarelor față în față. Un exemplu de cercetare unde această metodă a fost folosită este studiul privind situația imigranților din mai multe orașe europene (Huddleston și Tjaden 2012). În studiul nostru am combinat chestionarele față în față cu chestionarea online, itensificând eforturile de aplicare a chestionarelor în locații cu o prezență mare a imigranților (săli de curs, centre de cazare a refugiaților, asociații nonguvernamentale, lăcașe de cult, locuri de muncă, etc.). Astfel, culegerea de date prin intermediul chestionarului s-a derulat în perioada octombrie – decembrie 2017 și a putut fi completat online pe adresa *www.iiir.ro/chestionar-imigranti* sau completat cu ajutorul operatorilor de chestionare care s-au deplasat în principalele localități/cartiere/zone din România unde locuiesc imigranții. Echipa de cercetători a avut în vedere în special marile orașe pentru că datele existente indică că acolo se află majoritatea imigranților. Pe baza datelor oficiale primite din partea Inspectoratului General pentru Imigrări, am realizat o eșantionare stratificată pentru a pondera datele obținute în urma chestionarelor.

O altă modalitate de a îmbunătăți accesul la respondenți este de a traduce instrumentele de cercetare în limbile pe care imigranții le vorbesc. În acest context, chestionarul a fost tradus din limba română în alte 5 limbi de circulație internațională sau care sunt vorbite de către imigranții din România – turcă, arabă, franceză, engleză și italiană. Au fost colectate în total 718 de chestionare, dintre care 193 de chestionare au fost completate online iar 525 au fost completate direct de către respondenți cu ajutorul operatorilor de chestionare. Dintre cele 718 de chestionare, o parte au fost excluse pentru că datele oferite de către respondenți erau insuficiente (38 de cazuri), pentru că respondenții aveau cetățenie românească sau cetățenia unui alt stat și cea românească (83 de cazuri), sau pentru că respondenții erau cetățeni ale unor state membre UE sau SEE sau deținеau și cetățenia unui stat membru UE sau SEE (60 de cazuri). Restul de 537 de răspunsuri au fost ponderate în funcție de principalele caracteristici socio-economice ale imigranților în România pe care le-am obținut din partea Inspectoratului General pentru Imigrări (2017b). Astfel, eroarea maximă admisă este de ± 3 % pentru un prag de încredere de 95 %.

În privința datelor provenite de la instituții publice, au fost trimise solicitări de informații de interes public tuturor instituțiilor publice care au fost identificate ca fiind responsabile de colectarea datelor privind indicatorii integrării descrişi mai sus în **Tabelul 2.2.** (rubrica Sursă). Datele au putut fi trimise înapoi prin poștă/email sau încărcate pe platforma disponibilă pe pagina web www.iiir.ro, unde fiecare instituție a primit un cont și o parolă cu care să se poată loga. Solicitări au fost trimise unui număr de 210 instituții locale din cele 41 de județe și municipiul București plus 7 instituții centrale, dintre care 44 de instituții nu au răspuns solicitărilor noastre. Pentru o parte dintre solicitări a trebuit să oferim detalii suplimentare sau să reformulăm întrebările astfel încât în total au fost trimise în total peste 400 de solicitări de informații instituțiilor publice.

Tabel 2.3. Rată răspuns instituții

Tip instituție	Număr solicitări trimise	Rată răspunsuri	Calitatea datelor primite
Centrale	7	100 %	Slabă
Județene	210	79 %	Foarte slabă

2.3. Limitări

Acest studiu are o serie de limitări care provin din definițiile și metodologiile de lucru alese. În primul rând, după cum menționam în prima secțiune a acestui raport, în cadrul acestui studiu este folosită o definiție restrictivă a termenului de „imigrant". Acest lucru duce la excluderea unei părți importante a imigranților care locuiesc în România și se referă doar la situația beneficiarilor de protecție internațională și a resortisanților țărilor terțe. Astfel, datele colectate și analizate în cadrul acestui studiu se referă specific la cele două categorii de imigranți iar rezultatele analizei nu pot fi extrapolate situației tuturor imigranților din România. În al doilea rând, felul în care înțelegem și definim integrarea imigranților este una mai degrabă structurală în sensul în care studiul folosește o serie de indicatori pentru a compara cât de bine performează grupul de imigranți în comparație cu populația locală. De exemplu, acestă definiție exclude o parte dintre aspectele integrării care nu pot fi observate atât pentru grupul de imigranți, cât și pentru cel de localnici. În al treilea rând, metodologia de lucru aleasă include date culese în urma unui chestionar și date agregate provenite de la instituții publice care permit surprinderea doar unor aspecte și dimensiuni ale integrării imigranților și ignoră altele care pot fi aprofundate, de exemplu, doar prin intermediul unor metode de cercetare calitative. În al

patrulea rând, trebuie subliniat faptul că rezultatele prezentate în acest studiu despre imigranți (BPI și RTT) trebuie înțelese ca aplicabile grupului de imigranți compus din cele două categorii – BPI și RTT – iar concluziile nu se aplică fiecărui grup de imigranți luat separat.

3. CONTEXT GENERAL

Carmen Gabriela Greab și Andreea Vornicu

3.1. Relevanța dimensiunii Context General în contextul înțelegerii integrării imigranților

Studiile care discută integrarea imigranților folosesc adesea caracteristicile socio-demografice ale imigranților pentru o mai bună interpretare a rezultatelor proceselor de integrare. În acest sens, de exemplu, pentru a înțelege modul de integrare a imigranților pe piața muncii e important să fie identificat nivelul lor de educație și de pregătire (OECD 2015). Mai mult, înțelegerea și utilizarea datelor socio-demografice este utilă și pentru realizarea de comparații între populația nativă și grupul de imigranți. Astfel, datele pot indica dacă există similitudini sau diferențe între caracteristicile generale ale populației analizate.

În completarea caracteristicilor socio-demografice, înțelegerea complexității procesului de integrare a imigranților este determinată și de utilizarea de date referitoare la riscul de excluziune socială. Riscul de excluziune socială – prescurtat AROPE – se referă la situația în care oamenii au venituri sub pragul de sărăcie, fie sunt deprivați material sau trăiesc într-o gospodărie cu intensitate redusă de muncă.[2] Într-adevăr, venitul nu doar că afectează nivelul de trai al imigranților dar poate duce la marginalizarea lor, sau chiar la probleme legate de integrarea socială (OECD 2015). În plus, aceste date legate de excluziune socială ajută și la evaluarea efectelor politicilor de integrare din țările gazdă. De pildă, în multe studii privind imigrația în Europa, sărăcia imigranților este pusă în relație cu segregarea urbană. Un astfel de studiu este cel al lui Van Kempen (1994) care discută despre acest fenomen în contextul orașelor olandeze. Dezbaterile referitoare la conexiunea dintre naționalitate, excluziune economică și segregare spațială au fost prezente și în spațiul francez, iar studiile au indicat faptul că imigranții din Franța au o șansă mult mai mare să fie șomeri și să trăiască grupați în suburbii sărace de la marginea orașelor (Silver 1993).

În același timp, în literatura din domeniul integrării imigranților se discută tot mai des despre fenomene precum distanța socială și discriminare, în contextul în care asistăm tot mai mult la mișcări de radicalizare în rândul populației din țara gazdă sau chiar de radicalizare a imigranților care au venit de o perioadă mai lungă de timp față de cei ajunși mai recent. Mai

[2] http://ec.europa.eu/Eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_integration_statistics_-_at_risk_of_poverty_and_social_exclusion.

mult, studiile indică o atitudine negativă pe care imigranții veniți de un timp mai îndelungat o au față de cei care au venit de o perioadă scurtă de timp, iar aceste atitudini persistă indiferent de motivul imigrării (economic, studii, reîntregirea familiei, beneficiari de protecție, etc.). De regulă, populația majoritară dintr-o țară gazdă arată mai puțin sprijin față de măsurile guvernamentale care presupun ajutor social și cheltuieli bugetare pentru un grup perceput ca fiind diferit (Banting 2000). Goldschmidt și Rydgren (2017) au arătat că în Suedia, o parte dintre cetățeni nu ar fi încântați să aibă în vecinătatea lor imigranți, iar cei mai mulți se opun ideii de beneficii sociale direcționate către grupurile considerate străine (în special față de cei care nu au locuri de muncă). Altfel spus, cetățenii percep o distanță socială între ei și grupurile de imigranți și doresc ca intervenția statului să fie limitată pentru aceștia din urmă. În acest sens, se vorbește despre o formă de șovinism în aplicarea măsurilor de asistență socială. Studii similare investighează modul în care distanța socială poate reprezenta un factor determinant pentru integrarea pe piața muncii și explică și diferența de venituri între anumite categorii de imigranți. Ebner și Helbling (2015) susțin că, în cazul Elveției, distanța socială (care cuprinde de cele mai multe ori sentimente de neîncredere și rezervă față de alte persoane sau alte grupuri de persoane) explică diferențele de salarizare sau problemele la angajare mai mult chiar decât nivelul educației (mai ales atunci când sistemele educaționale între țara de destinație și cea a imigranților nu sunt comparabile). Mai mult decât atât, dincolo de modul în care populația țării gazdă percepe imigranții, în contextul integrării imigraților este foarte importantă discutarea acestui fenomen și în rândul imigranților. Practic, ne interesează și modul în care imigranții odată ajunși în țara gazdă se raportează la celelalte grupuri de cetățeni. În aceste condiții, numeroase studii, care au drept scop măsurarea integrării imigranților, au inclus această dimensiune în analiza lor.

După cum spuneam mai sus, discriminarea reprezintă o adevărată problemă în contextul politicilor de integrare a imigranților, atât pentru grupurile minoritare, cât și pentru societățile în care acestea trăiesc. Percepția privind discriminarea de grup reflectă atât experiența directă cu acest fenomen, cât și contextul social al țării gazdă (McGinnity și Gijsberts 2016). După cum menționează și Safi (2010) în studiul său, percepțiile cu privire la discriminarea de grup a imigranților pot influența sentimentul lor de apartenență, dar și sentimentul de bunăstare. Într-adevăr o mare parte din literatura care tratează această problemă analizează modul în care discriminarea afectează identificarea imigranților cu țara gazdă sau cu grupul lor de imigranți.

Cei care se simt discriminați fiind mult mai puțin probabil să se integreze (Roeder si Lubbers 2016). Având în vedere toate cele menționate mai sus, este clară nevoia de a surprinde acest indicator în studii care analizează gradul de integrare a imigranților.

Dincolo de aspecte ce țin de caracteristicile socio-demografice, riscul de sărăcie, distanță socială sau discriminare, date referitoare la rata de criminalitate și infracționalitate pot completa imaginea cu privire la excluziunea socială a imigranților și implicit la incapacitatea acestora de integrare.[3] Cu toate acestea, trebuie menționată tensiunea dintre viziunile diferite cu privire la relația dintre criminalitate și imigranți. Astfel, Wortley (2009) în articolul său prezintă atât studii conform cărora un procent mare de imigranți duce la o rată a criminalității și infracționalității ridicată, cât și studii recente care demontează acest mit, prezentând chiar contexte în care relația dintre acestea este inversă. Cu toate acestea, considerăm oportună includerea acestor aspecte în cercetarea noastră, tocmai pentru că vin și completează imaginea generală privind integrarea imigranților în România.

3.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Context General

3.2.1. Caracteristici socio-demografice

După cum am menționat în secțiunea anterioară, caracteristicile socio-demografice oferă o imagine de ansamblu asupra profilului imigranților, date ce ajută ulterior la înțelegerea modului în care aceste caracteristici pot duce la rezultate diferite în ce privește procesul acestora de integrare. Într-adevăr, înțelegerea diferențelor dintre imigranți și populația țării gazdă ne ajută să înțelegem și eventualele discrepanțe dintre aceste categorii, discrepanțe ce pot fi ameliorate prin politici publice. Cu toate acestea, după cum se menționează în studiul OECD (2015) este foarte important ca înțelegerea procesului de integrare să se facă pe baza caracteristicilor imigranților, însă raportate la caracteristicile generale ale țării gazdă.

Astfel, OECD (2015) propune următorii indicatori socio-demografici pentru a cartografia populația imigranților:

a) Proporția persoanelor născute în străinătate din totalul cetățenilor dintr-o anumită comunitate (orașe mari/orașe mici);
b) Caracteristicile populației imigrante pe bază de gen și vârstă;

[3] http://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/documentation/Series_Community_Relations/Measurement_indicators_integration_en.pdf/

c) Proporția de parteneriate endogame (cu persoane de aceeași origine);
d) Rata fertilității – reprezintă numărul de nașteri/femeie/țară.

Demersul OECD (2015) este unul complex, întrucât își propune să colecteze informații detaliate despre populația de imigranți din țări diverse, membre ale OECD. Dacă alte studii se uită, de regulă, la proporția de imigranți dintr-o societate și la vârsta și genul acestora, OECD își propune să contextualizeze informațiile, uitându-se la proporția de parteneriate endogame[4] și la rata fertilității imigranților. Aceste informații sunt relevante în contextul în care în literatură se discută de multe ori despre segregarea comunităților de imigranți și tendințele acestora de a păstra valorile comunității de origine prin încheierea de căsătorii cu membri din același grup. Cu toate acestea, acest demers are limitări, întrucât sunt puține state care au centralizat acest tip de informații.

În același timp, OECD (2015) propune următorii indicatori pentru a surprinde caracteristicile imigranților:

a) Categoriile imigranților, referindu-se la categoriile în care acești imigranți sunt înregistrați;
b) Durata șederii (din momentul sosirii în țara gazdă), regiunile de unde provin (cinci mari categorii de proveniență a imigranților: Asia, Africa, Europa, America Latină și Caraibe, Canada – America și Oceania) și naționalitatea imigranților (în momentul de față).

Tot în context European, Immigrant citizen survey (2012), alături de partenerii lor au realizat un sondaj care are drept scop analiza modului în care politicile de integrare se potrivesc cu nevoile imigranților din Europa. Este un sondaj aplicat în 15 orașe din 7 țări din Uniunea Europeană, fiind selectate țări și orașe cu procent mare de imigranți. S-au ales mai multe orașe din aceleași țări tocmai pentru a surprinde eventualele diferențe în aplicarea politicilor de integrare în aceeași țară. În ceea ce privește dimensiunea aferentă contextului general, în acest studiu au fost folosiți indicatori precum:

a) Naționalitate;
b) Vârstă;
c) Gen;

[4] Parteneriatele endogame se referă la căsătoriile sau uniunile civile între membrii aceleiași comunități (de regulă, același grup etnic, religios).

d) Anul sosirii în țară;
e) Categoria de imigrant;
f) Satisfacția față de nivelul de trai;
g) Venit;
h) Cartierul în care locuiesc.

Deși studiul urmărește un demers metodologic complex, utilizează doar percepția imigranților, nefiind pusă în relație cu datele oficiale sau cu politicile statului respectiv privind integrarea imigranților.

3.2.2. Risc de excluziune socială

Pornind de la cadrul conceptual elaborat la Zaragoza, Eurostat realizează în 2011 un studiu pilot – "Indicators of Immigrant Integration. A Pilot Study"[5] – prin care urmărește măsurarea indicatorilor privind integrarea imigranților la nivelul Uniunii Europene. Raportul include calcule pentru fiecare stat membru al Uniunii Europene, pornind de la date ce provin de la: EU-LFS[6], EU-SILC[7], date Eurostat pe migrație, precum și rezultatele studiilor PISA. Indicatorii utilizați și prezentarea analizei se face pe patru dimensiuni: muncă, educație, incluziune socială și cetățenie activă. În ceea ce privește incluziunea socială, studiul urmărește următorii indicatori:

a) persoane aflate în risc de sărăcie (pornind de la venitul mediu pe familie);
b) persoane aflate în risc de sărăcie după primirea ajutoarelor sociale (pornind de la venitul mediu pe familie);
c) percepție stare de sănătate;
d) deținerea de proprietate (raportul străinilor care dețin și cei care nu dețin o proprietate, în comparație cu populația totală).

Tot referitor la dimensiunea ce măsoară riscul de sărăcie sau excluziune socială, OECD (2015) vorbește despre următorii indicatori care au un impact direct asupra statutului socio-economic al imigranților. OECD insistă asupra dimensiunilor ce măsoară excluziunea socială și riscul de sărăcie, întrucât datele furnizate pe aceste paliere sunt direct relevante pentru actorii implicați

[5] Întreg studiul poate fi consultat la: http://www.immigrantsurvey.org/infographics_citizenship.html.
[6] Sondaj cu privire la forța de muncă din Uniunea Europeană.
[7] Statistici cu privire la venit și condiții de trai din Uniunea Europeană.

în definirea și implementarea politicilor publice de integrare. Astfel, OECD (2015) propune indicatorii:

a) Distribuția venitului pe gospodărie – acest indicator este calculat drept raportul dintre venitul per capita și suprafața în metri pătrați a gospodăriei;
b) Sărăcia, definită drept rata sărăciei relative, este măsurată ca proporția indivizilor care trăiesc sub nivelul sărăciei, adică au venituri sub un minim acceptat la nivel de societate, după calcularea distribuției venitului general pe gospodărie;
c) Sărăcia în rândul persoanelor angajate – acest indicator evaluează în ce măsură persoanele care sunt angajate într-o formă de muncă sunt sau riscă să trăiască în sărăcie relativă;
d) Excluziunea financiară – acest indicator pleacă de la ideea că excluziunea economică poate fi dată și de lipsa operațiunilor bancare. Astfel, persoanele care nu dețin un cont bancar sau nu desfășoară operațiuni economice prin intermediul băncilor se află în risc de excluziune socială.

În contextul României, Barometrul Integrării Imigranților (2014) analizează atât opinia publică a românilor referitoare la imigranți, cât și dimensiunea discriminării. Chiar dacă Barometrul nu aduce în discuție în mod explicit dimensiunea riscului de sărăcie, studiul discută în cadrul dimensiunii "Bunăstare" mai mulți indicatori relevanți în acest sens. Astfel, Barometrul se uită la următorii indicatori: accesul la locuințe, accesul la sistemul de protecție socială, accesul la servicii sociale și accesul la asigurări sociale, dar toți acești indicatori sunt măsurați din perspectiva populației țării gazdă și nu din perspectiva imigranților.

3.2.3. Distanță socială și percepția privind discriminarea

Unul din documentele de referință în ceea ce privește utilizarea de indicatori în vederea măsurării rezultatelor procesului de integrare a imigranților, mai ales în context european este Declarația de la Zaragoza (2011)[8]. În cadrul acestui document de poziție, UE a urmărit includerea de indicatori privind integrarea imigranților, indicatori negociați și agreați de către toate statele membre ale Uniunii Europene. Astfel, acești indicatori sunt grupați pe următoarele dimensiuni: muncă, educație, incluziune socială și cetățenie activă. Pe lângă aceste dimensiuni,

[8]Mai multe detalii pot fi consultate la: https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/declaration-of-the-european-ministerial-conference-on-integration-zaragoza-15-16-april-2010.

majoritatea statelor semnatare recunosc și nevoia de a include indicatori privind experiența/percepția asupra discriminării, dar recunosc lipsa de date la nivel european. Prin urmare, acest indicator nu este utilizat în analizele privind integrarea imigranților, cu date provenite de la Eurostat.

În ceea ce privește dimensiunea referitoare la coeziune socială (distanță socială și discriminare), OECD (2015) propune următorii indicatori:

a) Discriminare percepută de către imigranți.
b) Atitudinile țării gazdă față de imigranți (distanța socială).

Întrucât percepțiile legate de discriminare sunt de cele mai multe ori subiective (cu excepția cazurilor documentate de ONG-uri sau autorități), acest indicator prezintă anumite limitări în interpretare. Cu toate acestea, acest indicator oferă o imagine de ansamblu despre percepțiile populației imigrante asupra societății gazdă. După cum este explicat și mai sus, distanța socială oferă informații care ajută cercetătorii și actorii implicați în luarea deciziilor să înțeleagă mai bine cum integrarea imigranților poate fi influențată de atitudinile populației majoritare. Cu toate acestea, după cum am menționat în secțiunea 3.1., este important și modul în care imigranții relaționează cu ceilalți, nu doar modul în care populația gazdă relaționează cu imigranții.

Diferit față de demersul OECD, MIPEX (2015) evaluează modul în care legislația țărilor partenere proiectului sancționează actele de discriminare și este inclusivă cu imigranții. În acest sens, MIPEX (2015) propune spre analiză dimensiunea discriminării și propune următorii indicatori:

a) Legea interzice toate actele și formele de discriminare împotriva persoanelor de altă naționalitate, etnie, rasă, religie;
b) Legislația anti-discriminare se aplică atât persoanelor fizice, cât și juridice
c) Legislația anti-discriminare se aplică și autorităților statului gazdă (oficialități, membri ai forțelor de ordine, etc);
d) Legea interzice instigarea la ură sau alte acțiuni care ar putea vătăma imigranții.

Analiza contextului legislativ este importantă atunci când sunt analizate atitudinile și percepțiile cetățeanului pentru că poate indica discrepanțe între nivelul legislativ și cel de implementare a politicilor. Mai mult, o lege favorabilă ar trebui să asigure mecanisme multiple de protecție pentru imigranți sau cel puțin un acces facil pentru denunțarea actelor de

discriminare. Cu toate acestea, analiza de legislație nu poate oferi o imagine de ansamblu clară asupra fenomenelor de discriminare ce pot apărea în interiorul unei societăți.

În ceea ce privește percepția privind discriminarea, în studiul Immigrant Citizens Survey[9] există un singur indicator ce surprinde discriminarea față de imigranți, dar în contextul locului de muncă. Un alt studiu relevant în acest sens este SCIP[10], un studiu longitudinal realizat în mai multe țări din Uniunea Europeană, privind cauzele și consecințele proceselor de integrare socio-culturale în rândul noilor imigranți în Europa. Studiul cuprinde imigranții cu vârsta cuprinsă între 18-60 de ani, ce au sosit în Marea Britanie, Germania, Irlanda și Italia cu cel mult 18 luni înainte de începerea studiului. În ceea ce privește indicatorii utilizați în măsurarea discriminării, aceștia sunt:

a) Ospitalitatea țării primitoare;
b) Percepția generală cu privire la reușita imigranților în țara primitoare;
c) Percepția cu privire la discriminare (de gen, vârstă, etnie, orientare sexuală, dizabilitate, naționalitate, religie, limbă vorbită, îmbrăcăminte, alta) în căutarea unui loc de muncă, în căutarea unei locuințe, în relația cu instituțiile statului;
d) Experiența unui act violent de către un străin pe motiv de gen, vârstă, etnie, orientare sexuală, dizabilitate, naționalitate, religie, limbă vorbită, îmbrăcăminte, alta.

Acest studiu este relevant pentru proiectul de față mai ales din prisma indicatorilor utilizați în analiza dimensiunii referitoare la percepția discriminării. Cu toate acestea, faptul că a cuprins doar câte două comunități de imigranți din fiecare din țările studiate poate fi considerat un minus întrucât a exclus multe categorii de imigranți.

În contextul României și referitor la indicele de distanță socială, Barometrul Integrării Imigranților (2014) își propune să măsoare următorii indicatori:

a) Acceptare și toleranță de către societate – acest indicator este dat atât de către percepția populației majoritare despre imigranții care ajung în România, cât și de opinia imigranților cu privire la modul în care sunt tratați de către români;
b) Sprijin social pentru programele publice de integrare a imigranților.

[9]Informații detaliate pot fi consultate la: http://www.immigrantsurvey.org/infographics_citizenship.html.

[10]Informații detaliate despre acest studiu pot fi găsite la: https://www.uni-goettingen.de/en/data--documentation/153341.html.

Conform rezultatelor publicate de către Barometrul Integrării Imigranților (2014), cei mai mulți români sunt toleranți față de străini și sprijină măsurile statului de intervenție în vederea integrării. Aceste date pot fi explicate prin faptul că până la momentul lansării studiului, România nu se confruntase cu dezbaterile aprinse referitoare la refugiații care vin sau își doresc să ajungă în Europa, numărul străinilor fiind redus și reprezentat în special de RTT. Deși Barometrul nu urmărește măsurarea discriminării percepută de imigranți, studiul este util mai ales din prisma construirii indicatorilor și a dimensiunilor.

În ceea ce privește discriminarea, analiza vizează mai multe paliere, și anume: cadru legislativ, politici publice de combatere a discriminării, situații deja rezolvate care au implicat cazuri de discriminare și percepția imigranților asupra acestei dimensiuni. În acest sens, Barometrul Integrării Imigranților (2014) propune următorii indicatori pentru măsurarea nediscriminării:

a) Recunoașterea drepturilor fundamentale – acest indicator își propune să observe în ce măsură legislația și mecanismele de aplicare ale acesteia protejează și garantează drepturile imigranților;
b) Protecția legală a străinilor împotriva discriminării – acest indicator își propune să evalueze dacă există legislație care să protejeze explicit imigranții de acte discriminatorii;
c) Politici integrate eficiente pentru combaterea discriminării - acest indicator își propune să evalueze dacă există politici eficiente care să combată și să sancționeze actele de discriminare;
d) Imigranții nu se consideră discriminați – acest indicator evaluează percepția și cazuistica imigranților asupra posibilelor sau existentelor acte de discriminare îndreptate împotriva lor.

Această analiză este utilă întrucât oferă o imagine de ansamblu asupra cadrului legislativ din România și oferă informații și din sfera percepțiilor sau a cazurilor deja documentate de discriminare. Cu toate acestea, neavând un sub-eșantion cu populația imigranților, aceste rezultate nu sunt generalizabile, întrucât un număr foarte mic de respondenți imigranți au acceptat să ofere date despre situația lor.

3.2.4. Rată criminalitate și infracționalitate

Mulți cercetători evită includerea datelor referitoare la rata criminalității și infracționalității în studii referitoare la integrarea imigranților, aceste date fiind de cele mai multe ori analizate separat, în studii ce discută în mod diferențiat relația dintre criminalitate și migrație. Cu toate acestea, în studiul „Measurement and Indicators of Integration" (1997), realizat de către Consiliul Europei, dimensiunea criminalității este tratată ca element important în înțelegerea procesului de integrare a imigranților. În acest raport se analizează integrarea imigranților, în funcție de următoarele dimensiuni: acces pe piața muncii, locuire și servicii sociale, educație, participare civica și politică, modificări demografice (mortalitate și natalitate) și dimensiunea judiciară (aspecte legate de criminalitate și infracționalitate). În ceea ce privește ultima dimensiune, studiul se referă la următorii indicatori:

a) Date comparate cu privire la rata de arestări, condamnări și achitări în cazul imigranților și a populației totale;
b) Date cu privire la comportamentul discriminatoriu în ce privește poliția și sistemul judiciar;
c) Date cu privire la crime sau alte incidente rasiale;
d) Plângeri cu privire la acte de discriminare și condamnări aferente.

3.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Context General

Ca urmare a revizuirii literaturii și a identificării celor mai importanți factori pentru procesul de integrare a imigranților, am propus pentru secțiunea Context General o serie de indicatori care au scopul de a crea un profil al populației de imigranți din România și să ofere detalii specifice privind distanța socială, percepția asupra discriminării sau rata de infracționalitate, criminalitate și riscul de sărăcie. Tabelul de mai jos oferă informații sistematizate referitoare la indicatorii aferenți Contextului General.

Tabel 3.1. Descriere indicatori aferenți dimensiunii Context General

Context General	Indicatori utilizați	Descriere și măsurare
	Caracteristici generale	Acest indicator urmărește în primul rând evaluarea de caracteristici socio-demografice, precum vârstă, gen, religie, stare civilă, caracteristici esențiale în înțelegerea rezultatelor diferite în ceea ce privește procesul de integrare al imigranților. În plus, având în vedere contextul discuției e necesară și includerea unor caracteristici generale, date de statutul de imigrant. Prin urmare, aceste caracteristici

		sunt cele legate de țara de origine, tipul și scopul șederii și anul imigrării. În plus, pentru a putea urmări variația integrării pe diferite regiuni ale țării, am inclus și regiunea în care acest segment al populației locuiește. Acest sub-indicator ajută și la identificarea de zone/regiuni cu o concentrare mai mare de imigranți. Mai mult decât atât, prin includerea de date privind orașul și cartierul în care locuiesc, putem obține informații și cu privire la segregarea sub-urbană.
	Nivel discriminare perceput	În vederea măsurării acestui indicator se măsoară în primul rând discriminarea percepută de către imigranți pe motiv de gen, etnie, orientare sexuală, dizabilitate, sau statut de imigrant. Pentru a înțelege și mai bine acest fenomen, analizăm aceste date și în raport cu categoria de populație care discriminează (persoane de altă etnie, religie, alți imigranți sau români), date ce ajută și la înțelegerea gradului de ospitalitate a țării gazdă. În plus, deși studiile prezentate în secțiunea 3.2. prezintă acest indicator, în special în context instituțional (în căutarea unui loc de muncă sau a unei locuințe, în raport cu alte instituții ale statului) proiectul de față consideră importantă înțelegerea acestui fenomen și în context social. În consecință, măsurăm percepția privind discriminarea în context instituțional (în relația cu IGI, cu ANAF (finanțe), la Casa de Asigurări de Sănătate, la școală, în căutarea unui loc de muncă, la locul de muncă, la spital, sau la căutarea unei locuințe) cât și în context social (în parc/locuri de joacă, în transportul în comun, la cumpărături, pe stradă, sau în relația cu grupul de prieteni).
	Indice de distanță socială	În ceea ce privește indicatorul de distanță socială, după cum se poate vedea în secțiunea 3.2., acest indicator este cuprins în analize, mai ales din perspectiva populației țării gazdă. Cu toate acestea, considerăm importantă percepția imigranților față de celelalte categorii de persoane, și modul în care aceștia se integrează în țara gazdă. În consecință, în proiectul de față măsurăm distanța socială ca fiind percepția imigranților cu privire la proximitatea față de unele categorii de persoane (persoane care au SIDA, homosexuali, persoane de rasă diferită, persoane de etnie diferită, persoane având altă religie, români, alți imigranți, sau romi/țigani) în diferite contexte (în familie, în zona în care locuiesc, în cartierul unde locuiesc, în orașul în care locuiesc, sau la locul de muncă).
	Rată criminalității	Rata criminalității reprezintă numărul persoanelor condamnate definitiv la 100.000 locuitori (raport între actele comise de imigranți și cele comise de populația țării gazdă, respectând si proporționalitatea).
	Rata infracționalității	Rata infracționalității reprezintă numărul infracțiunilor înregistrate și soluționate la 100.000 locuitori (raport între actele comise de imigranți și cele comise de populația țării gazdă, respectând si proporționalitatea).
	Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială	Persoanele care fac obiectul indicatorului AROPE sunt cele aflate în cel puțin una din următoarele situații: - au venituri disponibile inferioare pragului de sărăcie; - sunt în stare de deprivare materială severă; - trăiesc într-o gospodărie cu intensitate foarte redusă a muncii. Mai mult decât atât, pentru a putea identifica persoanele aflate în risc de sărăcie, am considerat utilă includerea de indicatori utilizați în rapoartele Eurostat: persoane aflate în risc de sărăcie (pornind de la venitul mediu pe familie și venitul adus de capul familiei), percepție stare de sănătate și deținerea de proprietate, alături de informații ce țin de numărul persoanelor care locuiesc în aceeași gospodărie și suprafața acesteia.

După cum am menționat mai devreme, caracteristicile generale ale imigranților sunt extrem de utile în înțelegerea fenomenului de integrare al acestora, a nevoilor și facilităților de care au nevoie. În acest capitol au fost folosite date provenite de la instituții publice (IGI/DAI, CSM, MAI/IGPR), date provenite din sondajului național realizat de Centrul Comparat pentru Studiul Migrației (2017) și date de la Institutul Național de Statistică (2017). În plus, pentru a putea avea o imagine de ansamblu al fenomenului, au fost utilizate și rezultatele raportului OECD (2015) privind integrarea imigranților.

3.3.1. Caracteristici socio-demografice

Conform datelor oficiale (IGI 2017b) în 2017 erau înregistrați 66 850 de imigranți (3924 BPI și 62 926 RTT), reprezentând 0,34 % din populația României[11]. Față de anul 2016 când au fost înregistrați 64 897 de imigranți (2903 BPI și 61 994 RTT), numărul acestora a crescut cu 2,9 % în 2017. În mare parte, această diferență este datorată creșterii numărului de beneficiari de protecție internațională. Astfel, în 2017 numărul beneficiarilor de protecție internațională a crescut cu 35,2 % față de 2016, iar numărul resortisanților țărilor terțe a crescut cu 0,15 % față de 2016. Este important de menționat și comparația cu datele UN DESA (2017) care menționează că pe teritoriul României au fost înregistrați 370 800 imigranți în 2017, reprezentând aproximativ 2 % din populația țării. Comparând aceste date, putem concluziona că marea majoritate a imigranților din România este reprezentată de cei din afara categoriilor BPI și RTT. O proporție similară între populația totală de imigranți, BPI și RTT, și ponderea dintre BPI și RTT este întâlnită și în țările cu o lungă experiență de imigrare (OECD 2015).

În ceea ce privește compoziția în funcție de vârstă a populației de imigranți, aceasta este suprareprezentată de populația activă. 89,07 % din totalul imigranților au vârsta cuprinsă între 15-64 de ani. În contrast, conform INSSE (2017), 61,17 % din totalul populației erau persoane active cu vârsta cuprinsă între 15-64. Faptul că această categorie de imigranți este suprareprezentată poate fi un avantaj pentru România, în condițiile în care România are un deficit în ce privește populația activă raportată la populația inactivă. În ce privește distribuția de gen, în cazul imigranților se poate observa o subreprezentare a femeilor, în comparație cu populația locală. Situația descrisă mai sus este similară cu ceea ce se întâmplă la nivelul UE sau

[11] Conform Insitutului Național de Statistică, în 2017 România avea 19644350 de rezidenți înregistrați

a țărilor OECD, unde grupa de vârstă 15-64 este suprareprezentată, iar femeile sunt subreprezentate (OECD 2015).

Tabel 3.2. Compoziția în funcție de vârstă și gen a populației de imigranți din România în iulie 2017.

	Distribuția pe categorii de vârstă în %)			% Femeilor din totalul imigranților
	0-14	**15-64**	**65+**	
Imigranți (BPI și RTT) 2017	6,8	89,07	4,13	39,75
Populația generală ianuarie 2017	15,56	61,17	23,27	51,12

Notă: Datele privind populația imigranților în 2017 au fost preluate de la Inspectoratul General pentru Imigrări (2017b). Datele privind populația generală au fost preluate de la INSSE și sunt valabile la data de 1 ianuarie 2017

Suprareprezentarea imigranților în cadrul populației active poate fi explicată și de scopul șederii imigranților pe teritoriul României. În acest sens, datele IGI arată că în anul 2017, 23,9 % dintre imigranții înregistrați au obținut viza de ședere în România pentru a studia, iar 8,54 % pentru a muncii. Comparând aceste date cu cele din 2016, se observă că 23,83 % au intrat în România cu scopul de a studia și 7,18 % cu scopul de a muncii.

Grafic 3.1. Statul legal al imigranților în România (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Tot conform datelor IGI 2017, cei mai mulți imigranți (57,3 %) obțin vizele de ședere pe motivele reîntregirii familiei și a permanentizării șederii. În acest sens, este important de menționat faptul că motivele legale pe baza cărora se eliberează permisele de ședere țin de aspecte tehnico-administrative și nu exclud participarea imigranților în diverse forme de studiu sau angajarea lor pe diverse contracte de muncă. În plus, conform datelor obținute în urma sondajului național privind imigranții (BPI și RTT) din România în anul 2017, se poate observa că 74,31 % dintre persoanele chestionate declară că sunt fie angajați (8,63 %), fie la studii (65,68 %) și doar 4,63 % sunt beneficiari de protecție.

Graficul 3.2. detaliază datele referitoare la durata șederii imigranților în România. 48,29 % dintre respondenți se află de mai puțin de un an pe teritoriul României, 25,98 % sunt de o perioadă cuprinsă între unul și patru ani, iar 25,72 % locuiesc în România de mai mult de patru ani. Aceste date arată faptul că România este o țară de destinație pentu imigranți relativ nouă și cu o volatilitate a migrației relativ crescută.

Grafic 3.2. Durata șederii pe teritoriul României (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Similar cu media țărilor din OECD sau Uniunea Europeană, și în România se poate observa o concentrare a grupului de imigranți în zonele dens populate, în special în zonele dezvoltate economic, mediul urban și centre universitare mari. Mai concret, în România în anul 2017, 90,27 % dintre imigranți sunt stabiliți în zone urbane, în comparație cu 53,72 % dintre români (datele sunt preluate de la Institutul Național de Statistică, 2016). Această suprareprezentare în zonele dens populate poate fi asociată cu o serie de probleme, precum: rate mari de șomaj, costul ridicat al vieții sau probleme legate de condițiile de locuire, aspecte ce ar putea influența procesul de integrare al acestora pe teritoriul României. Cu toate acestea, analizând distribuția teritorială a imigranților în România, se poate observa o concentrare mai mare a acestora în orașele sau județele cele mai dezvoltate[12] din România. În București au fost înregistrați 33,8 % din totalul imigranților în 2017, în Ilfov 10,52 %, în Timiș 6,4 %, în Constanța 5,93 % și în Cluj 4,2 %. Acest aspect poate să atenueze posibilele probleme enunțate mai sus, din moment ce peste 60 % dintre imigranții din România sunt localizați în aceste județe.

Grafic 3.3. Distribuția pe regiuni de migrație a imigranților (BPI și RTT) în România

Sursă: Inspectoratul General pentru Imigrări (2017b)

[12] În funcție de PIB/cap de locuitor în 2016, conform datelor de la INSSE și CNP

În ce privește distribuția geografică a imigranților, în funcție de regiunile de migrație, se poate observa o mai mare concentrare a acestora în Regiunea 1 (București, Ilfov, Prahova, Buzău, Dâmbovița, Argeș, Vâlcea, Gorj, Brașov, Covasna, Giurgiu, Călărași, Ialomița, Teleorman, Olt și Dolj) – 56,11 %, urmată la distanță destul de mare de Regiunea 2 (Galați, Vrancea, Bacău, Vaslui, Brăila, Tulcea și Constanța) – 12,99 % și Regiunea 5 (Timișoara, Arad, Bihor, Hunedoara, Mehedinți și Caraș-Severin) – 12,22 %. În Regiunea 4 (Maramureș, Satu Mare, Sălaj, Cluj, Bistrița Năsăud, Mureș, Harghita, Sibiu și Alba) au fost înregistrați 9,38 %, iar în Regiunea 3 (Suceava, Botoșani, Iași, Piatra Neamț) au fost înregistrați mai puțini imigranți – 9,30 %.

Grafic 3.4. Imigranți BPI (2017)

Sursă: Inspectoratul General pentru Imigrări (2017b)

Un alt aspect important în vederea analizei cu privire la caracteristicile generale ale imigranților din România se referă la țara sau regiunea geografică de proveniență a acestora. O analiză a dinamicii grupurilor de imigranți este extrem de utilă în contextul politicilor și strategiilor de integrare a acestora. Cunoscând regiunea și țara de proveniență, se pot identifica posibilele dificultăți de integrare, atât culturale cât și socio-economice. În raportul OECD (2015) datele

arată că cea mai mare parte a imigranților dintr-o țară provin din regiunea vecină. De pildă, aproximativ jumătate din imigranții din Uniunea Europeană în 2011 proveneau tot din Europa. Cu toate acestea, în țările cu trecut colonial, mare parte a imigranților provin din fostele colonii. În ceea ce privește imigranții din România în 2017, e necesară o diferențiere între imigranții BPI și RTT. Astfel, dintre imigranții BPI, cei mai mulți provin din țări precum Siria (58,18 %), Irak (20,57 %) sau Afghanistan (3,85 %). În comparație, situația imigranților RTT este cu totul diferită, nu doar prin faptul ca sunt într-un număr mult mai mare, dar și datorită distribuției geografice a țărilor de proveniență. Dacă în cazul BPI majoritatea proveneau din Asia, cu precădere din Orientul Mijlociu, în cazul RTT se poate observa că cel mai mare procent provine din țări învecinate din Europa, precum: Moldova (16,24 %), Ucraina (1,77 %), Serbia (1,90 %), sau Turcia (14,24 %). Un procent semnificativ este reprezentat și de imigranții proveniți din China (12,53 %), care sunt localizați în principal în Regiunea 1 de imigrație în România.

Grafic 3.5. Imigranți RTT (2017) (%)

Sursă: Inspectoratul General pentru Imigrări (2017b)

3.3.2. Risc de excluziune socială

Discuțiile referitoare la venit și excluziune socială, deja menționate în secțiunea destinată revizuirii literaturii de specialitate, sunt foarte importante în contextul integrării imigranților. Cu cât veniturile sunt mai mici pe o perioadă îndelungată de timp, cu atât cresc șansele ca persoana respectivă să intre într-un cerc vicios al sărăciei și să ducă un trai precar.

Grafic 3.6. Distribuție venit net pe gospodărie (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În acest sens, o primă analiză (vezi **Grafic 3.6**) ne arată că venitul mediu net pe gospodărie înregistrat de către imigranții din România este de 3 826 lei (datele provin din prelucrarea chestionarelor aplicate imigranților din România). Câteva precizări sunt importante în acest context: 4 % din gospodării nu înregistrează niciun venit, iar 2 % din gospodării au venituri între 30 000 și 50 000 lei. Mai mult, există o variație foarte mare a veniturilor nete per gospodărie, 20 % din respondenți înregistrând venituri nete între 1 000 și 2 000 lei per

gospodărie. Important de menționat este și faptul că mediana (valoarea care împarte populația în două) este de 2 700 lei. Asta înseamnă că 50% din imigranții din România au un venit mediu pe gospodărie de până în 2 700 lei. Institutul Național de Statistică arată faptul că venitul mediu net al unei familii din România a fost în prima parte a anului 2017 de 3 250 lei. Astfel, venitul mediu net al unei familii din România este mai mare cu 5 00 de lei față de mediană, însă mai mic decât venitul mediu net pe lună al imigranților – 3 826 lei.

Tot în acest context, trebuie menționat faptul că venitul mediu lunar al unui imigrant este de 2 059 lei (conform informațiilor declarate de imigranți în completarea chestionarelor). Foarte relevant în acest context este faptul că 15 % din populație nu are nicio formă de venit, iar aproximativ 2 % câștigă între 7 400 – 14 000 lei pe lună. În acest caz al venitului individual, mediana este de 1 300 lei și reprezintă valoarea care împarte populația în două. Astfel, jumătate dintre imigranți (BPI și RTT) au venituri individuale sub 1 300 de lei, iar cealaltă jumătate au veniturile peste 1 300 lei. De regulă, studiile referitoare la venitul populației folosesc acest indicator, al venitului median, tocmai pentru că venitul mediu poate prezenta o imagine nerealistă, valorile fiind distorsionate de extreme (fie venituri foarte mari, fie venituri foarte mici în cazul populației eterogene). Conform Institutului Național de Statistică, venitul mediu net in România a fost de 2 376 lei, această valoare fiind apropiată de cea înregistrată de către imigranți.

Discuțiile referitoare la excluziune socială sunt, desigur, mult mai nuanțate și includ analize referitoare la dimensiunea spațiului de locuire sau la numărul de persoane care ajung să trăiască într-un anumit spațiu. Întrucât acest raport cuprinde o secțiune special dedicată locuirii, vă invităm să parcurgeți capitolul respectiv pentru a avea o imagine cât mai nuanțată asupra fenomenului excluziunii sociale.

3.3.3. Distanță socială și percepția privind discriminarea

În contextul analizei cu privire la integrarea imigranților în România (vezi **Graficul 3.7.**), este foarte importantă discuția cu privire la relația dintre populația gazdă și imigranți și dacă există coeziune socială între grupurile în cauză. În acest sens, o primă analiză urmărește modul în care populația imigranților se raportează la celelalte categorii de persoane, atunci când acestea sunt în proximitatea lor. Grupurile de persoane cel mai puțin agreate de către imigranți în familia lor sunt persoanele care au HIV/SIDA (79,5 %), urmați de de romi/țigani (58,9 %) și urmați foarte

aproape de homosexuali (54 %). Cu toate acestea, pe măsură ce distanța crește (de exemplu acceptarea unor categorii de persoane la locul de muncă, în vecinătate, în localitate) distanța socială scade, deși cele trei categorii menționate mai sus rămân în continuare cele mai puțin agreate de către imigranți (BPI și RTT).

Grafic 3.7. Distanța socială față de diferite grupuri de persoane (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Graficul 3.8 prezintă atitudinile imigranților în comparație cu cele ale românilor, cu privire la diferite grupuri de persoane. Astfel, se poate observa că atitudinea de respingere față de anumite grupuri de persoane este prezentă și în cazul românilor, aceștia fiind chiar mai reticenți în a avea astfel de persoane în vecinătatea lor, după cum arată datele din Valul 6 al World Values Survey. Exceptând persoanele care au HIV/SIDA (52,5 % vs 42,4 %), românii adoptă o distanță socială mai mare decât imigranții pentru următoarele categorii de persoane:

homosexuali (42,8 % vs 54,2 %); persoane de rasă/etnie diferită (9,3 % vs 23,5 %); persoane de religie diferită (19,1 % vs 8,4 %); față de imigranți (8,8 % vs 21,3 %).

Grafic 3.8. Grupuri de persoane nedorite în vecinătate (% din respondenți)

Sursă: WVS7 2012

Conform unui studiu realizat de către Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România, "Elie Wiesel" (2017), se pare că românii sunt mult mai intoleranți decât imigranții față de romi. Mai mult decât atât, arabii reprezintă categoria din populație blamată la fel de mult ca romii. Astfel, doar 6 % dintre români declară că și-ar dori în familie persoane de etnie romă și doar 9 % nu ar avea nimic împotrivă să aibă la locul de muncă romi. În schimb, 70 % dintre imigranți declară că și-ar dori să lucreze cu romi, diferențele de atitudini fiind foarte mari între români și imigranți (BPI și RTT).

Grafic 3.9. Distanță socială față de romi (% din respondenți)

Notă: Datele privind distanța socială a populației locale provin de la Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România, "Elie Wiesel" 2017. Datele privind distanța socială a imigranților provind din Sondajul realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Dincolo de modul în care imigranții se raportează la alte grupuri de persoane, un aspect extrem de important în analiza privind integrarea acestora este legat de percepția privind eventuala lor discriminare**. Graficul 3.10** arată că peste 20 % dintre aceștia consideră că sunt discriminați fie pe motiv că sunt imigranți, că au altă rasă sau etnie, sau fie pentru modul în care vorbesc limba română. Cele mai mari procente dintre cei care consideră că sunt discriminați în România menționează că se simt discriminați datorită condiției de imigranți (24,2 %) sau pentru că sunt de altă etnie (24,4 %). Dintre cei care se simt discriminați datorită statului lor de imigrant, incidența cea mai mare este în cazul celor care sunt stabiliți în Regiunea 3 de migrație, cu un procent de 50 %.

Grafic 3.10. Percepția imigranților privind discriminarea în România (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Dincolo de percepția imigranților privind discriminarea lor în România, este foarte important să înțelegem și contextul/ele în care aceștia s-au simțit cel mai discriminați. Astfel, în **Tabelul 3.3** se poate observa că 44,8 %, dintre imigranții care au spus că se simt discriminați în România, se simt cel mai discriminați și foarte discriminați în relația cu companiile de transport public, fiind urmate de Inspectoratul General pentru Imigrări (42,9 %). Faptul că incidența este atât de mare în cazul IGI nu este deloc surprinzător, fiind (cel mai probabil) prima instituție cu care imigranții intră în contact odată cu intrarea lor în țară. Un alt context în care mai mult de o treime (40,6 %) din imigranți se simt discriminați și foarte discriminați este școala. Dintre cei care s-au simțit discriminaţi, cea mai mare parte au menţionat că s-au simțit discriminaţi de către români (46,8 %), în timp ce 28 % au fost discriminați de persoane de altă religie, sau de altă etnie (26,3 %).

Tabel 3.3. În ce context v-ați simțit cel mai discriminat? (% din respondenți)

	1. Deloc discriminat	2	3	4	5. Foarte discriminat
La Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă	51,1	2,3	12,5	**6,0**	**28,1**
În relația cu Agenția Națională de Administrare a Finanțelor	42,7	8,3	12,0	**9,3**	**27,7**
La Casa de Asigurări de Sănătate	50,0	6,9	13,3	**8,6**	**21,2**
În relația cu Inspectoratul General pentru Imigrări	43,3	5,4	8,5	**18,4**	**24,5**
La școală	33,4	8,8	17,2	**12,9**	**27,7**
La locul de muncă	41,4	8,5	13,9	**16,9**	**19,4**
La spital/doctor	41,6	13,2	11,7	**6,6**	**27**
La primărie	41,2	9,7	13,1	**8,8**	**27,1**
Companii de transport public	32,2	12,6	10,3	**16,5**	**28,3**

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

3.3.4. Rată criminalitate și infracționalitate

În vederea analizei indicatorilor rată criminalitate și infracționalitate, au fost solicitate date din partea MAI-IGPR și CSM pentru toate județele din România dar și la nivel central. Majoritatea răspunsurilor primite menționau că acest tip de date nu țin de competența MAI-IGPR și CSM. Printre răspunsurile primite se menționa că datele pot fi solicitate de la IGI sau că acestea pot fi solicitate de la birourile de executări penale de pe lângă judecătorii. Din păcate, din cauza dezirabilității sociale, pentru a putea fi folosite în analize academice, acest tip de date pot fi culese doar de la instituțiile publice. Așadar, nu au putut fi incluse întrebări referitoare la gradul de criminalitate/infracționalitate în chestionar și nu au fost abordate în interviuri/focus grupuri cu imigranții. În acest context, acești indicatori nu au putut fi analizați în prezentul raport.

3.4. Concluzii

Drept concluzie, merită reamintit faptul că până în 2017, imigranții (BPI și RTT) înregistrați în România reprezentau 0,34 % din populație. În ceea ce privește resortisanții țărilor terțe, cei mai mulți dintre ei vin din țări precum China, Turcia și Republica Moldova, iar beneficiarii unei forme de protecție internațională provin din țări precum: Siria, Iraq și Afghanistan. În ceea ce

privește orașele și zonele unde se stabilesc, datele indică următoarele orașe și județe ca fiind preferate: București, Ilfov, Cluj, Timiș și Constanța. În aceeași ordine de idei, în Regiunea 1 locuiesc cei mai mulți imigranți (BPI și RTT) - 56,11 %, urmată de Regiunea 2 (12,99 %) și Regiunea 5 (12,22 %). Imigranții se simt cel mai adesea discriminați de către companiile de transport public, IGI și în cadrul unităților de învățământ. Peste 20 % dintre aceștia consideră că sunt discriminați fie pe motiv că sunt imigranți, că au altă rasă sau etnie, sau fie pentru modul în care vorbesc limba română. În schimb, în contextul analizei pe distanță socială, cele mai indezirabile categorii pentru imigranți (BPI și RTT) sunt persoanele care suferă de HIV/SIDA, homosexualii și romii. Datele indică un venit net median pe gospodărie al imigranților (BPI și RTT) de 2 700 lei (în comparție cu 3 200 al populației locale), iar venitul mediu lunar al unui imigrant este de 2 059 de lei, puțin mai mic decât venitul mediu net al populației locale care este de 2 376 lei. Referitor la rata criminalității și infracționalității imigranților (BPI și RTT), instituțiile responsabile nu au date despre aceast indicator.

4. LOCUIRE

Burean Toma

4.1. Relevanța dimensiunii Locuire în contextul înțelegerii integrării imigranților

În Uniunea Europeană, 4 % din gospodării sunt formate din cel puțin o persoană care are cetățenie extracomunitară (OECD 2015). Structura gospodăriei și calitatea locuinței familiei cu imigranți are efecte asupra performanței școlare a copiilor (Comisia Europeană 2016). De asemenea, calitatea proastă a unei locuințe poate afecta calitatea muncii prestate de imigrant și capacitatea acestuia de a susține familia (OECD 2015). Planul de acțiune al Comisiei Europene (2016) remarcă stigmatizarea de care suferă imigranții și refugiații în modul de accesare a creditelor sau a închirierii de locuințe (Comisia Europeană 2016, p. 3). Resortisanții țărilor terțe care locuiesc în Uniunea Europeană sunt mai predispuși să trăiască în locuințe supraaglomerate decât populația autohtonă.

Locuirea este o dimensiune care măsoară unul din drepturile fundamentale de care trebuie să beneficieze imigranții. Deși implementarea acestui drept este de competența statelor UE, Comisia Europeană împreună cu Banca Europeană de Investiții a alocat fonduri speciale pentru crearea unor programe de construcții de locuințe sociale la prețuri rezonabile. Astfel, până în acest moment au fost aprobate trei împrumuturi însumând 800 de milioane de euro de care vor beneficia circa 250 000 de refugiați (Comisia Europeană 2016).

4.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Locuire

Indicatorii din această secțiune fac parte din integrarea structurală a imigranților și cuprind accesul la sistemul de locuire, acces la programe de creditare sau acces la locuințe sociale. Conform raportului Fundației Europene pentru Ameliorarea Condițiilor de Trai și Muncă din Germania (2006) majoritatea imigranților locuiesc în marile orașe și mai rar în comunitățile mai mici. Cartierele în care locuiesc imigranții sunt, de regulă, mai sărace și cu mai multe dificultăți în ceea ce privește livrarea serviciilor publice. În multe orașe vest europene imigranții noi sosiți se stabilesc în zone mai sărace, poluate și segregate. Există câteva politici de integrare în privința locuirii, cum ar fi ameliorarea infrastructurii pentru atragerea populației autohtone sau politici de alocare a locuințelor sociale care să prevină concentrări etnice masive (Bosswick și Heckmann 2006).

Un studiu CSES (2013) a identificat ghetoizarea ca fiind unul dintre aspectele locuirii care împiedică integrarea și recomandă autorităților să dezvolte resurse pentru a combate discriminarea. Aceasta se face, mai ales, prin creșterea investițiilor în zonele unde locuiesc mulți imigranți. Studiul remarcă faptul că mulți copii ai imigranților au performanțe slabe la școală din cauza condițiilor de locuire precare sau nesigure. Adesea, copiii imigranților sunt trimiși la școli mai slabe din cartierele mai sărace. Pe de altă parte, un studiu PISA din 2006 arată că factorii culturali, nu cei socio-economici, explică diferențele de performanțe școlare dintre copiii populației autohtone și copiii cu părinți imigranți. De aceea, dincolo de politicile inclusive de locuire, PISA și OECD recomandă promovarea de politici educaționale care să includă învățarea limbii țării gazdă.

Tabel 4.1 Indicatorii folosiți de OECD pentru dimensiunea locuire

Indicator	Măsurare
Locuire	Rata celor care dețin o casă
	Proporția chiriașilor cu chirii reduse
	Proporția celor cu locuințe supraaglomerate
	Proporția celor care au locuințe sub standarde de sărăcie
	Proporția celor care plătesc prea mult chirie din proporția salariului

Raportul OECD și un studiu privind familiile imigranților din Bristol (Charsley 2016) arată că integrarea familiilor endogame (ambii soți imigranți) este mai dificilă în comparație cu cele exogame (unul dintre soți nu este imigrant). Locuirea poate fi înțeleasă prin compoziția gospodăriei. O gospodărie de imigranți este definită ca având în componența ei cel puțin o persoană cu experiență de migrație. Indicatorii OECD analizează numărul de persoane adulte în gospodărie și prezența persoanelor care nu au împlinit 18 ani. Există patru categorii de gospodării: o persoană care trăiește singură; parteneri fără copii; o singură persoană cu un copil; o singură persoană cu mai mulți copii (OECD 2015).

Conform unui raport al Consiliului Europei (1998), măsurarea integrării imigranților cu privire la dimensiunea locuire este greu de realizat. Majoritatea analizelor sunt efectuate pe o scală redusă și sunt statice, adică nu urmăresc fenomenul integrării în timp. Se poate, de exemplu,

măsura starea de locuire înaintea implementării unei politici de locuire și compara cu locuirea de după implementarea acestei politici. Dar, astfel de studii sunt extrem de rare. În termeni de locuire, egalitatea se definește ca fiind oportunitatea de a avea aceleași standarde de trai ca toată lumea. Raportul Consiliul Europei menționează că unul dintre dezavantajele în locuire este accesul la o școală mai bună pentru copiii de imigranți. De asemenea, mulți migranți se plâng de discriminare din partea proprietarilor de locuințe care fie refuză imigranți, fie cer chirii mărite din cauza unor pretinse riscuri la care aceștia s-ar expune. Tot acest raport menționează că a avea oportunități egale nu înseamnă a fi mai bine integrat. Faptul că imigranții au acces la condiții de locuire egale cu populația nativă sau la servicii medicale de același nivel nu înseamnă că le și accesează. Barierele de limbă sau necunoașterea drepturilor pot împiedica integrarea. Raportul menționează locuirea și serviciile sociale ca fiind măsuri de integrare. Aici se are în vedere concentrarea populației imigrante sau nivelul de segregare și proporția celor care beneficiază de ajutoare sociale.

O cercetare OECD din 2015 care analizează indicatorii de integrare a imigranților, concluzionează că problemele de integrare nu cresc o dată cu creșterea numărului de imigranți. Din contră, țările care au mai mulți imigranți au politici mai bune de integrare. Inegalitatea de venituri este în general mai mare la imigranți decât la populația țării de origine. Acest lucru reflectă varietatea imigranților. Studiul a arătat că un număr mai mare de imigranți sunt angajați și că în Uniunea Europeană procentele de angajați din rândul imigranților este aproximativ egal cu cel al populației nemigrante (UE 2013). Un sfert dintre imigranți au studii superioare. Acestora le este mai greu să acceseze locuri de muncă potrivite nivelului de educație. Deși un loc de muncă ar putea asigura evitarea sărăciei, de două ori mai mulți imigranți decât non-imigranți trăiesc în gospodării cu venitul sub nivelul relativ de sărăcie din țara respectivă. Deși numărul imigranților inactivi este mai mare decât cel a non-migranților inactivi, imigranții inactivi sunt mai dornici să se angajeze.

De asemenea, un raport al Comisiei Europene menționează că tot mai mulți imigranți întâmpină dificultăți în a accesa credite pentru locuințe sau să poată aplica la programe de locuințe sociale. În acest sens, Comisia Europeană (2014) a elaborat un ghid de desegregare în privința locuirii care vizează contracararea ghetoizării și marginalizării comunităților de imigranți.

În următoarea secțiune sunt prezentați indicatorii ce vor fi folosiți pentru dimensiunea locuire. Aceștia se bazează pe studiile Comisiei Europene, OECD și alte studii care analizează acest aspect al integrării imigranților.

Acest raport cuprinde atât indicatori extrași din studiile OECD, cât și percepții asupra impactului politicilor de locuire. Indicatorii de locuire vor fi asociați și cu indici de dezvoltare și de calitate a vieții, precum întrebările care vizează posesia de obiecte sau elemente de infrastructură modernă (conexiune la internet, apă curentă și canalizare). Acești indicatori sunt folosiți atât în analizele de dezvoltare ale Băncii Mondiale, cât și în sondajele European Values Survey.

Tabel 4.2. Indicatori aferenţi dimensiuni Locuire

LOCUIRE	Compoziție gospodărie	Din câți membri e formată gospodăria respondentului și care sunt principalele caracteristici ale lor (gen, vârstă, cetățenie, ocupație); Câți dintre membrii gospodăriei sunt și membrii ai familiei respondentului.
	Forma de proprietate a locuinței	Proprietate personală Proprietatea familiei (prieteni) Credit bancar Chirie Locuință socială Ajutor chirie Fără locuință/locuiește pe străzi În cazul în care locuința este închiriată, primește ajutor pentru plata ei?
	Proporție costurilor de întreținere a locuinței	Proporție din veniturile gospodăriei care este alocată întreținerii locuinței (chirie, gaz, apa, curent electric, etc.).
	Supra-aglomerare	Numărul persoanelor care locuiesc cu respondentul în aceeași gospodărie raportat la numărul de metri pătrați ai locuinței și la numărul de camere din care este formată locuința.
	Calitatea locuinței	Care sunt facilitățile de care dispune locuința respondentului (apă, curent electric, internet, PC, etc.)? Respondentul dispune de propria bucătărie, toaletă, dormitor sau sunt comune?

Indicatorii folosiți în acest studiu vizează trei aspecte ale locuirii: compoziție gospodărie, forma de proprietate a locuinței, proporție costuri cu întreținerea locuinței, calitatea locuinței și supra-aglomerarea. Aceste trei categorii sunt acoperite și de rapoartele OECD (2015) și ale Comisiei Europene (2014, 2016), dar în moduri diferite.

În privința suportului oferit imigranților în ceea ce privește ajutorul pe chirie, acest studiu include indicatori de susținere din comunitate și ONG-uri care pot prelua o parte din serviciile

pe care statul nu le poate oferi sau le oferă în mod deficitar. Astfel, proporția beneficiarilor de ajutor de la stat, comunitate sau ONG-uri arată cât de eficient este mediul instituțional în a oferi sprijin imigranților.

Spre deosebire de rapoartele OECD care se concentrează pe supraaglomerare, acest studiu folosește indicatori ai calității vieții folosiți de Banca Mondială. Astfel, se poate obține o măsură mai fidelă a calității vieții care nu constă doar în nivelul de aglomerare în locuințe. De aceea, au fost introduși indici precum accesul la internet sau accesul la facilități de bază, care măsoară implicit nivelul de ghetoizare al comunității în care locuiesc imigranții.

Capacitatea de a plăti chiria sau de a deține o proprietate, de a accesa un credit și de a plăti toate costurile necesare unei locuințe fără restrângeri în alte domenii, poate arată nivelul de integrare al imigranților. Adesea imigranții au dificultăți în a obține o locuință prin închiriere din cauza reticenței proprietarilor (Charsley 2016). De asemenea, legislația poate împiedica imigranții să dețină o locuință sau să acceseze un credit bancar, fapt reflectat și de diferențele mari dintre populația autohtonă și imigrantă în privința deținerii de locuințe (Amuedo-Dorantes și Mundra 2013).

4.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Locuire

În această secțiune este prezentată situația condițiilor de locuire a imigranților, folosind date provenite din strategia națională de locuire a Ministerului Dezvoltării Regionale și date culese în urma sondajului național realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației. Acest studiu urmărește să observe în ce condiții locuiesc imigranții în comparație cu populația locală. Au fost folosiți indicatori Eurostat ce includ suprafața locuințelor, gradul de aglomerare și de încărcare a venitului cât și la condițiile minimale de locuire.

După cum poate fi observat în **Graficul 4.1**, spațiile în care locuiesc imigranții sunt la nivelul spațiului mediu în România. Dar dacă ne uităm la câteva județe, unde locuiesc cei mai mulți imigranți (de exemplu Timiș și Ilfov), se pot observa diferențe destul de importante. De exemplu, suprafața medie a locuinței imigranților este mai mare decât a populației locale din județele mai puțin dezvoltate economic (41 m²), dar mai mică decât suprafața medie a locuinței a populației locale din județele mai dezvoltate economic (66 m²).

Grafic 4.1. Suprafața medie a locuinței în m² (% din respondenţi)

Sursă: Datele privind imigranții provin din sondajului realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017. Celelalte date provin sunt preluate din Strategia Națională de locuire a Ministerului Dezvoltării Regionale și se bazează pe rapoartele Institutul Național de Statistică din 2015

În medie, conform rezultatelor din sondaj, imigranții (BPI și RTT) locuiesc în apartamente sau case cu două camere. În România, numărul mediu de camere al unei locuințe este de 2,5. Marea majoritate a imigranților (BPI și RTT) locuiesc în chirie (74 %), spre deosebire de cetățenii români care conform datelor Eurostat, locuiesc în chirie în proporție 4,5 % (vezi **Graficul 4.2**). Doar 12 % dintre respondații locuiesc în locuințe proprietate personală sau care aparțin familiei. Printre respondenți, 1 % au răspuns ca nu au o locuință și 0 % că nu au achiziționat o locuință prin credit bancar.

Grafic 4.2. Tipurile de locuință în care stau imigranții (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

După cum poate fi observat în **Graficul 4.3**, 13 % dintre imigranții (BPI și RTT) afirmă că primesc sprijin financiar privind plata chiriei din partea instituțiilor publice, iar 5 % afirmă că primesc sprijin financiar privind plata chiriei din partea ONG-uri De asemenea, este important de menționat faptul că 18 % dintre imigranții (BPI și RTT) nu primesc nici un fel de ajutor pentru chirie. Mai mult, cei mai mulți (36 %) dintre imigranții (BPI și RTT) declară că primesc ajutor din partea familiei, iar 1 % declară că primesc ajutor din partea prietenilor. Așadar, conform celor declarate de către imigranții (BPI și RTT), familia acestora este cel mai important suport financiar în ceea ce privește plata chiriilor. După familie, cel de-al doilea suport financiar este primit de la intituțiile publice și ONG-uri.

Grafic 4.3. Ajutor pentru plata chirie (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În ceea ce privește proporția de cheltuieli pentru locuință, conform datelor Eurostat, este considerat ca fiind acceptabil o proporție de 40 % din veniturile aferente gospodării. După cum se poate vedea în **Graficul 4.4**, 47 % dintre imigranți depășesc acest prag minim.

Grafic 4.4. Proporția sumei cheltuite pe chirie și utilități din venitul pe gospodăriei (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

România este unul dintre statele europene cu cel mai mare procent de populație fără acces la baie în locuință. Datele Institutului Național de Statistică arată că 49 % din locuințe sunt conectate la sistemul de canalizare. În mediul urban situația este mult mai bună: 97 % din locuințe au apă curentă, 94 % au acces la canalizare și 99,8 % au curent electric. Deși cei mai mulți imigranți locuiesc în mediul urban, aceștia au un acces la utilități mai redus (vezi **Graficul 4.5**).

Grafic 4.5. Condiții de locuire

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Pentru majoritatea imigranților (BPI și RTT), proporția costurilor de întreținere a locuinței reprezintă mai puțin de jumătate din totalul cheltuielilor unei gospodării. 46 % dintre aceștia cheltuie jumătate sau mai mult de jumătate din venituri pe chirie, ceea ce este mai mult cu 17 % față de cât cheltuie populația locală pentru întreținerea locuinței. Diferența este destul de mare, probabil pentru că majoritatea imigranților stau în chirie în timp ce marea majoritate a românilor dețin locuințele în care trăiesc.

Grafic 4.6. Compoziție gospodărie

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În privința compoziției gospodăriei, 52 % dintre imigranți (BPI și RTT) trăiesc singuri sau cu încă o persoană. Media este de 2 persoane pe gospodărie, aproximativ cu media națională. 70 % dintre respondenți au menționat că împart chiria cu alte persoane, iar doar 29 % au declarat că stau singuri sau cu familia.

Grafic 4.7 Cu cine locuiți în casă?

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

4.4. Concluzii

În general, imigranții (BPI și RTT) locuiesc în condiții mai precare decât populația locală din mediul urban, dar în condiții mai bune decât cei din mediul rural. Deși suprafețele de locuire sunt oarecum similare cu cele ale populației locale, cheltuielile alocate întreținerii locuinței sunt mult mai mari, iar accesul la utilități și electrocasnice, mai redus. În comparație cu populația locală care locuiește în locuințe proprii/ale familiei, aproape toți imigranții locuiesc în chirie și cheltuie o bună parte din venit pentru închirierea și întreținerea locuinței. De asemenea, majoritatea imigranților (BPI și RTT) nu locuiesc singuri sau cu familia, ci împart locuința cu alte persoane pentru a face față cheltuielilor.

5. EDUCAȚIE

Greab Carmen Gabriela și Vornicu Andreea

5.1. Relevanța dimensiunii Educaţie în contextul înțelegerii integrării imigranților

În condițiile în care fenomenul migrației este tot mai prezent în ultimii ani, se aduce tot mai mult în prim plan discuția cu privire la educație și modul în care instituțiile de învățământ sunt pivoți sau obstacole în procesul de integrare al imigranților. În acest sens, unul din principiile integrării imigranților, enunțate de Comisia Europeană, spune că "eforturile în educație sunt importante în pregătirea imigranților și în special a urmașilor acestora, pentru a avea mai mult succes și a fi mai prezenți în societate"[13].

Ager și Strang (2008) au realizat o hartă conceptuală ce cuprinde dimensiunile cheie ale procesului de integrare al imigranților. În acest raport, educația este considerată ca fiind una din dimensiunile importante ale integrării, deoarece, educaţia dezvoltă abilitățile și competențele necesare integrării pe piața muncii şi îi ajută pe imigranți să devină mai activi și mai implicați în societate, având și un rol de socializare.

Jacobs (2013) a realizat un studiu despre efectul educației asupra capitalului cultural și social și despre posibilitățile de integrare socio-economice ale imigranților în orice societate. Mai mult decât atât, de cele mai multe ori, relaționarea cu școala reprezintă prima interacțiune pe care o au imigranții cu comunitatea țării gazdă, jucând un rol în dezvoltarea de relații atât de importante în procesul de integrare.

De Paola și Brunello (2016) arată că investiția în capitalul uman este profitabilă în contextul în care imigranții care ajung în țările de destinație sunt acomodați și învață cât mai repede limba noii țări, astfel încât accesul pe piața muncii să fie cât mai simplu. Nusche (2009) susține că educația pregătește copiii imigranților, dar și pe imigranți pentru piața muncii și pentru societate în general, atât prin faptul că aceștia au posibilitatea să învețe limba țării gazdă, cât și prin faptul că sunt socializați cu valorile și cultura societății respective. Plecând de la această premisă, Nusche își propune să afle ce politici educaționale asigură oportunități egale pentru imigranți și cum ar trebui adaptate sistemele de educație pentru a reduce decalajele din interiorul societăților. În acest sens, politicile educaționale trebuie completate cu măsuri luate de fiecare școală în parte pentru a reduce segregarea din interiorul claselor/școlilor și cadrele didactice trebuie pregătite astfel încât să țină cont de profilul imigranților.

---

[13] Disponibil la https://ec.europa.eu/migrant-integration/main-menu/eus-work/actions.

Deși echiparea imigranților cu abilitățile necesare pentru a avea o integrare de succes este de interes major pentru toți cei care propun politici publice la nivel european, există în continuare o serie de probleme și decalaje între imigranți și populația țării gazdă. Printre acestea putem aminti: o rată mai ridicată a abandonului școlar, promovabilitate mai redusă în rândul copiilor de imigranți și accesul limitat la formele de învățământ universitar. Aceste decalaje se datorează în primul rând deficitului lingvistic, dar și accesului precar la educație de calitate pentru imigranți prin fenomenul de ghetoizare a instituțiilor de învățământ. Prin urmare, considerăm că dimensiunea Educație este una esențială în înțelegerea modului de integrare a imigranților în România.

5.2. Descriere indicatori de integrare utilizați pentru dimensiunea Educație

Având în vedere importanța dimensiunii educației în procesul de integrare a imigranților, numeroase studii și analize care au tratat acest subiect, au introdus această dimensiune distinctă atât în construcția designului de cercetare, cât și a analizei.

Un astfel de studiu este Research, Development and Statistics Directorate (2008), care urmărește analiza diferențelor de înțelegere a conceptului de integrare, folosit în contextul imigranților, dar și crearea unui cadru conceptual ce poate fi utilizat ulterior în studiile privind integrarea imigranților. Un rezultat extrem de important al acestui studiu este realizarea unei liste exhaustive de indicatori ce pot fi utilizați în studii și cercetări ce vizează integrarea imigranților pe mai multe dimensiuni. Studiul nu urmărește doar crearea unui mod de a înțelege fenomenul integrării, ci și crearea unui cadru conceptual flexibil ce poate fi adaptat în funcție de contextul analizat.

În ce privește educația, raportul identifică următorii indicatori: reușita școlară în rândul copiilor de imigranți, rata imigranților ce au urmat o școală vocațională, rata copiilor de imigranți înscriși în educația pre-școlară și modul în care instituțiile de învățământ reflectă distribuția copiilor în funcție de etnie. În ceea ce privește relevanța studiului pentru prezenta analiză, acesta este util în special datorită includerii percepției imigranților ca indicator esențial în analiza procesului de integrare, dar și datorită atenției acordate consultărilor cu mai multor părți interesate în tot procesul de construcție și analiză a indicatorilor.

OECD (2015) alcătuiește un Index care își propune să măsoare gradul de integrare al imigranților din țările membre sau raportoare OECD. Pe lângă dimensiuni referitoare la

sănătate, locuire sau forță de muncă, OECD analizează potențialul pe care educația îl are în integrarea imigranților. Pentru măsurarea acestei dimensiuni, OECD se uită la următorii indicatori:

a) Nivelul de educație – acest indicator este măsurat drept proporția imigranților care au atins un anumit nivel de educație conform Clasificării Internaționale Standard a Educației raportat la populația nativă;

b) Nivelul de literație al adulților – acest indicator este măsurat prin intermediul scorurilor pe care adulții le obțin la testele PIAAC[14] și se referă atât la capacitatea adulților (atât nativi, cât și imigranți) de a înțelege, cât și la capacitatea de a realiza operațiuni logice în limba țării gazdă;

c) Accesul adulților la educație și training – acest indicator măsoară numărul ultimelor cursuri sau cursuri de formare urmate/absolvite de către adulți (atât nativi, cât și imigranți) în ultimele 12 luni;

d) Accesul la cursuri de formare oferite la locul de muncă - acest indicator măsoară numărul cursurilor de formare oferite în ultimele 12 luni la locul de muncă pentru specializare sau îmbunătățirea activităților prestate.

Dimensiunile menționate mai sus măsoară în special nivelul de educație și literație al imigranților adulți, indicatorii fiind puși în directă legătură cu nevoile de pe piața muncii. Discutând tot aspecte referitoare la educație, OECD (2015) tratează integrarea tinerilor într-o secțiune distinctă. Alegerea are în spate atât raționamente ce țin de metodologie (date de tip diferit), cât și conceptual-teoretice (educația tinerilor ar trebui să stea la baza integrării, întrucât se presupune că oferă atât un spațiu de învățare a țării gazdă, cât și un mediu de socializare cu valorile celorlalți tineri care participă la actul educațional). În acest sens, educația tinerilor este măsurată prin următorii indicatori:

a) Rata de înrolare în educația preșcolară;

b) Nivelul de literație al elevilor de 15 ani – acest indicator este măsurat prin intermediul scorurilor pe care elevii le obțin la testările PISA;

[14]PIIAC -Programul Internațional de Evaluare a Competențelor Adulților, dezvoltat de OECD și aplicat în 40 de țări. Culege date și informații despre modul în care adulții își folosesc diverse competențe acasă, la birou sau în comunitate.

c) Proporția tinerilor care sunt analfabeți funcțional – acest indicator măsoară procentul elevilor imigranți din populația nativă care nu dețin competențele de bază pentru a înțelege un text;

d) Nivelul de educație al tinerilor - acest indicator este măsurat drept proporția imigranților tineri care au atins un anumit nivel de educație conform Clasificării Internaționale Standard a Educației raportat la populația nativă;

e) Nivelul de literație al tinerilor adulți – acest indicator este măsurat prin intermediul scorurilor pe care tinerii adulți le obțin la testele PIAAC;

f) Rata abandon școlar timpuriu – acest indicator măsoară proporția de tineri cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani și care nu sunt înscrişi în nicio formă de şcolarizare, având finalizate doar studiile gimnaziale;

g) Tranziția de la școală la muncă – acest indicator măsoară perioada mai mare de 3 luni de la finalizarea studiilor până la găsirea unui loc de muncă;

h) Tinerii NEET – acest indicator măsoară rata tinerilor care nu sunt cuprinşi în nicio formă ocupațională (școală, muncă, training).

Chiar dacă demersul OECD (2015) este unul extrem de util în analiza fenomenului imigrației, întrucât îşi propune să analizeze unele dimensiuni integrat, subliniind astfel natura interdependentă a domeniilor de integrare, totuşi accesul limitat la date face posibil un astfel de studiu doar pentru țările membre OECD care au deja baze de date actualizate cu aceste informații. Mai mult, analiza unor indicatori se bazează exclusiv pe scorurile de la testele realizate de către OECD si implementate într-un număr mai redus de state (vezi PIAAC și PISA). În egală măsură, chiar dacă decizia de a măsura educația separat pentru tineri și adulți are sens în modul în care OECD operaționalizează conceptele, parcurgerea indicatorilor pentru experții din domeniu nu este atât de facilă și necesită numeroase întoarceri la conceptele de bază.

Dacă OECD (2015) analizează nivelul de integrare al imigranților pe baza datelor furnizate de către Eurostat și țările membre, MIPEX îşi propune să discute acelaşi fenomen, dar dintr-o perspectivă diferită, aceea a politicilor. În ceea ce privește dimensiunea referitoare la educație, MIPEX (2015) susține că aceasta reprezintă unul din domeniile care ridică cele mai multe semne de întrebare în ceea ce privește integrarea imigranților. În principiu, țările care au comunități de imigranți au implementat politici inclusive și care se adresează nevoilor

imigranților, însă sunt încă state care nu și-au conturat o politică coerentă în acest sens. Astfel, pentru a măsura unitar politicile din toate țările menționate mai sus, MIPEX (2015) a dezvoltat următorul set de indicatori:

a) Accesul la educație – acest indicator măsoară legislația privitoare la posibilitatea înrolării copiilor și a tinerilor în toate formele educaționale oferite de către stat. De asemenea, acest indicator se uită și dacă prin legislație educația este considerată un drept;

b) Adresarea nevoilor specifice – acest indicator măsoară dacă există o formă de îndrumare școlară pentru toate formele educaționale și dacă statul oferă ore de limbă pentru copii și tineri. De asemenea, acest indicator se uită și la modul în care școlile, profesorii (dacă au pregătire pentru a lucra cu tineri sau copii imigranți) sau alte instituții de învățământ răspund nevoilor educaționale specifice;

c) Includerea noilor oportunități – acest indicator măsoară dacă unitățile de învățământ și cadrele specializate consideră aptitudinile imigranților drept o resursă și o folosesc în actul educațional (opțiunea de a învăța limba/cultura imigranților) precum și dacă autoritățile combat segregarea școlară și susțin părinții și comunitățile acestora;

d) Educația interculturală – acest indicator măsoară dacă statele au în curriculum ore despre diversitate culturală sau dacă școlile organizează cursuri în acest sens și au profesori specializați care să poată preda aceste materii;

Demersul MIPEX este util în contextul în care toate politicile și legislațiile țărilor europene pot fi comparate și evaluate unitar. De asemenea, MIPEX oferă o imagine de ansamblu asupra elementelor similare, precum și a diferențelor ce pot apărea între diverse țări. Cu toate acestea, demersul MIPEX trebuie analizat doar din această perspectivă, iar concluziile referitoare la integrarea imigranților nu pot fi extinse și la elementele ce țin de practici și de aplicarea concretă a legilor sau ca și evidențe empirice.

În contextul Uniunii Europene, Eurostat realizează o analiză a integrării imigranților – Migrant Integration Statistics[15] - care cuprinde date pe câteva dimensiuni cu privire la gradul de integrare a migranților. Datele cuprinse în raport se referă la toate persoanele rezidente peste vârsta de 15 ani, aflate în locuințe private din țările UE, EFTA (fără Liechtenstein) și țările candidate. În cazul dimensiunii ”Educație” sunt avute în vedere următoarele dimensiuni:

[15]Datele sunt disponibile la: http://ec.europa.eu/Eurostat/statistics-explained/index.php/Migrant_integration_statistics_introduced.

a) nivel de educație, măsurat prin ultima școală absolvită;

b) participare la programe de educație pe toată durata vieții, măsurată prin numărul cursurilor/cursurilor de formare (inclusiv calificare și recalificare) parcurse de imigranții adulți;

c) abandon școlar, măsurat prin rata imigranților care părăsesc școala înainte de a promova;

d) rata tinerilor care nu sunt cuprinși nici în sistemul de educație, nici pe piața muncii.

Aceste date sunt relevante pentru studiul de față, mai ales în ceea ce privește utilizarea indicatorilor ce pot oferi un cadru comparativ la nivel european. Cu toate acestea, există o serie de limite cu privire la datele cuprinse în aceste studii: lipsește numărul imigranților ajunși recent în țară sau cei care nu locuiesc într-o locuință personală (problema non-răspunsurilor în cazul imigranților); lipsesc informații despre țara de origine sau cetățenie și lipsesc date legate de numărul imigranților cuprinși în studii atât de ample raportați la populația totală.

Un alt studiu interesant ce discută problematica integrării imigranților în contextul Europei Centrale și de Est a fost realizat de UNHCR (2013). Raportul analizează datele survenite din IET cu privire la accesul la educație, muncă, educație pe parcursul vieții, locuire și reunificarea familiei, tuturor beneficiarilor de protecție internațională din România, Polonia, Bulgaria și Slovacia. Instrumentul de cercetare utilizat folosește patru tipuri de indicatori: indicatori de politici (cum sunt politicile privind imigrația implementate), indicatori administrativi (cum investesc instituțiile statului în infrastructură pentru implementarea politicilor privind imigrația în parteneriat cu ONG-uri), indicatori financiari (ce resurse și suport financiar acordă instituțiile statului) și indicatori de rezultat (în ce măsură sunt beneficiarii de protecție internațională mai bine integrați în societate). În realizarea indicatorilor, autorii studiului au în vedere și aria de expertiză, tipul de expertiză, tipul de actori implicați, dar și tipul de date utilizate. În fiecare țară s-a constituit o echipă de coordonare care avea drept scop identificarea de experți ce urmau sa răspundă întrebărilor din instrumentul pus la dispoziție pe o platformă. În ce privește dimensiunea Educație, studiul utilizează următorii indicatori:

a) rata de înrolare a copiilor de refugiați sau cu protecție internațională în sistemul de educație (de la pre-școlar la terțiar);

b) accesul la educație, măsurat prin percepția față de ușurința accesului la educație a imigranților;

c) timpul de înrolare, măsurat prin timpul necesar finalizării procesului de înrolare;

d) perioada etapei de orientare/acomodare (dacă există o perioadă de orientare/acomodare în cazul copiilor de imigranți);

e) cursurile de limbă străină (cursuri de limbă oferite copiilor de imigranți);

f) bugetul alocat, măsurat prin sumele alocate pentru integrarea imigranților în sistemul de educație (atât dinspre Uniunea Europeană, cât și dinspre bugetele locale);

g) responsabili, referindu-se la existența de instituții/entități responsabile cu integrarea imigranților în sistemul de educație;

h) accesul persoanelor vulnerabile, măsurat prin existența unui cadru legislativ ce protejează persoanele vulnerabile (cu handicap) și imigrante în sistemul de educație;

i) parteneriatele, măsurat prin numărul de parteneriate dintre instituții de învățământ și alte entități în vederea integrării imigranților în sistemul de educație;

j) satisfacția și existența unor mecanisme de monitorizare a accesului copiilor de refugiați la educație.

Întreg demersul metodologic este unul ambițios, tocmai prin faptul că în construirea indicatorilor încearcă să aibă în vedere cât mai multe aspecte. Cu toate acestea, faptul că doar 85 de experți au răspuns, reprezintă o mare problemă de reprezentare și validitate a datelor. Un alt aspect negativ în ceea ce privește metodologia a fost lipsa de rigurozitate în tipul de date folosite de experți la completarea instrumentului (putând fi atât rapoarte interne, cât și date statistice, date calitative). Un alt aspect ce merită a fi menționat este că acest studiu urmărește strict integrarea refugiaților sau a beneficiarilor de protecție internațională. Cu toate acestea, în contextul proiectului de față, acest studiu este relevant mai ales din prisma faptului că în construcția cadrului conceptual și al indicatorilor s-au luat în vedere atât varietatea datelor ce pot fi utilizate, cât și a actorilor implicați.

În România, Barometrul Integrării Imigranților (2014, 2015) își propune să evalueze integrarea imigranților prin abordarea a trei dimensiuni diferite: cadrul legislativ internațional al integrării – analiză de legislație internațională, cadrul legislativ național – analiză de legislație și politici publice și cadrul practic – percepția românilor asupra imigranților și analiza de programe destinate integrării. În viziunea acestui Barometru, integrarea este măsurată prin intermediul mai multor dimensiuni, precum: muncă, bunăstare și sănătate, participare civică, limba și cultura țării gazdă, nediscriminare, educație și opinia publică. În ceea ce privește educația,

Barometrul Integrării Imigranților (2014, 2015) propune măsurarea acestei dimensiuni prin următorul set de indicatori:

a) Recunoașterea facilă a diplomelor și calificărilor;

b) Imigranții participă la sistemul public de educație – gradul de înrolare al imigranților într-una din formele sistemului public de educație și măsura în care statul se preocupă de utilizarea acestui drept;

c) Încadrarea și integrarea în mediul educațional – metodele prin care imigranții sunt înrolați într-o anumită formă de învățământ și traseul acestora;

d) Educație interculturală – metodele prin care diversitatea interculturală este promovată în curriculă și școli.

În contextul proiectului de față, Barometrul este util prin faptul că explică legislația actuală referitoare la integrarea imigranților. Mai mult, este interesant de observat și analizat și opinia publică referitoare la imigranți și în ce măsură populația majoritară poate facilita sau limita integrarea străinilor în societate. Având în vedere aceste aspecte, Barometrul totuși pierde din vedere o parte importantă pe care și-a propus să o măsoare. Datele nu sunt generalizabile si trebuie interpretate doar în contextul acelui studiu. Mai mult, lipsesc informațiile agregate de la instituțiile statului care să arate clar câte persoane beneficiază de anumite prevederi legale, care sunt perioadele de așteptare și care este opinia imigranților despre tot acest proces administrativ, social și cultural.

5.3. Rezultatele analizei de date dimensiunea Educaţie

Analizând tipul de indicatori utilizați în fiecare dintre studiile prezentate mai sus, dar și a obiectivelor proiectului de față, s-au utilizat atât indicatori ce urmăresc date oficiale privind rata de înrolare, reușita școlară, abandon școlar obținute de la MEN, cât și date obținute de la imigranți printr-un sondaj realizat la nivel național.

Tabel 5.1. Descriere indicatori aferenți dimensiunii Educație

	Indicatori utilizați	Descrierea, măsurarea și motivația alegerii
Educație	Nivel educație	Acest indicator urmăreşte date privind ultima şcoală absolvită înainte de a junge în România, precum şi eventualele studii aflate în derulare, atât pentru adulţii din familiile cuprinse în studiu, cât şi pentru copiii acestora.
	Participare în orice formă de educație sau training	Acest indicator se referă la participarea adulților la forme de educație pe tot parcursul vieții, incluzând şi cursuri de perfecționare sau de calificare. Acest indicator este util din

		prisma investiției pe care o fac imigranții în educația lor, dar mai ales din perspectiva absorbției acestora pe piața muncii.
	Limba de predare	În cazul acestui indicator se urmărește pe de-o parte dacă imigranții au participat sau participă la diferite programe de educație sau la cursuri de limba română în România, aspecte importante, din nou, din perspectiva integrării pe piața muncii.
	Rata abandonului școlar	Rata abandonului școlar reprezintă diferența între numărul elevilor înscriși la începutul anului școlar și cel aflat în evidență la sfârșitul aceluiași an școlar, exprimată ca raport procentual față de numărul elevilor înscriși la începutul anului școlar. Acest indicator este important, deoarece poate oferi informații despre integrarea copiilor de imigranți în sistemul de educație din România, având în vedere că o rată mare de abandon poate însemna o inadaptare a acestora la sistemul românesc, care pe termen lung va duce la inadaptare pe piața muncii.
	Reușita școlară	În cazul acestui indicator, se folosesc rezultatele testelor naționale și bacalaureat. Astfel, există posibilitatea de a cuprinde mai mulți elevi imigranți, oferind reprezentativitate și validitate rezultatelor cercetărilor.

Educația reprezintă unul din subiectele cele mai invocate atunci când vine vorba despre integrarea imigranților. Acest lucru se datorează și numeroaselor studii din literatura de specialitate care arată că tinerii și copiii imigranți care urmează forme de școlarizare în țara gazdă se adaptează mult mai ușor noii culturi și au pe viitor șanse mult mai mari să-și găsească un loc de muncă mai bine plătit. O altă discuție interesantă se referă la disponibilitatea imigranților de a urma cursuri în țara gazdă (în special cursuri de limbă și acomodare culturală). În acest sens, deschiderea față de cursuri de limbă sau de formare profesională și perfecționare în diferite domenii constituie elemente care facilitează accesul pe piața muncii și integrare în societate. În analiza de mai jos au fost utilizate date obținute în urma unui sondaj național realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației, precum și datele oficiale primite de la Inspectoratele Școlare Județene și Ministerul Educației Naționale. Pentru a putea înțelege datele afernte României într-un context mai larg, au fost făcute referiri și la datele cuprinse în Raportul OECD (2015) pe indicatorii ce măsoară educația.

5.3.1. Participare la orice formă de educație și nivel de educație

Aproape 80 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară că sunt sau au fost implicați în diverse programe de studiu care se desfășoră în România. Mai mult, în toate cele 5 regiuni de migrație din România, majoritatea imigranților (BPI și RTT) sunt sau au fost implicați în diverse programe de studii. Aceste date se explică și prin faptul că mulți dintre respondenții chestionarului au venit în România și pentru a urma o formă de educație aici sau au apelat la

serviciile de limba română oferite de către instituțiile statului sau ONG-uri. În plus, în elaborarea Indexului au fost semnate protocoale de colaborare cu centre universitare din România care au ajutat la distribuirea chestionarelor în rândul studenților internaționali. Conform rezultatelor din **Graficul 5.1**, proporția lor variază de la 95 % în regiunea 5, la 79 % în regiunea 3, sau la 66 % în regiunea 1. Dintre imigranții care participă sau au participat în programe de studiu desfășurate în România, cea mai mare parte (64,1 %) urmează sau au urmat un program de studiu în sistemul public de educație, iar 13,3 % urmează sau au urmat un program de studiu în sistemul privat, restul respondenților refuzând să răspundă la această întrebare. Comparând cu situația populației locale, imigranții (BPI și RTT) tind să fie implicați aproximativ la fel de mult în programe educaționale oferite de către sistemul public.

Grafic 5.1. Participare la orice formă de educație pe regiuni (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

La nivel European se dezbate atât problema abandonului școlar timpuriu, cât și a analfabetismului funcțional. Conform OECD (2015) și a proiectului Eurostat (2017), există un

decalaj educațional între tinerii membri UE și cei care vin din alte spații geografice. Se pare că decalajele cresc pentru imigranții care au o vârstă mai înaintată. Aceleași studii indică faptul că acest decalaj educațional se va traduce prin locuri de muncă mai precare, bani mai puțini și un statut social mai scăzut. În contextul României, în 2013 (conform Eurostat) aveam doar o proporție de 21,8 % dintre persoanele de 30-34 de ani cu studii superioare, în timp ce media Uniunii Europene este de 34,6 %. Mai mult decât atât, procentul scade odată cu includerea persoanelor mai vârstnice (doar 13,6 % din populația României cu vârsta cuprinsă între 25-64 de ani au studii superioare). Situația din România pare complet diferită întrucât cei mai mulți imigranți vin aici tocmai pentru studii, în special cele universitare. Astfel, peste 64 % dintre respondenți urmează cursuri universitare de licență, iar 5 % cursuri doctorale.

Grafic 5.2. Tip de program educațional în care sunt înscriși imigranții (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Mai mult, aproape 45 % dintre imigranți au declarat că au terminat cursurile universitare în țara de origine înainte de a veni în România. Un procent iarăși însemnat, 35 %, au finalizat liceul înainte de a imigra, iar aproape 9 % au studii post-liceale. Așadar, pe lângă studiile deja obținute în țara de origine, cei mai mulți imigranți se înscriu în România într-o formă instituționalizată de școlarizare, fie că e vorba de orele de limba română, finalizarea educației gimnaziale, liceale sau specializarea în anumite domenii prin urmarea cursurilor universitare.

Grafic 5.3. Ultimul nivel de educație absolvit înainte de a veni în România (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

5.3.2. Limba de predare

În ceea ce privește limba principală de predare folosită în cadrul programelor de educație în care sunt implicați imigranții (BPI și RTT) în România, majoritatea programelor folosesc limba

engleză, română și franceză sau două sau mai multe limbi de predare. Cea mai mare parte a imigranților (BPI și RTT) sunt implicați într-o formă de educație care are ca principală limbă de predare engleza (aproximativ 34 %), urmată de limba română cu aproximativ 28 % și limba franceză cu 3 %. Restul respondenților au afirmat că sunt implicați în programe de studiu care folosesc alte limbi de predare decât cele menționate mai sus (de exemplu turcă, arabă, spaniolă sau maghiară) sau sunt implicați în programe care folosesc două sau mai multe limbi de predare (de exemplu engleză-română, franceză-română, arabă-română sau engleză-turcă).

5.3.3. Rata abandonului școlar și reușita școlară

În ceea ce privește analiza ratei abandonului și/sau a reușitei școlare, au fost transmise solicitări de informații publice către toate inspectoratele județene (42) și către Ministerul Educației Naționale. Au fost primite 27 de răspunsuri de la inspectoratele județene, dintre care 16 au menționat că nu au înregistrați în învățământul pre-universitar imigranți din categoria BPI sau RTT. Unul dintre inspectorate a menționat că nu colectează astfel de date și că acestea ar trebui solicitate de la fiecare unitate de învățământ în parte.

Conform datelor furnizate de cele 27 de inspectorate județene, putem afirma că în anul școlar 2015-2016 au fost înregistrați 316 elevi BPI și RTT. Dintre aceștia, 10,76 % au fost înregistrați în ciclul pre-școlar, 31,02 % în ciclul primar, 16,77 % în cel gimnazial și 38,93 % în ciclul liceal. Doar 2,58 % dintre elevii aparținând categorii BPI și RTT au fost înregistrați în învățământul vocațional.

În ceea ce privește reușita școlară, în anul școlar 2015-2016, conform datelor furnizate de către cele 27 de inspectorate județene, au fost înscriși 19 elevi la examenul de capacitate și 16 la examenul de bacalaureat. Dintre aceștia, 78,9 % au luat note peste 5 la examenul de capacitate (în comparație cu 75 % media pe țară) și 62,5 % la examenul de bacalaureat (în comparație cu 68,1 % media pe țară). Se poate observa că spre deosebire de alte state, în cazul României nu sunt centralizate date despre diferențele dintre elevii imigranți și elevii țării gazdă. Cu toate acestea, aceste rezultate trebuie interpretate cu precauție, tocmai datorită lipsei de informații centralizate în cazul indicatorilor pe educație.

5.4. Concluzii

În concluzie, se poate afirma faptul că în comparație cu situația imigranților (BPI și RTT) de la nivelul statelor membre UE, imigranții (BPI și RTT) din România reprezintă o situție aparte. De exemplu, aproximativ 80 % dintre imigranți (BPI și RTT) declară că sunt sau au fost implicați în programe de studiu care se desfășoră în România. În ceea ce privește distribuția acestora în funcție de regiunile de migrație, cei mai mulți care declară că au fost implicați în programe de studii care se află în regiunea 5 (95 %), iar cei mai puțini, în regiunea 1 (66 %). Aproximativ 64,1 % dintre aceștia au declarat ca urmează sau au urmat un program de studiu în sistemul public de educație, iar 13,3 % în sistemul privat. Limbile principale de predare folosite în cadrul programelor de educație în care sunt/au fost implicați imigranții (BPI și RTT) sunt limba engleză, română și franceză sau două sau mai multe limbi de predare. O bună parte dintre imigranți (BPI și RTT) vin în România cu un nivel de educație ridicat, aproximativ 45 % au declarând că au terminat cursurile universitare înainte de a veni în România. În ceea ce privește reușita școlară a imigranților (BPI și RTT), în anul școlar 2015-2016 au fost înscriși 19 elevi la examenul de capacitate și 16 la examenul de bacalaureat. Dintre aceștia, 78,9 % au luat note peste 5 la examenul de capacitate și 62,5 % examenul de bacalaureat. Referitor la abandonul școlar, în anul școlar 2015-2016 au fost înregistrați 316 elevi BPI și RTT, dintre care 10,76 % în ciclul pre-școlar, 31,02 % în ciclul primar,16,77 % în cel gimnazial, 38,93 % în ciclul liceal și 2,58 % în învățământul vocațional. Atât datele pentru rata abandonului școlar, cât și datele pentru rata reușitei trebuie folosite cu precauție datorită lipsei parțiale de date de la instituții.

6. SĂNĂTATE

Toma Burean

6.1. Relevanța dimensiunii Sănătate în contextul înțelegerii integrării imigranților

Creșterea diversității populației în Europa creează noi provocări sistemului de sănătate, provocări cărora sistemele europene de sănătate sunt nevoite să le facă față. Aceste provocări sunt, paradoxal, uneori chiar mai mari pentru imigranții de a doua și a treia generație (Ingleby 2009). Unul dintre principalii determinanți ai stării de sănătate este experiența migrației (Davies et. Al 2009, Ingleby 2009). De exemplu, migranții sunt vulnerabili la bolile cu răspândire accelerată și la condițiile precare de muncă. De asemenea, migranții au mai puține șanse să acceseze teste critice de verificare a sănătății, cum sunt mamografiile sau testele de depistare a cancerului, sau supravegherea sarcinilor.

Un raport OECD din 2015 arată că starea de sănătate este un indicator foarte important care afectează integrarea imigranților. Facilitează performanța la locul de muncă și accelerează dezvoltarea de rețele sociale. Există un efect al "imigrantului tânăr și sănătos" care dispare odată cu șederea îndelungată. Persoanele mai sănătoase și tinere sunt cele care migrează cu predilecție și de aceea au în medie o stare de sănătate mai bună decât populația autohtonă. Același raport remarcă faptul că condițiile de trai și de muncă sunt determinanți importanți ai sănătății imigranților. Experiența de migrație, mai ales la beneficiarii de protecție internațională și condițiile de stabilire în țara gazdă au efecte importante asupra stării de sănătate (OECD 2015).

6.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiunea Sănătate

MIPEX conține o analiză detaliată a politicilor de sănătate care vizează imigranții. Scopul indicatorilor de sănătate este de a vedea dacă sistemul de sănătate este reactiv la cerințele și nevoile imigranților. Un raport al Rețelei de experți socio-economic în domeniul non-discriminării din 2010 (Balen et al. 2010) concluzionează că lipsa unei locuințe și accesul limitat la servicii medicale mai ales la imigranții fără documente sunt impedimente majore la căutarea unui loc de muncă.

O limită importantă în privința stării percepute de sănătate este lipsa de obiectivitate a răspunsurilor. Pe de altă parte, analize medicale riguroase sunt foarte rar efectuate pe imigranți. Speranța de viață sau mortalitatea infantilă sunt informații greu de obținut de la imigranți atât

din cauza ratei de non răspuns, cât și a faptului că imigranții apar în număr mult prea mic în sondaje care analizează această temă.

Un raportul al Consiliul Europei (1998) recomandă strângerea de date despre cauzele mortalității și a îmbolnăvirilor la imigranți pentru a putea evalua necesitatea adaptării politicilor de sănătate la nevoile imigranților. Rata de natalitate și numărul de căsătorii exogame sunt indicatori indirecți ai nivelul de interacțiune socială. Un studiu privind accesul la servicii de sănătate din Lisabona menționa faptul că nu toată lumea are acces la cardul de sănătate pentru că fie nu au documentele în regulă, fie nu au contribuit suficient la asistența socială. Studiul menționa nevoia de conlucrare a oficiilor de imigrări cu casele de asigurări pentru a facilita accesul imigranților la servicii medicale (Backstram 2009).

Politicile de integrare adesea ignoră sănătatea ca domeniu de integrare a imigranților. Unul din motivele care stă la baza accesului deficitar la servicii medicale este necunoașterea drepturilor în privința serviciilor medicale din cauza barierelor de limbaj și a comunicării deficitare cu imigranții (Nørredam și Krasnik 2011 p. 68). Cu acest indicator putem afla informațiile care ajung la imigranți și care sunt centrele în care imigranții nu primesc suficiente informații despre drepturile lor.

Speranța de viață este unul din indicatorii cei mai greu de măsurat la imigranți (OECD 2015), mai ales că nu există măsurări repetate necesare pentru a evalua calitatea vieții imigranților. Acest indicator permite compararea calității vieții cu populația autohtonă sau cu imigranți din alte țări. Institutul Național de Statistică (INS 2016) folosește acest indicator la recensăminte, iar Banca Mondială (Banca Mondială) îl utilizează ca indicator de dezvoltare a unei țări. Numărul de boli cronice arată împreună cu speranța de viață modul în care experiența migrației afectează calitatea vieții. Bolile cronice pot fi consecința migrației (mai ales la refugiați), a condițiilor precare de muncă (Nørredam și Krasnik 2011) sau a condițiilor de locuire (OECD 2015).

Proporția celor care au acces la servicii medicale, numărul mediu de zile de concediu pe an și nivelul de acces la serviciile medicale măsoară dimensiunea structurală a sănătății. Acestea țin atât de legislația națională, dar și de accesul la un medic de familie și de frecvența utilizării propriu zise a serviciilor. Acești indicatori pot arăta cât de incluziv funcționează sistemul serviciilor medicale și cât de facil obțin imigranții concedii medicale în cele cinci zone de migrație din România. De cele mai multe ori imigranții nu beneficiază de cele mai bune

condiții de muncă. De aceea numărul de concedii medicale primite poate fi un proxy pentru cât de facil este accesul la drepturile ce țin de îngrijirea sănătății, dar și de modul în care funcționează piața muncii (Süssmuth 2009).

Percepția stării de sănătate individuală este un indicator care generează răspunsuri subiective. Cu toate acestea poate indica nivelul perceput de sănătate care este util în măsurarea satisfacției față de viața în țara de origine. OECD folosește mai mulți astfel de indicatori. În acest studiu este folosit doar un indicator, mai ales că în raportul OECD din 2015, frecvența non răspunsurilor la astfel de întrebări este una destul de ridicată. Motivul este că în general puțini oameni se simt comfortabili să dea detalii despre starea lor de sănătate (OECD 2015).

Spre deosebire de Bulgaria sau Polonia (OECD 2015), România oferă asistență medicală de urgență gratuită. Chiar dacă această asistență este gratuită, problema facilitării accesului la aceste servicii este acută. Foarte puține țări au politici de informare despre serviciile medicale în mai multe limbi. Conform raportului OECD din 2015, barierele de limbaj împiedică accesul la servicii medicale sau tratament medical. Mai mult, sunt țări unde acordarea de servicii medicale imigranților fără documente este interzisă (OECD 2015). Un exemplu elocvent sunt Statele Unite, unde acordarea acestor servicii este amendată. Una din problemele cu care se confruntă România și celelalte țări din regiune este oferirea de translatori pentru facilitarea accesului la servicii medicale (OECD 2015). De asemenea, birocratic este foarte dificil ca un imigrant non-UE să beneficieze de servicii medicale altele decât cele de urgență (Nørredam și Krasnik 2011) .

Dintr-o listă cu țări membre ale UE și SEE, cât și alte câteva țări din OECD, România este la mijlocul clasamentului în privința politicilor de sănătate. De exemplu, sondajul pe imigranți din mai multe orașe europene din 2012 ignoră complet accesul la servicii medicale (Huddleston și Tjaden 2012). 70 % dintre imigranții din țările OECD se declară în stare bună de sănătate. Doar 7 % dintre imigranți nu au beneficiat de servicii medicale, procent identic cu al populației autohtone (OECD 2015). Se pare că la valurile recente de imigrație apare o diferență importantă în privința mersului la medic. Imigranții noi raportează într-un număr mult mai mic că se duc la doctor față de populația autohtonă. Există o problemă de măsurare în privința vizitei la doctor. Este vorba de numărul mare de non răspunsuri raportate mai ales în țările scandinave (OECD 2015).

Tabelul 6.1. Indicatori aferenți dimensiunii Sănătate

	Percepție stare de sănătate	Aprecierea propriei stări de sănătate (Foarte proastă – foarte bună).
Sănătate	Proporție asigurați medicali	Proporția cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) care au beneficiat de asigurare medicală în 2016.
	Proporție înscrieri la medicul de familie	Proporția cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) înscrisi la un medic de familie în 2016.
	Nevoi medicale neacoperite	Existența/lipsa unor nevoi medicale neacoperite; Motivele pentru care nevoile medicale nu au fost acoperite (servicii prea scumpe, prea departe, frica de doctori, etc.).

6.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Sănătate

Literatura de specialitate din domeniul migrației menționează sindromul „imigrantului sănătos". Acest termen denotă faptul că în general imigranții au o stare de sănătate mai bună decât a populației locale din simplul motiv că aceștia au capacitatea de a emigra. În **Graficul 6.1** se poate observa autoevaluare imigranților (BPI și RTT) în ceea ce privește starea lor de sanătate. Aproximativ 78 % dintre imigranții (BPI și RTT) se autoevaluează ca având o stare de sănătate bună, 10, 8 % declară că au o stare de sănătate nici proastă nici bună, iar 4, 3 % se autoevaluează ca având o stare de sănătate proastă.

Grafic 6.1. Autovaluare stare de sănătate imigranți (BPI și RTT) (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În relația cu contextul românesc (vezi **Graficul 6.2**), 76, 5 % dintre respondenți au declarat că nu au beneficiat de servicii medicale în ultimele 12 luni, în timp ce 17, 5 % au declarat că au beneficiat de servicii mediacale. Atât rezultatele din **Graficul 6.1**, cât și cele din **Graficul 6.2** confirmă mitul „imigrantului sănătos" detaliat mai sus.

Grafic 6.2. Imigranți care au beneficat de servicii medicale în ultimele 12 luni (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Imigranții (BPI și RTT) care menționează că nu au beneficiat de servicii medicale au declarat că motivele cele mai probabile pentru care nu au putut accesa servicii medicale au fost: nu cunoşteau un specialist bun (7,4 %), listele/cozile de aşteptare erau prea mari (6,6 %), faptul că nu au medic de familie (6 %) şi lipsa asigurărilor medicale (5,1 %). În acelaşi timp, motivele cele mai puţin probabile pentru care imigranții (BPI și RTT) nu au accesat servicii medicale au fost: serviciile medicale prea îndepărtate de locuinţă (14,4 %), frica de doctori şi spitale (14,3 %), faptul că nu cunosc limba românăn suficient de bine (13,6 %) și faptul ca așteptau ca problemele de sănătate să treacă de la sine (12,2 %).

Grafic 6.3. Motivele pentru care imigranții nu au putut accesa servicii medicale (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În **Tabelul 6.2** pot fi observate principalele categorii de răspunsuri oferite de către Casele Județene de Asigurări de Sănătate și cea a Municipiului București referitoare la numărul RTT și BPI asigurați medical sau care erau înscriși la medicul de familie în 2017. După cum poate fi observat, răspunsurile oferite de către instituții sunt foarte diferite de la un județ la altul. O parte dintre instituții au menționat că nu au date cu privire la imigranții RTT și BPI sau că au înregistrați doar o persoană. Alte Case Județene de Asigurări de Sănătate au răspuns că nu pot să pună la dispoziție aceste date sau că datele sunt trimise către IGI sau SIUI. Unele au răspuns că au date despre RTT și BPI, dar nu se poate face o diferențiere între aceștia, în timp ce altele spun că SIUI are înregistrate persoanele străine, dar acestea au domiciliul actual în România, astfel nu se poate identifica țara de origine.

Tabel 6.2. Răspunsuri ale CNAS la cerințele de a furniza o evidență a RTT și BPI

Sunt asiguraţi, dar nu se poate distinge diferenţa dintre BPI şi RTT din cauza aplicaţiei SIUI	Prahova, Cluj, Giurgiu, Ialomița, Arad,
Sunt asiguraţi RTT şi/sau BPI şi sistemul integrat a putut genera datele cu câte persoane sunt asigurate şi câte au folosit serviciile în 2016	Vâlcea, Vrancea, Gorj, Galați, Caraş Severin, Teleorman
Nu pot pune la dispoziţie datele	Braşov
Nu există evidenţe cu privire la BPI şi RTT	Brăila, Botoşani, Suceava, Vaslui, Arges, Olt, Hunedoara, Dolj, Maramureş
Redirecţionare către IGI care deţine asemenea date	Timiş
Suntem redirecţionaţi spre SIUI pentru a vorbi cu ei	CNAS Bucureşti
Există o singură persoană asigurată RTT/BPI	Satu Mare, Iaşi
În SIUI sunt înregistrate persoane străine dar cu domiciliul actual fără a putea identifica ţara de origine	Dâmboviţa

6.4. Concluzii

În concluzie, mitul „imigrantului sănătos" este dovedit și de rezultatele acestei cercetări pentru situația din România. De exemplu, 78 % dintre imigranți (BPI și RTT) se autoevaluează ca fiind într-o stare de sănatate bună, iar 76,3 % au declarat că nu au avut nevoie de servicii medicale în ultimul an. Dintre respondenții care nu au accesat servicii medicale în ultimul an, 7,4 % au menționat că principalul motiv ține de faptul că nu cunoașteau medici specialiști buni, 6,6 % au menționat listele /cozile de așteptare prea mari, 6 % faptul că nu aveau un medic de familie, iar 5,1 % lipsa asigurărilor medicale. În legătură cu motivele cele mai puțin probabile pentru care imigranții nu au pot accesa servicii medicale au fost: serviciile medicale prea îndepărtate de locuință (14,4 %), frica de doctori şi spitale (14,3 %), faptul că nu cunosc limba română suficient de bine (13,6 %) și faptul ca așteptau ca problemele de sănătate să treacă de la sine (12,2 %).

În ceea ce privește colectarea datelor de la instituțiile publice despre asigurarea medicală și înscrierea imigranților (BPI și RTT) la doctorii de familie, doar câteva instituții județene țin evidența acestora. Multe instituții fie au refuzat să raporteze date, fie și-au declinat competența ori au declarat că nu au niciun fel de informații despre imigranți. Astfel, în ciuda numărului mic de imigranți, instituțiile publice din România nu pot identifica numărul sau tipul de asigurări de care beneficiază aceștia.

7. Cultură și Limbă

Bogdan Mihai Radu

7.1. Relevanța dimensiunii Cultură şi Limbă în contextul înțelegerii integrării imigranților

Deși integrarea culturală este foarte importantă, de multe ori aceasta este plasată pe planul secundar de către decidenții politici, accentul cazând pe integrarea economică (IFA 2013). Cu toate acestea, atât cercetarea științifică, cât și acordurile politice, confirmă existența unui consens european în ceea ce privește politica de integrare, bazat pe următoarele idei (Krumm si Plutzar 2008):

- Integrarea migranților în țara de destinație are nevoie de măsuri speciale care îi ajută pe migranți și familiile lor să învețe limba statului de destinație;
- Integrarea în țara de destinație presupune o ajustare a condițiilor legale, sociale și economice în care trăiesc migranții la momentul sosirii lor, astfel încât să reflecte standardele aplicate populației native;
- Integrarea include respectul pentru limbile și culturile țărilor de origine ale migranților; trebuie să se dezvolte oferte educaționale prin care acestea sunt conservate;
- Integrarea este o oportunitate pentru societatea gazdă de a se folosi de prezența migranților și a familiilor lor pentru deschidere culturală;

Autorii mai menționează că aceste principii au fost implementate uneori cu scopuri diferite: de exemplu, predarea limbii materne a fost făcută mai degrabă în vederea intoarcerii migranților în țările lor de origine decât dintr-o perspectivă a respectării drepturilor omului (p.5).

Integrarea culturală e practic una dintre cele mai importante dimensiuni ale integrării. Astfel, billingualismul ar trebui să fie promovat, eventual chiar și trilingualismul (limba statului gazdă, o limbă de circulație internațională, și limba maternă). Faptul că indivizii vorbesc mai multe limbi este o resursă pentru ei, și nu doar o măsură a integrării lingvistice (IFA 2013). Același raport menționează și faptul că educația este foarte importantă în contextul integrării lingvistice și culturale, preferându-se angajarea unor profesori migranți, integrarea copiilor migranților și promovarea diversității. Spania, de exemplu, nu are un concept clar al integrării, însă lipsa unei identități naționale esențializate și prezența unor identități regionale suprapuse (si uneori opuse celei naționale) a făcut să nu apară reacții discriminatorii la adresa migranților. Astfel, identitățile sunt fluide și problemele de integrare culturală au fost decise de la caz la caz. De

asemenea, este importantă și religia – exersarea libertății religioase – pentru că, prin aceasta, se realizează contactul cu comunitatea religioasă a migrantului din țara de destinație.

7.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiune Cultură şi Limbă

Pulinx and Van Avermaet (2017) afirmă că, în context European, se vorbeşte despre cetățenie activă, concept care se referă la încurajarea participării civice și politice a societății, deci implicit, și a migranților. Însă, aceștia din urmă, prin testele de limbă și cultură pe care trebuie sa le treacă, sunt de fapt discriminați, întrucât populația nativă nu trebuie sa dovedească același nivel de cunoștințe.

Diversitatea lingvistică a migranților care vin în societățile europene nu este întrecută/echivalată decât de cea a populației europene autohtone. Cu alte cuvinte, Europa este diversă lingvistic la fel ca grupurile de migranți, si astfel nu se poate vorbi de o soluție unică pentru integrarea lingvistică și culturală (Beaco 2008). Autorul propune și susține o educație plurilingvistică holistă, în care curiculele urmăresc o integrare a migrantului în societatea gazdă, și nu doar dobândirea abilităților de a vorbi o limbă străină. Diversitatea de abordări ale actorilor implicați în predarea de limbi străine migranților ar trebui redusă astfel încât să existe un concept unitar, iar separarea pe discipline trebuie facută mai puțin drastic (de exemplu, separarea între limbi străine și limba maternă poate nu este cea mai potrivită, dat fiind că nativii o învață în mulți ani de școală, iar străinilor li se propune o variantă condensată). În mod asemănător, David Little (2012) consideră că Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) este unilaterală și nu ia în considerare atât diversitatea migranților, cât și a contextelor în care aceștia ajung. Krumm (2017) analizează cursurile de limbă oferite de voluntarii de la diverse organizații nonguvernamentale și afirmă că nu trebuie sa imite cursurile de predare a limbilor străine din școală, ci, mai degrabă, să capitalizeze pe experiența lor de voluntari (să nu se simtă inferiori pentru că nu sunt profesori), să conceptualizeze limba ca o experiență/realitate trăită, și să fie cât mai atenți la nevoile migranților. Competențele lingvistice trebuie create împreună cu cele sociale/politice/democratice. Uneori, există tensiuni legate de învățarea limbii în țara gazdă. Pe de o parte, este evident că, cunoașterea limbii din țara de destinație permite migranților o integrare mai rapidă și eficientă, atât din punct de vedere socio-economic (de exemplu, pot să se angajeze mai ușor, pot să comunice cu cetățenii țării gazdă, pot participa politic), dar și din punctul de vedere al educației copiilor lor. Pe de altă

parte, păstrarea bilingualismului/multilingualismului poate deveni un avantaj. Unele cercetări au arătat că păstrarea limbii materne, pe lângă limba țării gazdă conduce la performanțe școlare mai ridicate (Bankston and Zhou, 1995; Portes and Rumbaut, 2001) și poate prezenta oportunități semnificative pentru obținerea unui loc de muncă (Hernandez-Leon and Lakhani, 2013).

Deși nu există o literatură extinsă pe indicatori ai integrării lingvistice și culturale, indicatorul cunoașterii limbii din țara gazdă poate fi un predictor al integrării economice și sociale. Cu siguranță, cunoașterea limbii din țara gazdă poate facilita toate celelalte tipuri de integrare. Astfel, într-o cercetare centrată pe compararea proceselor de naturalizare, Erasnilli si Koopmans (2010) folosesc ca indicatori ai integrării socio-culturale cunoașterea și frecvența folosirii limbii din țara de destinație în diverse contexte ale interacțiunii sociale, pe lângă contactele sociale interetnice și identificare cu țara gazdă. De asemenea, Constant et al. (2009) amintesc de importanța cunoașterii și folosirii limbii din țara de destinație, ca predictor al integrării socio-economice. Deși păstrarea limbii native este un aspect important în procesul de conservare a identității în cazul migranților, cunoașterea limbii din țara de destinație este un facilitator al integrării.

7.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Cultură şi Limbă

Tabel 7.1. Indicatori aferenți dimensiunii Cultură și Limbă

Cultură şi Limbă	Nivel cunoaştere a istoriei şi culturii locale	Pe o scală de la 1 la 5 (insuficiente – foarte bune), cum evaluează cunoștințele cu privire la istoria și cultura română?
	Limba vorbită acasă	Limba pe care respondentul o folosește ca să: vorbească cu adulții, copii, comunice cu prietenii, asculte Radio/TV, etc.
	Aptitudini lingvistice	Limba străină/limbile străine pe care le cunoaște respondentul; Nivelul la care cunoaște respectivele limbi străine (A1 – C2). Nivelul de cunoaștere a limbii române; Participarea la cursuri de limba română și în ce context (cursuri oferite de instituții publice, de ONGuri, private, etc.).

Integrarea lingvistică și culturală este una din dimensiunile cele mai importante ale integrării, facilitând integrarea socială și pe piața muncii. În **Graficul 7.1.** se poate observa distribuția respondenților în funcție de limba lor maternă. Grupul cel mai numeros este format din

vorbitorii de arabă, cu peste 20 %, urmat de vorbitorii de turcă, chineză, engleză și rusă. În categoria cea mai numeroasă se grupeaza un număr ridicat de alte limbi materne. Aproximativ 8 % dintre respondenți au 2 sau mai multe limbi materne. În ceea ce privesc limbile vorbite de către imigranții (BPI și RTT), majoritatea vorbesc următoarele limbi străine: engleza, româna, franceza și araba. Este important de remarcat faptul că limba română a fost cel mai des menționată ca limbă străină (dupa limba engleză) vorbită de imigranții (BPI și RTT).

Grafic 7.1. Limba maternă (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Graficul 7.2 se referă la folosirea limbii materne, a limbii române sau a unei alte limbi străine în diverse contexte, de la consumul de presă la dialogul în cadrul familiei sau al locului de munca. Se poate observa ușor că limbile materne sunt cele mai folosite în toate contextele, mai ales în cel familial. Urmărirea emisiunilor la TV și la Radio sunt categoriile unde limba maternă este cel mai puțin folosită (în comparație cu alte contexte, dar deține poziția întâi și aici), datorită faptului că nu există multe opțiuni de urmărire a acestor emisiuni în limba maternă. Limba română este cel mult folosită în dialogul cu prietenii și la servici. Folosirea

limbii materne în proporție ridicată poate deveni o piedică în calea integrării. Astfel, cu atât mai mult crește importanța cursurilor de limbă română, oferite atât de sistemul educațional public, cât și de organizațiile societății civile.

Graficul 7.2. Folosirea limbii materne, a limbii române sau a altor limbi străine în diverse contexte (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În **Graficul 7.3** se regăsește informația referitoare la nivelul de cunoaștere a istoriei și culturii românești de către respondenți. Este ușor de observat că doar o minoritate (aproximativ 25 % din respondenți) consideră că are un nivel relativ ridicat de cunoștințe referitoare la istoria și cultura României. Acest rezultat poate sugera o nevoie de oferire de training-uri sau ateliere în care elementele semnificative de istorie și cultură pot fi transmise. De asemenea, același

rezultat poate fi interpretat și ca o lipsă de interes în rândul migranților, probabil datorată percepției asupra integrării în România ca puțin necesară, dat fiind că mulți migranți consideră România doar o țară de tranzit.

Graficul 7.3. Pe o scară de la 1 la 5, în care 1 înseamnă insuficient și 5 suficiente, cum evaluați cunoștințele de istorie și cultură românească? (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În **Graficul 7.4** sunt răspunsurile la întrebarea referitoare la participarea la cursuri pentru învățarea limbii române. 41 % din respondenți afirmă că au participat la cursuri oferite în mod gratuit de către instituții de educație românești (prin intermediul sistemului public de educație), iar 15,3 % în cadrul cursurilor oferite în mod gratuit de către organizații nonguvernamentale. Așadar, aproximativ jumătate din respondenți au participat la cursuri oferite în mod gratuit, după sosirea în România. Rezultatele indică și faptul că dacă există ofertă de cursuri gratuite, respondenții, în majoritatea lor, vor accesa aceste servicii.

Graficul 7.4. De la sosirea în țară ați urmat cursuri de limba română? (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

7.4. Concluzii

Dobândirea aptitudinilor lingvistice, deși uneori mai puțin accentuată în literatura de specialitate, în comparație cu alți indicatori (de exemplu, cei economici), este o componentă esențială a integrării. Concluzia cea mai importantă referitoare la analiza integrării culturale și lingvistice este că oferirea cursurilor atât de limbă română, cât și de cultură și istorie românească este extrem de importantă în facilitarea integrării, iar datele arată că migranții aleg să participe la asemenea cursuri dacă sunt oferite. Mai mult, aproximativ 25 % din respondenți consideră că au un nivel relativ ridicat de cunoștințe referitoare la istoria și cultura României. Referitor la aptitudinile lingvistice, aproximativ 50 % din respondenți afirmă că au participat la cursuri de limba română. Evaluarea acestor aptitudini este greu de măsurat, de aceea nu sunt date despre acest sub-indicator. Aproximativ 8 % dintre respondenți au 2 sau mai multe limbi materne, astfel, limbile materne sunt cele des folosite mai ales în cel familial. Urmărirea emisiunilor la TV și la Radio sunt categoriile unde limba maternă este cel mai puțin folosită. Limba română este cel mult folosită în dialogul cu prietenii și la servici. Referitor la limbile

străine vorbite de către imigranți (BPI și RTT), acestea sunt: egleza, româna, franceza și araba. Este important de remarcat faptul că limba română a fost cel mai des menționată ca limbă străină (după limba engleză) vorbită de imigranți (BPI și RTT).

8. Participare Civică

Bogdan Mihai Radu

8.1. Relevanța dimensiunii Participare Civică în contextul înțelegerii integrării imigranților

Există mai multe motive pentru care participarea civică a migranților este importantă în procesul de integrare. În primul rând, participarea face posibilă transmiterea nevoilor acestora către autorități în modul cel mai direct. În al doilea rând, participarea civică (și politică) facilitează contactul între migranți și populația autohtonă, jucând un rol de socializare (Lindekilde 2009). În al treilea rând, participarea civică a migranților sporește eficacitatea lor politică, oferindu-le arene de participare prin care își pot face cunoscute nevoile.

Din punctul de vedere al implicării cetățenilor, atât prin mijloacele participării politice, cât și a celei civice, există o serie de factori structurali și individuali care facilitează sau inhibă participarea. Principalii factori structurali se referă la condițiile în care cetățenii pot, în mod legal, să participe și cine sunt indivizii care întrunesc aceste condiții. De exemplu, participarea la vot este condiționată de dobândirea dreptului de vot – adesea asociat calității de cetățean. Așadar, statul creează posibilitatea ca indivizii să participe politic. Alți factori structurali sunt cei care conturează premisele participării, precum facilitarea accesului la vot (de exemplu, organizarea scrutinurilor la sfârșit de săptămână, votul online, votul diasporei, etc.) (Verba, Schlozman, Brady 1995).

Din punct de vedere individual, participarea civică și politică sunt influențate atât de resursele fiecărui individ (cercetările arată că oamenii cu nivel socio-economic ridicat participă mai mult) (Verba, Nie, Kim 1978), dar și de eficiența mobilizării acestora de către organizații politice sau actori din rândul societății civile (Rosenstone, Hansen 1993).

În literatura de specialitate, participarea politică este diferențiată de cea civică. Participarea politică este cea prin care cetățeanul sau rezidentul legal contribuie în mod direct la influențarea deciziilor politice, fie prin vot, fie prin activități asociate cu sectorul politic – campania electorală, contactarea unui politician, sau apartenența la un partid politic. În contrast, participarea civică se referă mai mult la decizia de a lua parte la activități care nu vizează direct decizia politică. Multe din activitățile societății civile sunt asociate cu participarea civică. Pe scurt, participarea civică este acea formă a implicării care nu vizează direct decizia politică, dar o poate influența.

Conform studiului Migrant Integration Policy Index (MIPEX 2015), participarea politică a imigranților este o chestiune problematică, deoarece în puține țări aceștia beneficiază de drepturi politice, iar situațiile în care dispun de grupuri consultative puternice sunt rare. Același studiu arată că există diversitate ridicată între participarea politică a migranților în unele țări din Europa de Vest, și în țările Europei Centrale și de Est, unde migranții nu pot participa politic decât prin și după obținerea cetățeniei. În cazul migranților, Gsir (2015) consideră că participarea civică reprezintă totalitatea modalităților prin care migranții „se pot comporta ca cetățeni", în contextul în care nu au naționalitate/cetățenie și deci, nu pot participa politic la modul tradițional.

8.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizați pentru dimensiune Participare Civică

În ceea ce privește opțiunile de implicare în sfera civică a migranților, există trei categorii de acte participative, în funcție de arena de activitate sau scopul urmărit:

- La nivel domestic/local, implicarea migranților în organizațiile societății civile din țara gazdă (de exemplu, DeSipio (2011) în contextul arenelor de participare civică și politică din Statele Unite ale Americii).
- Organizații ale migranților care militează pentru integrarea migranților în statul gazdă (așa cum arată Ostergaard-Nielsen (2009) într-un studiu asupra integrării marocanilor în Catalonia).
- Organizații care se ocupă cu chestiuni care țin de statul de origine, mai ales în contextul globalizării și al transnaționalismului (Martiniello 2009).

În contextul în care migranții se pot implica civic atât în organizații care fac parte din societatea civilă a statului gazdă, dar și în cele care aparțin statului de origine, au apărut semne de întrebare referitoare la legitimitatea ultimelor, din perspectiva loialității migranților ca cetățeni ai unei țări, dar rezidenți ai alteia (Baubock 2003). Astfel, se conturează conceptul de binaționalitate/multinaționalitate civică, care se referă la migranții care se implică în toate tipurile de organizații. În literatura de specialitate, aceste organizații bi-naționale au fost abordate din două perspective:

- Ele pot dăuna integrării – pentru că participanții pot fi percepuți ca loiali statului de origine, ceea ce poate amenința integrarea (Portes 1999).

- Ele pot facilita integrarea pentru că ii fac pe migranți să participe în primul rând pe filieră etnică, dar aceștia pot deveni, în timp, cetățeni implicați în statul de destinație. Cercetările arată că participarea civică transnațională a contribuit pozitiv la participarea civică în țara de destinație (Fox si Bada 2011).

Același studiu (MIPEX 2015) arată și că există și o dimensiune a participării politice aplicată contextului specific am migrației. Ca și în cazul populației gazdă, și în cazul migranților, variabilele socio economice și caracteristicile demografice joacă un rol important (Studiul OECD 2015, de exemplu, arată că bărbații migranți participă mai mult ca femeile). Ei mai amintesc și socializarea politică, capitalul social, experiența prealabilă cu un sistem politic participativ sau densitatea rețelelor sociale, în rândul determinanților participării (studiul OECD arată și că migranții care provin din țări cu un nivel socio economic mai ridicat decât țara gazdă, sunt mai participativi politic).

Încrederea în instituții politice este o dimensiune fundamentală a încrederii în societate și arată cât de satisfăcuți sunt cetățenii cu funcționarea sistemului politic (Stokes 1962, Hetherington 1998). Factori precum corupția, ineficiența, sau netransparența instituțiilor face ca încrederea în instituții să fie scăzută. În Europa Centrală și de Est, încrederea instituțională este scazută în toate țările, în comparație cu democrațiile consolidate ale Europei de Vest. În contextul încrederii instituționale a migranților, este interesant de observat modurile cum aceștia se relaționează cu instituțiile, dacă au cunoștințe referitoare la oportunitățile pe care acestea din urmă le prezintă pentru ei, și dacă datorită statutului de migrant si a barierelor lingvistice, s-au simțit discriminați.

Studiul MIPEX (2015) mai notează și o diferență notabilă între migranții sosiți demult și integrați în structurile participative autohtone – comparabili ca nivel de participare politică la nivel local cu cetățenii - și cei sosiți mai recent, care sunt mai puțin participativi. Acest rezultat este coroborat si de studiul OECD (2015) *Settling in*, în care se mai arată și că participarea politică a migranților este comparabilă cu cea a populației autohtone doar în Europa Centrală, unde, mulți dintre migranți sunt etnici ai țării gazdă, rezultatul unor retrasări de granițe relativ recente.

Deși participarea politică este considerată esențială (MIPEX 2015, OECD 2015) în procesul de integrare a migranților, în lipsa dreptului de vot pentru migranți în România, sunt important de menționat indicatorii de participare civică (non-electorală) folosiți în alte studii. Astfel, în

studiul OECD (2015) sunt menționate apartenența la asociații și organizații din sfera societății civile (asociații pentru petrecerea timpului liber, diferite forme de organizare a comunităților locale, sindicate, etc.) și realizarea de voluntariat în cadrul acestora. De asemenea, în situațiile în care există grupuri consultative la dispoziția migranților, participarea în acestea este considerată drept participare civică (MIPEX 2015).

8.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Participare Civică

Tabel 8.1. Indicatori aferenți dimensiunii Participare Civică

Participare Civică	Voluntariat	Chestionarul include o întrebare referitoare la activitățile de voluntariat desfășurate de migranți în cadrul unor organizații, pentru a putea diferenția situațiile în care participarea este mai degrabă superficială și cele în care este substanțială. Dacă apartenența la organizații civice oferă o imagine de ansamblu asupra activităților civice ale migranților, realizarea de voluntariat în aceste organizații aduce un plus de informație, în baza căruia se pot distinge acei migranți care sunt implicați activ în activitățile societății de cei care aleg să se implice mai puțin. Apartenența la o organizație nu spune foarte multe despre implicarea propriu zisă a migranților, apartenența putând fi uneori superficială/nominală.
	Apartenență la organizații sindicale / profesionale	Respondenții au fost întrebați dacă sunt membri în diverse categorii de organizații civice, de la cele studențești și de recreere la sindicate, organizații religioase sau organizații din țara de origine. În lipsa drepturilor de participare politică, apartenența la organizații civice este importantă în estimarea integrării migranților în societățile gazdă.
	Încredere în instituții publice	Încrederea în instituții publice, incluzând atât instituții politice (ex. Guvern, Parlament, Primării), cât și ale societății civile (ex. Biserica, organizații nonguvernamentale) este un indicator prin care se poate evalua performanța instituțiilor publice din România din perspectiva migranților. Încrederea În instituții nu este o măsură a participarii civice, însă este important de evaluat percepțta acestora asupra institutților care creează sau mențin cadrul de integrare.
	Configurație rețele sociale	Cu cine comunică respondenții; Cât de des comunică cu diferite grupuri de persoane (alți imigranți, membri ai familiei, români).
	Transnaționalism	Participare la alegeri/vor în alegeri din țara de origine; Voluntariat/implicare sociala în activități care privesc țara de origine; Donat bani pentru activități care privesc țara de origine; Vizitat țara de origine; Investiții țara de origine.

Participarea civică este importantă în procesul de integrare a migranților, atât prin aspectul de interacțiune socială pe care îl presupune, cât și prin cel de eficacitate politică/socială. Cu alte cuvinte, migranții care participă civic (în diverse organizații ale societății civile) sunt considerați mai bine integrați decât cei care nu participă. Desigur, participarea în aceste structuri se realizează atât prin inițiativa migrantului, cât și, adesea, prin eforturile de mobilizare ale organizațiilor.

În **Graficul 8.1** se regăsesc informații referitoare la apartenența migranților într-un set divers de organizații civice. După cum se poate observa, cele mai populare organizații sunt cele studențești și cele axate pe educație, artă și muzică, în ambele cazuri rata apartenenței fiind de peste 25 % dintre respondenți (urmate îndeaproape de cele sportive și de recreere). Organizațiile cele mai puțin populare sunt sindicatele și asociațiile profesionale. Participarea scăzută în sindicate se poate explica prin dificila situare a migranților pe piața muncii. Participarea ridicată în cadrul organizațiilor studențești poate fi explicată prin oferta generoasă de participare în diverse asociații existente în rândul universităților.

Graficul 8. 1. Apartenența la organizații civice (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În **Graficul 8.2** se regăsesc informații referitoare la activitățile de voluntariat desfășurate de migranți în diverse categorii de organizații civice (aceleași categorii ca în **Graficul 8.1**). Este interesant de menționat că ierarhizarea din graficul precedent se păstrează. Astfel, cei care fac parte din anumite tipuri de organizații civice sunt implicați ca voluntari în cadrul acelor organizații, ceea ce indică faptul că nu este vorba de o apartenență superficială, "cu numele", ci mai degrabă de una de substanță care implică participare regulată.

Dacă se realizează o comparație între participarea civică a migranților și cea a populației autohtone, se poate observa că în rândul migranților, peste 50 % dintre respondenți sunt membri în cel puțin o organizație, în timp ce în rândul populației autohtone procentul este de 40 % (Studiu Multimedia 2013).

Graficul 8.2. Voluntariat în cadrul organizațiilor civice (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În **Graficul 8.3 și Graficul 8.4** se poate observa încrederea migranților în diverse instituții din România. Acest indicator este folosit frecvent în studii referitoare la performanța instituțiilor în contextul serviciilor pe care le oferă, a accesibilității acestora și pentru identificarea situațiilor problematice, din perspectiva beneficiarilor.

Graficul 8.3 indică numărul celor care au încredere multă și foarte multă în instituții, iar **Graficul 8.4** pe cel reprezentând încredere puțină și foarte puțină. Astfel, se observă că procentul respondenților care au încredere foarte multă într-o anumită instituție nu trece de 10 % decât în cazul Bisericii și al Poliției, iar Parlamentul și partidele politice prezintă cel mai scăzut procent.

Graficul 8.3. Încredere în instituții (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Dacă se ia în calcul și varianta de răspuns cu "multă încredere", atunci Poliția continuă să se claseze pe primul loc (cu aproximativ 45 % din respondenți) urmată îndeaproape de organizațiile nonguvernamentale, cu peste 40 %. Este interesant de observat că, dacă procentul ridicat de încredere în organizații nonguvernamentale poate fi explicat prin implicarea acestora în mod substanțial în activități legate de integrarea migranților, este neclar prin ce procese încrederea în Poliție ajunge să fie la cote ridicate.

Graficul 8.4. Încredere în instituții (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Graficul 8.4 reprezentă încredere puțină și foarte puțină. Astfel, se observă că procentul respondenților care au încredere foarte multă într-o anumită instituție nu trece de 10 % decât în cazul bisericii și al Poliției, iar Parlamentul și partidele politice prezintă cel mai scăzut procent.

Dacă se face o comparație cu populația română, migranții confirmă nivelurile scăzute ale încrederii în instituții, doar sub 20 % din populația autohtonă având încredere în instituțiile politice centrale (Studiu Multimedia 2013). De asemenea, populația autohtonă, la fel ca migranții, are mai multă încredere în Biserică și Armată decât în oricare altă instituție, însă procentajele diferă: peste 70 % dintre români au încredere în Biserică și Armată, iar procentajele aferente aceloraşi întrebări în rândul migranților se situează între 20 % și 40 % (Studiu Multimedia 2013). Dacă în rândul migranților încrederea în organizații nonguvernamentale este în fruntea clasamamentului (împreună cu încrederea în Poliție), la nivelul populației autohtone încrederea în Organizații Nonguvernamentale este mult mai scăzută (în jur de 30 %) (Studiu Multimedia 2013). Aceste diferențe confirmă faptul că organizațiile nonguvernamentale reprezintă resurse importante în procesul de integrare a migranților, spre deosebire de rolul jucat de acestea în raport cu populația autohtonă. Cu alte cuvinte, probabilitatea de interacțiune cu organizațiile societății civile este mult mai scăzută în rândul populației autohtone, decât în cazul migranților.

Graficul 8.5, **Graficul 8.6** și **Graficul 8.7** arată implicarea transnațională a migranților, mai precis modurile în care aceștia păstrează și cultivă relația cu țara de origine.

Din **Graficul 8.5** se observă că marea majoritate a migranților (aproximativ 80 %) nu participă la activități referitoare la țara lor de origine, fie că e vorba de alegeri (cele mai puțin populare), fie că e vorba de voluntariat sau donații în și către organizații nonguvernamentale axate pe chestiuni specifice țării de origine a migrantului. Procentul este marginal mai bun (în jur de 30 %) în cazul investițiilor și/sau consumului făcute de migranți acasă. Aceste rezultate pot reflecta faptul că, în România, profilul organizațiilor nonguvernamentale care conectează migrantul cu țara de origine este insuficient conturat. De asemenea, participarea scăzută la alegeri poate fi cauzată atât de lipsa interesului (și a eficacității politice), cât și de (în unele cazuri) absența dreptului de vot pentru cetățenii din diaspora (o decizie specifică fiecărui stat), sau inexistența unui sistem democratic.

Graficul 8.5. Implicare în activități referitoare la țara de origine (%din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Graficul 8.6 cuprinde acte de participare politică neconvențională (petiții, participare la protest, organizare de protest). La fel ca în **Graficul 8.5**, numărul celor implicați în asemenea activități este scăzut, cu excepția semnării de petiții, caz în care mai mult de 40 % din respondenți au răspuns afirmativ. Desigur, participarea neconvențională este influențată de mulți factori, iar o rată scăzută a acesteia poate fi atât rezultatul unei structuri de oportunități insuficient dezvoltate, cât și a costurilor (financiare sau simbolice) asociate actului participării.

Graficul 8.6. Participare politică transnațională (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Graficul 8.7 surprinde frecvența cu care migranții mențin legătura cu familiile sau apropiații rămași acasă, discută despre țara de origine și citesc știrile de acasă. Dacă un număr ridicat al migranților păstrează contacte în țara de origine, sau se informează despre aceasta (50-60 %), doar 20 % au trimis bani acasă, măcar odată de când locuiesc în România. Procentul celor care trimit bani lunar este sub 10 %. Acest fapt se poate datora veniturilor relativ mici pe care migranții le realizează în România sau, eventual, faptului că și-au întemeiat în România familii (sau au venit împreună cu familia în România).

Graficul 8.7. Contact cu țara de origine (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

8.4. Concluzii

Acest capitol cuprinde informații despre participarea civică și politică a migranților. Dat fiind faptul că în România aceștia nu au drept de vot, accentul a căzut mai degrabă pe participare civică, încredere în instituții, și pe participarea asociată fenomenului transnaționalismului (legătura cu țara de origine). Analiza datelor creionează un tablou mixt. Aproximativ 35 % dintre imigranți (BPI și RTT) sunt implicați în organizații studențești, peste 30 % în organizații despre educație, artă și muzică și peste 25 % în organizații din țara de origine. Organizațiile cele mai puțin populare sunt sindicatele și asociațiile profesionale. Participarea ridicată în cadrul organizațiilor studențești poate fi explicată prin oferta generoasă de participare în diverse asociații existente în rândul universităților. În ceea ce privește voluntariatul, peste 30 % dintre imigranți (BPI și RTT) fac voluntariat în cadrul organizațiilor studențești și peste 25 % în cadrul următoare tipuri de organizații: cele din țara de origine, cele umanitare și caritabile, cele

de educație, artă și muzică și cele sportive și de recreere. Referitor la încrederea în instituții, imigranții (BPI și RTT) care declară ca au încredere foarte multă într-o anumită instituție nu trece de 10 % decât în cazul bisericii și al Poliției, iar Parlamentul și partidele politice prezintă cel mai scăzut procent. Marea majoritate a migranților (aproximativ 80 %) nu participă la activități referitoare la țara lor de origine, fie că e vorba de alegeri, fie că e vorba de voluntariat sau donații în și către organizații nonguvernamentale axate pe chestiuni specifice țării de origine a migrantului. În ceea ce privește participarea politică transnațională, numărul imigranților implicați în diferite activități legate de țara de origine, numărul imigranților care participă la proteste sau evenimente legate de țara de origine este scăzut, cu excepția semnării de petiții, caz în care mai mult de 40 % din respondenți au răspuns că fac asta. Aproximativ 60 % dintre imigranții (BPI și RTT) păstrează contacte în țara de origine sau se informează despre aceasta, doar 20 % au trimis bani acasă, măcar o dată de când locuiesc în România, iar aproximativ 10 % declară că trimit bani lunar.

9. CETĂŢENIE

Ovidiu Oltean

9.1. Relevanţa dimensiunii Cetăţeniei în contextul înţelegerii integrării imigranţilor

Percepute mult timp drept unele dintre cele mai stabile sisteme instituţionale, politicile şi procedurile de acordare a cetăţeniei au suferit schimbări şi evoluţii importante de-a lungul ultimilor decenii (Perchinig şi Bauböck 2006). Globalizarea economică împreună cu cercetarea migraţiei şi a mobilităţii persoanelor au pus presiune pe statele naţionale pentru deteritorializarea şi de-naţionalizarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti (Kostakopoulou 2006; Soysal 2000). Se discută astăzi tot mai mult despre cetăţenie ca despre un sistem produs în cadrul unor "constelaţii ale cetăţeniei" în care formele legale ale cetăţeniei şi sistemul de practici, libertăţi şi obligaţii sunt generate la nivel inter-statal şi inter-guvernamental (Bauböck 2010). Cadrul legal al cetăţeniei devine produsul efortului comun al mai multor state care îşi corelează şi armonizează structura instituţională pentru a încadra instituţional propria comunitate de cetăţeni, dar şi cetăţeni ai altor state angajaţi în diverse forme de mobilitate. Pentru a oferi cetăţenilor din afara graniţelor posibilitatea de participa politic în cadrul unor structuri de cetăţenie transnaţională, drepturi cândva circumscrise teritorial, aplicabile doar în interiorul graniţelor statale, precum votul, sunt extinse de majoritatea statelor care organizează alegeri libere co-naţionalilor din afara graniţelor, oferindu-le acestora posibilitatea de a vota în diaspora pentru alegerile naţionale legislative şi prezidenţiale (Braun and Gratschew 2007, p. 3). De asemenea, procesul de dobândire a cetăţeniei şi de accesare a unor drepturi şi libertăţi cetăţeneşti cândva rezervate "autohtonilor", cetăţenilor nativi, a fost extins treptat şi grupurilor de migranţi. Aceştia, deşi născuţi pe teritoriul altor state, şi-au câştigat după perioade lungi de timp petrecute în ţările gazdă, prin eforturile depuse pentru integrare şi prin contribuţiile aduse la economia statelor unde muncesc şi plătesc în mod regulat taxe dreptul de avea acelaşi statut legal şi aceleaşi libertăţi politice şi civile precum restul cetăţenilor.

9.2. Descrierea indicatorilor de integrare utilizaţi pentru dimensiunea Cetăţenie în contextul înţelegerii integrării imigranţilor

Câteva dintre studiile privind integrarea imigranţilor, precum colecţia de Indicatori ai Integrării Migranţilor realizat de OECD (2015) sau MIPEX (2015) măsoară performanţele statelor în procesul de acomodare a populaţiilor aflate în mobilitate şi sunt responsabile pentru difuzarea

la nivel internaţional a unor bune practici de integrare. Statele nu sunt simpli spectatori pasivi ai proceselor sociale, ci devin actori care se adaptează, reacţionează şi produc politici de integrare, de multe ori chiar în cadrul unor "constelaţii instituţionale", aşa cum le numeşte Bauböck (2011). În demersul realizat de OECD (2015) dimensiunea dobândirii cetăţeniei este integrată ca o sub-dimensiune a participării şi integrării civice a migranţilor. Argumentul autorilor este că cel mai potrivit indicator al unei integrări reuşite nu este simpla încorporare formală a migranţilor şi refugiaţilor în comunitatea cetăţenilor statului gazdă, ci gradul lor de participare civică şi implicarea în problemele sociale şi politice ale comunităţilor în care locuiesc. Astfel, această dimensiune este măsurată cu ajutorul a doi indicatori sau sub-dimensiuni, elemente văzute ca etape ale unei integrări graduale şi măsurată în statele membre şi raportoare OECD:

1.1. Dobândirea cetăţeniei - acest indicator este definit ca accesarea parţială sau completă a drepturilor şi libertăţilor politice, sociale şi civile garantate pe teritoriul unui stat şi este măsurată în cadrul acestui studiu prin calcularea diferenţei dintre stocul de persoane născute pe teritoriul altui stat şi procentul celor care sunt eligibili pentru obţinerea cetăţeniei statului gazdă. În accepţiunea OECD una dintre condiţiile minimale pentru dobândirea cetăţeniei este perioada de rezidenţă de până la 10 ani. Barometrul OECD evidenţiază faptul că până în 2012 aproape 2 milioane de persoane au fost naturalizate în statele membre OECD şi 850.000 în statele membre ale Uniunii Europene.

1.2. Participarea electorală - acest indicator este definit ca participarea migranţilor care au dobândit dreptul de a vota la scrutinurile locale şi naţionale din ţările de destinaţie şi este măsurată prin sondaje care chestionează migranţii dacă au votat la ultimele alegeri legislative şi locale din ţările de reşedinţă. Condiţia pentru dreptul de a vota este împlinirea vârstei de 18 ani, iar răspunsurile luate în considerare au fost ale beneficiarilor care au dobândit deja o formă completă de cetăţenie. Raportul OECD a evidenţiat faptul ca trei sferturi dintre migranţii care au dobândit cetăţenia ţării gazdă au declarat că au votat la alegerile desfăşurate între 2002 şi 2012.

1.3. Activismul civic - acest potențial indicator nu este inclus în studiu (ci doar discutat la nivel teoretic) din considerentul faptului că simpla implicare într-o organizaţie nu devoalează şi scopul acestui tip de participare. În acest sens, raportul OECD (2015) semnalează faptul că de multe ori participarea migranților în organizații etnice orientate spre țara de origine nu

încurajează neapărat integrarea în societatea gazdă, putând să conducă în timp la izolarea de contextul local sau la diferite forme de segregare.

Raportul OECD (2015) reuşeşte să surprindă rata de dobândire a cetățeniei şi de participare politică în ţările studiate în relaţie cu durata perioadei de reşedinţă şi gradul de educaţie al migranţilor, şi să aducă lămuriri cu privire la dinamicile de integrare în statele membre OECD. Un alt instrument de măsurare al integrării imigranților este MIPEX (2015), în cadrul căruia dimensiunea acces la cetăţenie sau "naţionalitate" este compusă din patru sub-dimensiuni: eligibilitate, condiţii pentru naturalizare, securitatea statutului legal, dubla naţionalitate. Conform MIPEX, în mod ideal, perioada de rezidenţă pentru a fi considerat eligibil pentru cetăţenie nu ar trebui să fie mai mare de 5 ani, iar autorităţile ar trebuie să încurajeze aplicanţii prin proceduri flexibile şi transparente să urmeze cursuri de limbă şi să susţină testul de cetăţenie, iar la dobândirea statutului legal beneficiarilor să li se acorde aceleaşi drepturi precum celorlalţi cetăţeni. Un alt studiu care măsoară integrarea migranților, de data aceasta luând în considerare un singur context național, este Barometrul Integrării Imigranţilor (2013, 2014, 2015). Acesta măsoară integrarea migranților în România și îmbină într-o oarecare măsură două perspective, incluzând atât date despre aranjamentele instituționale, cât și date despre percepțiile migranților și ale societății gazdă. BII măsoară capacitatea instituţională a României şi performanţele ei în acomodarea migranţilor, precum şi atitudinea şi climatul social din societatea românească cu privire la integrarea acestora. Autorii acestui studiu concep procesul de integrare în trei etape care se desfășoară pe mai multe niveluri, fiecărei etape corespunzându-i câteva dintre cele 14 dimensiuni de integrare. Astfel, în cadrul BII 2014 (am ales să dăm drept exemplu această ediţie deoarece reprezintă o variant mai rafinată a ediţiei din 2013), dobândirea cetățeniei apare ca etapa finală a integrării sau ca stadiul cel mai avansat de integrare și adaptare la contextul din țara gazdă. Naturalizarea urmează etapelor de Intrare și Stabilire și îi corespunde nivelul Cetățenie împreună cu dimensiunea Obținerea cetățeniei și integrare politică.

Într-o analiză comparativă între MIPEX şi BII 2014, observăm că România înregistrează pe această dimensiune o performanţă mai degrabă modestă, cu un indicator care o plasează în categoria statelor care primesc calificative defavorabile în privinţa accesului la cetăţenie.

9.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Cetăţenie

În Indexul Integrării Imigranţilor se analizează separat cetăţenia şi procesul de obținere a cetățeniei de participarea politică şi civică, abordându-se ca două dimensiuni separate datorită faptului că legislația românească limitează puternic participarea politică a rezidenţilor cu ședere legală care nu au dobândit încă cetăţenia română. De asemenea, am ales să facem distincţia între migranţi care au dobândit cetățenia, cetățeni străini cu ședere legală originari din ţări membre ale Uniunii Europene şi beneficiarii de protecţie internațională (BPI) şi resortisanţi ai ţărilor terţe (RTT), studiul concentrându-se pe parcursul de integrare al celor din categoriile BPI şi RTT. Acest demers este într-o oarecare măsură inovativ în contextul românesc, deoarece aceste categorii nu au fost studiate până acum în mod diferențiat în celelalte barometre ale integrării imigranților. Pentru măsurarea accesului la cetățenia română a persoanelor din această categorie, am ales să folosim următorii indicatori: Rata obținere cetățenie, Permanentizarea șederii şi Sentiment de apartenenţă.

Tabel 9.1. Indicatori aferenți dimensiunii Cetăţenie

Cetăţenie	Rată obținere cetățenie	Numărul cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) care a obținut cetățenia în 2016 raportat la numărul cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) în 2016. Motivele pentru care au obținut/și-ar dori să obțină cetățenia.
	Permanentizarea șederii	Numărul cererilor de reunificare a familiei depuse de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI) care a fost aprobat în 2016 raportat la numărul de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI). Numărul cererilor de reunificare a familiei depuse de cetățeni străini cu ședere legală în România (RTT) care a fost aprobat în 2016 raportat la numărul de cetățeni străini cu ședere legală în România (RTT).
	Sentiment de apartenența	La nivel de: localitate în care locuiesc/din care provin, regiune în care locuiesc/din care provin, țară în care locuiesc/din care provin.

Dimensiunea cetăţenie este măsurată atât prin indicatori care iau în calcul performanţa instituţiilor abilitate să proceseze dosarele de cetăţenie, cât şi prin indicatori care surprind percepţia beneficiarilor cu privire la statul gazdă şi climatul social din noua societate. Considerăm că pe lângă rata efectivă a aplicaţiilor şi rata obţinerii cetăţeniei, demersurile pentru permanentizarea șederii reprezintă indicatori buni ai intențiilor beneficiarilor privind stabilirea pe termen lung în ţara gazdă. O aplicaţie pentru reîntregirea familiei soluţionată

pozitiv creşte şansele ca beneficiarul să rămână pentru o perioadă mai lungă în țara gazdă şi îl poate încuraja să îşi intensifice eforturile de integrare. Mai mult, un răspuns pozitiv poate creşte încrederea în instituţiile statului gazdă şi poate contribui la dezvoltarea sentimentului de apartenenţă.

Cele mai multe rapoarte care măsoară integrarea imigranţilor în România realizează în principal o analiză instituţională a sistemului de acordare a cetăţeniei, concentrându-se pe analiza design-ului instituţional, fără a aduce date relevante despre procesul în sine și performanţele instituţiilor. În acest index ne vom concentra pe o analiză a rezultatelor, folosind în principal date raportate de instituţii și date care prezintă percepţia și atitudinea beneficiarilor cu privire la ţara gazdă.

9.3.1. Rată obţinere cetăţenie

Acest indicator este creat prin măsurarea numărului cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) care au obținut cetățenia în 2016 raportat la numărul cetățenilor străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) în 2016. Pentru a afla rata de acordare a cetăţeniei am solicitat informații Autorităţii Naţionale pentru Cetăţenie (ANC). ANC a raportat pentru anul 2016 un număr de 6 129 de certificate de cetăţenie acordate, la un număr de 115 217 dosare înregistrate, 96 787 dosare analizate și un număr de 81050 cereri aprobate[16]. Timpul mediu de la înregistrare până la soluţionarea cererii a fost la nivelul anului 2016 de 8,36 luni, în scădere faţă de anii anteriori când acesta varia între 10 și 19 luni. Tabelul de mai jos, extras din raportul anual al ANC indică o ușoară creștere a certificatelor acordate în ultimii 6 ani.

Tabel 9.2. Număr de certificate emise

Anul	Numărul de certificate emise
2010	**5 011**
2011	**5 448**
2012	**2 640**
2013	**3 149**
2014	**5 094**
2015	**4 837**
2016	**6 129**

Sursă: Bilanţul activităţii ANC (2016)

[16] Vezi bilantul activităţii ANC în 2016, http://cetatenie.just.ro/images/BILANT_2016.pdf.

Pentru a înțelege însă aceste date trebuie să menționăm că ANC raportează atât cererile celor care solicită pentru prima dată cetățenia română, cât și cererile celor care solicită redobândirea acesteia sau renunțarea la cetățenie. În raportul din 2017 se prezintă o situație detaliată a acestor tipuri de cereri aprobate și soluționate, defalcate pe doi ani. Astfel la nivelul anului 2016, doar 414 cereri aprobate au solicitat dobândirea cetățeniei, cele mai multe, 80 362 de cereri aprobate solicitând redobândirea cetățeniei[17]. Dintre cei care au dobândit sau redobândit cetățenia română în 2016, conform datelor primite de la ANC, 486 de persoane aparțin categoriilor BPI și RTT. Datele furnizate de ANC diferențiază beneficiarii certificatelor de cetățenie în funcție de țara de origine și regiunea de primire de care aparțin. Astfel, dintre aceștia 6,58 % aparțin categoriei BPI, restul de 93,41 % aparținând categoriei RTT. Principalele țări de origine ale celor care au primit cetățenia română din aceste două categorii sunt Turcia, cu 90 de persoane, Republica Moldova cu 47 de persoane, Serbia cu 15 persoane și Vietnam cu 14 persoane. Din totalul de 68 553 de persoane aparținând BPI și RTT cu drept de ședere legală în România, ponderea celor care au primit cetățenia română în 2016 este de sub 1 %.

Grafic 9.1. Pricipalile țări de origine ale imigranților BPI și RTT cu ședere legală în România care au dobândit cetățenia română (% din respondenți)

Sursă: ANC (2016)

[17]Vezi bilanțul activității ANC în 2017 http://cetatenie.just.ro/images/raport_anual_activit__ANC_2017_pentru_MJ_2.pdf.

Conform datelor furnizate de ANC la nivelul anului 2016, majoritatea cererilor primite sunt cereri de redobândire a cetățeniei și vin de la persoane aparținând altor categorii decât BPI și RTT. Este important de făcut distincție între procesul de dobândire și redobândire a cetățeniei. Pentru dobândirea cetățeniei pot să aplice doar acele persoane care stau în România, în timp ce pentru redobândirea cetățeniei pot să aplice acele persoane care stau înafara țării, deși cele mai multe persoane care stau în România aplică pentru redobândirea cetățeniei. Situația din România contrazice într-o bună măsură concluziile Raportului OECD (2015). Cei care solicită obţinerea cetăţeniei nu aparţin decât în mică măsură grupurilor BPI și RTT. Defapt, cele mai multe cereri adresate ANC în 2016 provin de la persoane care au deţinut cetăţenia română în trecut și doresc să o redobândească și care au dreptul de a o redobâni (de exemplu, comunitățile istorice: Republia Moldova, Ucraina, Serbia, etc.). Putem presupune că solicitările pentru redobândirea cetăţeniei provin în mare parte de la grupurile de emigranţi care s-au stabilit temporar sau permanent în altă ţară și au renunţat sau au fost forţaţi să renunţe la cetăţenia română în trecut datorită împrejurărilor din ţara de destinaţie. De asemenea, putem considera că achiziţia extrem de redusă a cetăţeniei în rândul BPI și RTT se datorează migrației relativ recente din România și timpului îndelungat necesar pentru a deveni eligibil pentru obținerea cetățeniei

9.3.2. Permanentizarea șederii

Acest indicator măsoară numărul permiselor de ședere obţinute de cetățenii străini din categoria BPI și RTT în anul 2016 prin diverse demersuri pentru permanentizarea șederii. Aceste demersuri se referă la reîntregirea familiei, la obţinerea unui permis de ședere permanentă, obţinerea unui permis de ședere prin recunoașterea calităţii de membru de familie al unui cetăţean originar dintr-un stat membru al Uniunii Europene, membru de familie al unui cetăţean român, membru de familie al unui cetăţean străin, și la obţinerea unui permis de ședere permanentă pentru membrii de familie. Procesul este extrem de important pentru cei care doresc să se stabilească permanent în România. Reunirea cu familia reordonează prioritățile beneficiarilor și proiecţiile de viitor ale acestora. Totodată, în eventualitatea obţinerii unui aviz favorabil, consolidează încrederea în instituţiile statului gazdă. De asemenea, acest indicator ne ajută să înţelegem dinamica migraţiei din România. În ultimele două decenii reunificarea familiei a reprezentat unul dintre principalele procese care au generat fluxuri de imigraţie în

statele Uniunii Europene[18]. Conform directivelor europene și convenţiilor internaţionale cetăţenii străini de pe teritoriul României din categoria BPI și RTT, la fel ca în celelalte state care au ratificat aceste directive legislative, au dreptul după obţinerea unui permis temporar de ședere de cel puţin un an (sau a unui permis de ședere pe o perioadă mai scurtă pentru cei care se deplasează în scopul realizării unei cercetări ştiinţifice) sau după obţinerea protecţiei internaţionale sau subsidiare să înceapă demersurile pentru aducerea în ţara gazdă a membrilor familiei. Acest lucru este posibil fie că este vorba despre partenera sau partenerul de viaţă sau despre copiii familiilor migrante, în cazul în care familia a fost separată din cauza migraţiei forţate sau a migraţiei de muncă[19]. Împreună cu solicitarea cetăţeniei, demersurile pentru reîntregirea familiei reprezintă măsuri care indică intenţia clară de instalare pe termen lung în ţara de destinaţie. Pentru măsurarea acestui indicator am solicitat informații Inspectoratului General pentru Imigrări cu privire la numărul permiselor de ședere la nivelul fiecărei regiuni de migraţie diferenţiate în funcţie de statutul legal. În urma cererii înaintate au fost furnizate date cu privire la situaţia cetăţenilor străini cu drept de ședere pe teritoriul României, date care diferenţiază migranţii în funcţie de ţara de origine, statutul legal și regiunea de primire din ţara gazdă. Astfel, în 2017, numărul total al persoanelor din categoria BPI și RTT care se aflau în România cu ședere legală datorită diferitelor demersuri pentru permanentizarea șederii era de 38 224, reprezentând 57,3 % din întreaga populaţie cu drept de ședere legală. În **Tabelul 9.3** putem vedea distribuţia permiselor de ședere solicitate și obţinute pentru reunificarea familiei sau pentru alte motive care vizează permanetizarea șederii pe regiuni acordate în 2017.

Tabel 9.3. Distribuția pe regiuni de migrație a certificatelor pentru reunificarea familiei (BPI și RTT) eliberate în 2017

	Regiunea 1	Regiunea 2	Regiunea 3	Regiunea 4	Regiunea 5	Total
Reîntregirea familiei	0	0	0	0	0	**0**
Membru de familie cetățean UE	437	45	25	77	105	**689**
Membru de familie cetățean român	9431	3132	1748	2074	2195	**18580**

[18]Family reunification, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/family-reunification_en.
[19] Reîntregirea familiei, http://igi.mai.gov.ro/ro/content/avizul-cererii-de-re%C3%AEntregire-familiei.

Membru de familie cetățean străin	5576	370	99	270	361	**6676**
Rezidență permanentă membri de familie	910	300	87	68	151	**1516**
Ședere permanentă	1329	588	141	262	88	**2408**

Sursă: IGI 2017

Aceste cifre ne arată că cei mai mulţi migranţi din categoria BPI și RTT intenţionează să rămână pe termen lung și că migraţia studiată de acest index al integrării nu este una sezonieră. Cetăţenii străini de pe teritoriul României care provin din state din afara Uniunii Europene sau care au obţinut o formă de protecție internațională în această ţară, deși se află de puţin timp în această nouă ţară de destinaţie, tind să își permanentizeze șederea.

9.3.3. Sentiment de apartenenţă

La întrebarea privind avantajele obţinerii cetăţeniei române adresată persoanelor cu drept de ședere legală prin intermediul unui chestionar online și faţă în faţă putem observa că sentimentul de egalitate cu ceilalţi și sentimentul de apartenenţă este important pentru persoanele din categoria BPI și RTT, însă obţinerea unui loc de muncă mai bun (33,5 %) și accesul mai bun la educaţie de calitate (16,4 %) reprezintă principalele motive pentru care aceștia ar dori să obţină cetăţenia română. Cetăţenia este astfel înţeleasă ca un atribut care aduce atât beneficii simbolice (sentiment de apartenenţă) cât și sociale (egalitate cu ceilalţi, educaţie mai bună) și economice (un loc de muncă mai bun). Cum se raportează însă migranţii din categoria BPI și RTT la România și societatea românească având în vedere statutul lor de non-cetăţeni și șederea temporară pe teritoriul ţării noastre? Cum își proiectează aceștia relaţia cu societatea și instituţiile ţării gazdă având în vedere că timpul de ședere pe teritoriul României pentru a deveni eligibili pentru dobândirea cetăţeniei este relativ îndelungat?

Sentimentul de apartenenţă al migranţilor la ţara gazdă este considerat atât un efect pozitiv al politicilor inclusive de integrare (Simonsen 2017), cât și o variabilă importantă care poate influenţa încrederea în instituţiile și societatea ţării gazdă. Aceste aspecte pot facilita procesul de integrare, proces văzut ca un proces continuu și de durată.

În privinţa sentimentului de apartenenţă al persoanelor străine cu ședere legală în România (BPI și RTT), printre principalele avantaje ale dobândirii cetăţeniei române identificate de

aceştia se numără consolidarea sentimentului de egalitate cu ceilalţi (10,9 %) și consolidarea sentimentului de apartenenţă la România (11,4 %), așa cum se poate vedea în **Graficul 9.2.**

Grafic 9.2. Motivele pentru care respondenții BPI și RTT cu ședere legală în România ar dori să obțină cetățenia română (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Cele mai multe studii care discută atașamentul migranţilor faţă de ţara gazdă și nivelul acestora de integrare și acceptare studiază politicile de integrare ale statelor de destinaţie (Simonsen 2017). Felul în care migranţii se raportează la statul gazdă este rezultatul politicilor socio-culturale și socio-economice și a modelelor de integrare implementate de fiecare ţară în parte (Ersanili și Koopmans 2011; Koopmans 2010). Ce se întâmplă astfel cu această categorie de persoane, care au drept de ședere legală pe teritoriul României, interacţionează cu societatea și instituţiile ţării gazdă, însă nu au dobândit încă cetăţenia română? Dintre cei care au răspuns la

chestionar, aproape 60 % dintre persoanele cu drept de ședere legală (BPI și RTT) au răspuns că se identifică și simt că aparţin mult și foarte mult orașului din care provin, așa cum putem vedea în **Graficul 9.3.**

Grafic 9.3. Cât de mult simțiți că aparțineți orașului de unde proveniți? (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În privinţa ataşamentului faţă de ţara de origine, respondenţii BPI și RTT se indentifică într-o măsură și mai mare cu statul din care provin (vezi **Grafic 9.4**). Dacă cumulăm valorile celor care au răspuns foarte mult și mult, obţinem un procent cumulat de aproape 64 % al celor care au răspuns că se indentifică cu ţara de origine.

Grafic 9.4. Cât de mult vă identificați cu țara de origine (e.g. China)? (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Vedem însă în distribuţia datelor de mai jos că ataşamentul faţă de oraşul şi ţara de origine nu exclude ataşamentul faţă de Uniunea Europeană, regiunea sau ţara de destinaţie, deşi valorile înregistrate pentru aceste răspunsuri ne arată că sentimentul de apartenenţa la statul gazdă este ceva mai moderat.

Astfel, aşa cum putem vedea în **Graficul 9.5.**, 37,7 % dintre respondenţi simt în măsură mare şi foarte mare că aparţin Uniunii Europene. Un procent aproape egal (36,1 %) declară că se indentifică puţin sau deloc cu Uniunea Europeană. Acest lucru este însă de înţeles, în contextul în care persoanele din categoria imigranților (BPI și RTT) din România provin din state din afara spaţiului european iar interacţiunea cu entităţile instituţionale europene este foarte redusă în cazul celor mai mulţi dintre respondenţi.

Grafic 9.5. Cât de mult simţiţi că aparţineţi Uniunii Europene? (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În **Graficul 9.6** se poate observa care este nivelul de atașament al respondenţilor faţă de regiunea gazdă, regiunea din România în care locuiesc respondenţii chestionarului. Peste 40 % declară că simt că aparţin mult și foarte mult la regiunea în care locuiesc. Aceste răspunsuri pot fi interpretate ca o modalitate sau încercare a respondenţilor din categoria BPI și RTT de a depăși stresul integrării și de a-și construi un nou tip de identitate culturală și naţională, care să integreze apartenenţa la regiunea în care trăiesc în prezent, având în vedere cât de pronunţată este identitatea regională în rândul populaţiei locale.

Grafic 9.6. Cât de mult simţiţi că aparţineţi regiunii în care locuiţi (ex. Transilvania) (% din respondenți)?

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În penultimul și ultimul grafic al acestei secţiuni putem vedea cât de puternic este sentimentul de apartenenţă al respondenţilor BPI și RTT la ţara gazdă, în cazul acesta, România. Putem vedea în **Graficul 9.7** că sentimentul de apartenenţă al persoanelor chestionate este puternic și foarte puternic în proporţie de 44,2 %, în ciuda perioadei relative reduse de ședere al acestora pe teritoriul României. Aproape 30 % au indicat un sentiment moderat de apartenenţă, în timp ce 25 % au indicat un sentiment de apartenenţă redus și foarte redus.

În **Graficul 9.8.** se poate vedea distribuţia acestor răspunsuri în funcţie de regiunea de origine. În fiecare categorie definită în funcţie de regiunea de provenienţă predomină atitudinile moderate de ataşament la ţara gazdă, cu valori care variază între 20 % și 44,4 %. Această

imagine dorește să arate percepţia în general pozitivă a migranţilor BPI și RTT pentru ţara gazdă. Dacă în presă și în spaţiul public a crescut frecvenţa opiniilor și discursului care consideră anumite grupuri naţionale cu drept de ședere legală pe teritoriul României drept incompatibile cultural cu societatea și cultura societală din România, din datele prezentate mai jos vedem că această perspectivă nu este împărtășită de majoritatea respondenţilor BPI și RTT, care tind în proporţie de aproape două treimi să se identifice cu România, în ciuda perioadei scurte de ședere.

Grafic 9.7. Cât de puternic este sentimentul de apartenenţă la ţara în care locuiţi (România) (% din respondenţi)?

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Grafic 9.8. Sentimentul de apartenenţă al respondenţilor BPI și RTT în funcţie de regiunea geografică de origine (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

9.4. Concluzii

În ciuda regimului relativ restrictiv de acordare a cetăţeniei locuitorilor cu ședere legală în România, în anul 2016 se înregistrează o creștere ușoară a certificatelor de cetăţenie acordate și crește volumul dosarelor procesate. Dacă luăm în considerare concluziile lucrărilor despre integrarea migranţilor, putem vedea că cetăţenii Uniunii Europene cu reședinţă în alte state membre sunt mai puţin interesaţi de obţinerea cetăţeniei statului gazdă, datorită beneficiilor pe care le au în calitate de cetăţeni europeni și datorită posibilităţii neîngrădite de a se stabili

temporar și de a munci în oricare dintre statele membre (Simonsen 2017; Koopmans 2010). Conform literaturii, cei mai mulţi dintre cei care solicită obţinerea cetăţeniei sunt cetăţenii unor ţări terţe care au ales să se stabilească pe teritoriul statelor europene sau au primit statutul de beneficiari de protecție internațională și doresc să își permanentizeze șederea. Situaţia solicitanţilor de cetăţenie din România este însă diferită. Rata de obţinere a cetăţeniei este mică în rândul BPI și RTT. Cele mai multe dintre solicitările adresate ANC provin de la persoane care doresc să redobândească cetăţenia română. Astfel, în cazul României, principalii solicitanţi ai certificatelor de cetăţenie sunt migranţi reîntorși sau persoane care nu sunt la prima experienţă de migraţie în această ţară. Cu toate acestea, deși achiziţia cetăţeniei este redusă în rândul persoanelor cu drept de ședere legală aparţinând grupurilor BPI și RTT, acestea tind să își permanentizeze șederea. Peste 60 % dintre persoanele cu drept de ședere legală din categoria BPI și RTT au ajuns în România în calitate de membri ai unei familii care au obţinut în ţara noastră o formă de protecţie internaţională sau drept de rezidenţă pe termen lung. În ciuda faptului că cele mai multe dintre persoanele cu drept de ședere legală din categoria BPI și RTT se află de un an sau de până la patru ani în România (proporţia acestora este de 74,24 % din totalul imigranţilor), acestea nu fac parte din categoria migranţilor sezonieri. Așa cum ne arată experienţele altor state care s-au confruntat cu fluxuri ridicate de migraţie precum Germania sau Statele Unite ale Americii, treptat migranţii temporari își permanentizează șederea în ţara de destinaţie și solicită în cele din urmă obţinerea cetăţeniei. Deși datele furnizate de ANC indică un nivel redus de achiziţie a cetăţeniei în rândul migranţilor din afara Uniunii Europene, vedem că există o tendinţă pronunţată de permanentizare a șederii în rândul acestor categorii. De asemenea, din analiza percepţiilor migranţilor cu privire la ţara gazdă reiese faptul că atitudinea în general pozitivă a persoanelor cu drept de ședere legală din categoria BPI și RTT din România faţă de regiunea în care locuiesc sau ţara gazdă indică cel mai probabil disponibilitatea ridicată a acestora de a se integra și de a fi acceptaţi de societatea românească precum și apropierea culturală faţă de societatea gazdă.

10. MUNCĂ

Georgiana Găvruș și Ovidiu Oltean

10.1. Relevanța dimensiunii Muncă în contextul înțelegerii integrării imigranților

Integrarea pe piața muncii este un proces gradual, care se desfășoară pe o perioadă mai lungă de timp și depinde de politicile publice, contextul, abilitățile imigranților și motivele migrației. Lucrătorii imigranți au în general un dezavantaj semnificativ în ceea ce privește integrarea socio-economică. O participare mai redusă a forței de muncă în rândul femeilor, o rată a șomajului în mod constant mai ridicată (atât pentru migranți bărbați, cât și pentru femei, indiferent de nivelurile de educație) și o concentrare ridicată în categoria de locuri de muncă cu salarii mici (în special pentru cetățenii din afara UE) sunt realități întâlnite în majoritatea piețelor muncii din UE. Cu toate acestea, situația economică a migranților variază în mod semnificativ în statele europene (Dustmann and Frattini 2012; Eurostat 2011; Münz 2007).

Un număr semnificativ de studii au încercat să identifice factorii responsabili de performanța scăzută a migranților pe piețele europene ale forței de muncă în comparație cu populaţia locală (Bernardi et al. 2011; Kogan 2011; 2007; Dustmann și Fabbri 2005; Büchel și Frick 2005). Rezultatele acestor studii sugerează faptul că factori precum cei socio-demografici (de exemplu vârsta, sexul, educația, starea civilă, țara de naștere) și alte atribute observabile (de exemplu, vorbirea limbii ţării gazdă, durata șederii) explică doar o parte a diferențelor dintre imigranţi și populația ţării gazdă. Factorii mai puțin măsurabili pot determina, de asemenea, diferențe semnificative în rezultatele integrării imigranților pe piața muncii - de ex. non-transferabilitatea abilităților dobândite de migranți în țara lor de origine; practici discriminatorii care împiedică accesul imigranților la locuri de muncă calificate și mentalitatea de "ședere temporară" a imigranților, ceea ce îi determină să accepte locuri de muncă cu un nivel scăzut de calificare sau slab plătite, neatractive pentru cetățenii ţării gazdă (Anderson și Ruhs 2010). Cu toate acestea, cercetările anterioare au sugerat de asemenea că nivelul slab de integrare al imigranților pe piața muncii s-ar putea datora și unor factori instituționali, cum ar fi structurile și reglementările pieței muncii, sistemul de învățământ, sistemul de ajutor social și, mai ales, politicile de imigrare și integrare (Kogan 2007; Reitz 1998). Pe lângă toate acestea, majoritatea ţărilor din Uniunea Europeană se confruntă cu o scădere demografică accentuată care se estimează că va genera o scădere a forței de muncă și o creștere a lipsei de persoane calificate necesare în economiile extrem de diversificate ale statelor membre, schimbări care impun

regândirea procesului de integrare a migranților (Tamas și Munz 2006). Țările care suferă de o lipsă a forței de muncă pot beneficia de pe urma procesului de imigrație și a resurselor aduse de noii veniți (Blau și Mackie 2016).

10.2. Descriere indicatori de integrare pentru dimensiunea Muncă

Anumite barometre ale integrării s-au concentrat pe analiza design-ului instituţional și a politicilor care reglementează intrarea străinilor pe piaţa muncii din ţările gazdă. O altă categorie de studii ale integrării au creat analize bazate pe date cantitative, precum rata de ocupare a imigranţilor, venitul mediu sau median, cât și pe date calitative obţinute prin studierea politicilor de integrare și a prevederilor legale. Am selectat câteva dintre aceste barometre sau studii ale integrării migranţilor și vom discuta în secţiunea care urmează metodologia folosită de acestea pentru a măsura integrarea pe piaţa muncii. Revizuirea acestor studii ne va ajuta să înţelegem relevanţa anumitor indicatori în componenţa acestui index.

O importantă sursă de informare privind integrarea migranților este MIPEX,care analizează relaţia dintre contextul în care este nevoit să se integreze o anumită persoană sau grup de persoane care se află temporar sau permanent pe teritoriul altui stat și nivelul integrării. Deși frecvent criticat, MIPEX este un punct de referință important pentru factorii de decizie politică, ONG-urile, cercetătorii și instituțiile europene și internaționale care sunt interesate de fenomenul migraţiei. Proiectul identifică și măsoară rezultatele integrării, politicile de integrare și alți factori contextuali care pot influența procesul integrării, descrie beneficiarii reali și potențiali ai politicilor. Politicile publice care reglementează dreptul migranţilor de a munci în ţara gazdă și de a beneficia de drepturi sociale asemănătoare cu cele ale populaţiei locale influenţează într-o foarte mare măsură integrarea structurală a noilor veniţi. Traiectoria profesională a migranţilor, statutul lor socio-profesional și mobilitatea socială a acestora în ţara gazdă sunt puternic modelate de regimul de integrare al ţării de destinaţie și de nivelul de regularizare a pieţei de muncă (Anghel 2013; 2008). Indexul integrării imigranţilor din România încorporează anumiţi indicatori folosiţi de MIPEX, indicatori care măsoară accesului persoanelor străine cu drept de ședere legală pe piaţa de muncă din România, fără să realizeze însă o analiză instituţională amănunţită. Raportul de față se concentrează în mare parte pe colectarea și analizarea datelor cantitative care indică situaţia ocupaţională a imigranţilor și poziţia acestora în ierarhia veniturilor salariale din România. Un alt studiu al integrării, raportul

OECD (2015), deosebit de util pentru analiza noastră, prezintă un set de indicatori de integrare, luând în calcul toate categoriile de noi sosiți din EU și țările OECD. Acest raport acordă o atenţie sporită categoriilor de tineri intre 15-34 ani născuţi în țări terțe dar stabiliți în țări gazdă înainte de maturitate. Raportul are la bază o analiză comparativă a două seturi de date, din 2012-2013 respectiv 2006-2007, fără a oferi însă o perspectivă longitudinală. O dimensiune nouă adusă în discuţie în acest raport este mobilitatea pe piața muncii. Conform datelor prezentate de OECD (2015), aflăm faptul că migranţii sunt suprareprezentaţi în rândul populaţiei active în ceea ce priveşte categoria de persoane tinere care muncesc, şi în rândul celor care lucrează în sectoare de activitate care necesită o calificare scăzută. Acest raport include câţiva indicatori utili pentru a măsura poziţionarea cetăţenilor străini sau a persoanelor care provin din familii migrante pe piaţa muncii din ţara gazdă definiți prin șomaj de lungă durată și inactivitate pe termen lung (OECD 2015, Capitolul 5), indicatori care se regăsesc şi în Indexul Integrării Imigranţilor din România. Spre deosebire de MIPEX şi raportul OECD, care sunt caracterizate mai degrabă de o abordare internaţională şi comparativă, cele mai multe dintre barometrele integrării sunt naţionale şi evidenţiază dinamici de mobilitate şi integrare de la nivel local, regional şi naţional. Barometrul Integrării Migranţilor (ediţiile 2013, 2014 şi 2015) realizat în România, concepe integrarea ca un proces gradual desfăşurat pe mai multe dimensiuni. Asemenea barometrelor MIPEX şi OECD, BII defineşte dimensiunea muncă şi integrare economică drept accesul migranţilor pe piaţa muncii din ţara gazdă şi încorporarea în economia locală. BII 2014 şi 2015 defineşte această dimensiune în funcţie de patru indicatori: 1) accesul pe piaţa muncii; 2) practici ale angajatorilor; 3) accesarea unui credit bancar şi 4) dreptul la proprietate. Pentru a măsura performanţele instituţiilor româneşti şi a angajatorilor români în incluziunea şi incorporarea migranţilor, realizatorii barometrului au creat un sistem de calificative pentru fiecare indicator, unde accesul la piaţa muncii poate fi liber şi nediscriminatoriu pentru migranţi, în acord cu legile în vigoare, poate fi parţial, sau poate fi puternic restricţionat. Datele au fost culese prin solicitări trimise instituţiilor naţionale şi filialelor acestora din teritoriu prin care au fost cerute date statistice şi informaţii de interes public, precum şi opinii şi practici cu privire la facilitarea accesului migranţilor pe piaţa muncii din România (Barometrul Integrării Imigranţilor 2014). Deşi aceste barometre ale integrării au reuşit să colecteze un număr semnificativ de date şi să aplice chestionare şi interviuri atât personalului din instituţii, cât şi migranţilor şi beneficiarilor de protecţie, cea mai mare parte a

datelor se referă la legi şi practici ale integrării şi mai puţin la date care să surprindă experienţele migranţilor de pe piaţa muncii din România şi opiniile migranţilor. În acest sens, BII 2014 şi 2015 evidenţiază faptul că România are unul dintre cele mai bune cadre legislative din Europa, fiind bine pus la punct pentru sprijinirea noilor veniţi pe teritoriul României (Barometrul Integrării Imigranţilor 2014), însă felul în care sunt puse în aplicare aceste prevederi lasă mult de dorit, poziţionând România mai degrabă pe un loc modest în facilitarea accesului la piaţa muncii pentru imigranţi. Studiul nu diferenţiază însă migranţii economici, expatriaţii şi beneficiarii de protecţie. Un alt studiu al integrării, dedicat exclusiv integrării economice şi concentrat pe un singur context naţional este realizat de Consiliul Transatlantic pentru Migraţie (Transatlantic Council on Migration 2017) şi studiază climatul de integrare şi accesul beneficiarilor de protecţie internaţională la piaţa muncii din Canada. Spre deosebire de alte studii ale integrării, această cercetare diferenţiază între migranţii economici, solicitanţii ai unei forme de protecţie internaţională, luând în calcul atât datele agregate la nivel federal, cât şi date defalcate pe patru state federate care reprezintă principalele destinaţii alese de refugiaţi, (sondaje naţionale aplicate între 2012 şi 2013, Pan Canadian Settlement Survey şi Western Canadian Settlement Survey; beneficiarii de protecţie chestionaţi fiind din Afganistan, Eritreea, Iraq, Somalia şi Sudan). Acest studiu ia în calcul atât tendinţele de angajare şi procesul de integrare, cât și statutul refugiaţilor şi al beneficiarilor de protecţie, diferenţiind între diferite categorii de refugiaţi, în funcţie de programele de protecţie de care aceştia beneficiază (Canada permite diferite forme de protecţie alternative pentru refugiaţi). Raportul măsoară percepţia refugiaţilor cu privire la piaţa muncii şi performanţele acestora la nivel economic și le analizează împreună cu politicile de integrare implementate la nivel naţional şi regional. În definirea dimensiunii muncă sau acces la piaţa muncii, barometrul face referire la subdimensiuni şi indicatori precum proporţia activă în rândul persoanelor majore cu statut de beneficiari de protecţie internaţională, tipul de sector de activitate în care aceştia lucrează, accesul la cursuri de reconversie profesională, procentul de recunoaştere a diplomelor şi calificărilor pentru intrarea pe piaţa muncii, rata de populaţie în risc de sărăcie şi accesul la servicii sociale, precum şi procentul de beneficiari de protecţie internaţională care ocupă poziţii pe piaţa muncii sub nivelul de calificare din ţara de origine. Barometrul nu prezintă doar percepţii şi date socio-economice generale, ci realizează şi o analiză instituţională a programelor şi actorilor implicaţi în procesul de integrare şi oferă şi o perspectivă longitudinală

asupra procesului de integrare pe piaţa muncii. Studiul evidenţiază faptul că deşi beneficiarii de protecţie câştigă în medie mai puţin decât populaţia gazdă, în termen de un deceniu ajung la un nivel de integrare şi poziţionare pe piaţa muncii asemenea celorlalţi cetăţeni canadieni. Raportul realizat de Consiliul Transatlantic pentru Migraţie este unul dintre cele mai complexe rapoarte ale integrării migranţilor pe piaţa muncii datorită metodologiei folosite. Studiul diferenţiază migranţii economici, cei care au drept de muncă sau care au venit cu ajutorul unei vize, de persoanele care au fost forţate să emigreze și au ajuns în Canada pentru a beneficia de o formă de protecţie internațională, cei care au primit statutul de refugiat și se bucură de drepturi extinse în ţara gazdă. Raportul se concentrează pe integrarea celor care au primit o formă de protecţie internațională, care se află în aşteptarea unei decizii, dar pot să muncească sub anumite forme legale. Studiul acesta este extrem de util prin faptul că integrează date care descriu tendinţele de angajare ale grupului ţintă pe o perioadă mai lungă de timp și oferă o perspectivă longitudinală asupra inserţiei pe piaţa de muncă, surprinzând eficienţa politicilor de integrare. Acest studiu scoate în evidență rolul esențial al instituţiilor statului. Tocmai datorită influenţei semnificative a statutului legal asupra parcursului de integrare al noilor veniţi am ales să diferenţiem în studiul de față diferitele categorii de imigranţi, concentrându-ne pe cei din categoria BPI și RTT, datorită diferenţelor majore în termeni de drepturi, resurse și statut social în comparaţie cu migranţii din ţările Uniunii Europene. Persoanele cu drept de ședere legală în România care provin din ţări din afara Uniunii Europene au dificultăţi mai mari de adaptare și mai puţine resurse sociale și economice decât cetăţenii europeni. Am exclus astfel din analiza noastră persoanele din Uniunea Europeană care muncesc în România.

Tabel 10.1. Indicatori de integrare utilizați internațional pe dimensiunea Muncă

Muncă	Rată ocupare	Ultimul loc de muncă deținut înainte de a imigra în România (țara, tipul de contract, domeniul, etc.); Experiența de muncă în România (tipul de contract, domeniul, sectorul economic etc.); Rata de ocupare reprezintă ponderea populației ocupate din grupa de vârsta x în populația totala din aceeași grupă de vârsta x.
	Rată șomaj	Rata șomajului reprezintă proporția șomerilor, conform definiției internaționale (BIM*), în populația activă.
	Rată de activitate	Rata de activitate a resurselor de munca reprezintă raportul, exprimat procentual, dintre populația activă civilă și resursele de muncă.
	Rată lucrători independenți	Rată lucrători independenți reprezintă numărul de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI și RTT) care au o viză de lungă ședere pentru activități comerciale în 2016 raportat la numărul total de de cetățeni străini cu ședere legală în România (BPI și RTT).

	Supra-calificare	Grad de satisfacție față de ultimul loc de muncă; Motive supra-calificare.
	Forma contractului de muncă	Sunt considerați salariați cu regim de lucru temporar, salariații cu contract de muncă pe perioadă de timp determinată (limitată). Sunt considerați salariați cu regim de lucru permanent, salariații cu contract de muncă pe perioadă de timp nedeterminată. Populația ocupată cu program parțial de lucru este acea parte a populației ocupate care, conform propriei declarații, desfășoară o activitate cu program de lucru parțial. În general, pentru salariați se considera program parțial programul a cărui durata prevăzută prin contractul individual de munca este semnificativ mai mică decât durata normală.
	Șomaj de lungă durată	Prin șomaj de lungă durată se înțelege o perioadă mai mare de 12 luni.
	Rată absorbție studenți	Șomaj Numărul imigranților (BPI și RTT) care au solicitat un permis de muncă după finalizarea studiilor raportat la totalul studenților din 21016
	Venit	Care este venitul net (în RON) obținut de către respondenți luna trecută. Care este venitul net (în RON) obținut de către toți membrii familiei respondentului luna trecută.
	Rată angajare în sectorul public	Numărul de cetățeni străini cu ședere legală în România angajați în instituțiile publice.

10.3. Rezultatele analizei de date pentru dimensiunea Muncă

Integrarea pe piața muncii în România are loc în contextul unui mediu instituțional, social și economic în evoluție. Se va prezenta și analiza situația integrării imigranților pe piața muncii prin prisma indicatorilor anterior menționați, utilizând date obținute în urma unui sondaj național realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017. Pentru comparabilitate au fost făcute referiri și la datele cuprinse în raportul INS 2016 în ceea ce privește piața de muncă din România.

10.3.1. Rată de Ocupare, Activitate și Șomaj

Încorporarea pe piaţa muncii reprezintă un bun indicator al integrării formale și structurale a migranţilor în ţara gazdă. De regulă, grupurile de migranţi din prima și a doua generaţie tind să aibă niveluri mai scăzute de integrare în comparaţie cu cetăţenii ţării gazdă, în ciuda politicilor afirmative și a măsurilor care favorizează inserţia pe piaţa muncii (OECD 2015, 13; Koopmans 2010; Phalet și Swyngendouw 2003, 11).

În contextul românesc, imigraţia din afara Uniunii Europene este un fenomen cu amplitudine redusă în ciuda creșterii din ultimii ani, iar ponderea celor care se află în România pentru a munci este mult mai redusă în comparaţie cu cei care au venit pentru reunirea familiei sau pentru studii. Astfel, pentru a discuta rata de ocupare, rata de activitate și nivelul șomajului

(care au fost analizate împreună) în rândul categoriilor BPI și RTT trebuie să se nuanțeze lucrurile și să se analizeze structura populației cu ședere legală în România.

În primul rând, populația migranților nu se aseamănă cu cea a populației locale. Proporția populației tinere în rândul cetățenilor străini din România este mult mai mare decât proporția tinerilor în populația locală (OECD 2015, 39). Datele furnizate de Inspectoratul General pentru Imigrări în 2017 arată că proporția persoanelor cu drept de ședere legală în România aflați în categoria de vârstă 15-64 de ani este de 89,07 %. În ceea ce privește vârsta medie și valoarea mediană a vârstei locuitorilor României, valorile erau 41,2 ani media și 41,0 mediana la nivelul anului 2017[20]. De asemenea, cei mai mulți dintre respondenții sondajului din categoria BPI și RTT se află în România pentru studii (59,8 %). Ne așteptăm astfel ca ponderea persoanelor care lucrează sau care beneficiază de ajutor de șomaj din grupul celor care studiază să fie destul de mică. Ne rămâne astfel să vedem ce se întâmplă cu restul categoriilor.

În încercarea de a măsura ponderea populației angajate sau a celor care beneficiază de indemnizații de șomaj în rândul BPI și RTT, am solicitat informații ANOFM. Astfel, birourile ANOFM de la nivel județean au fost rugate să ne furnizeze informații despre numărul persoanelor din categoria BPI și RTT care se aflau în șomaj și a celor care se aflau în șomaj de lungă durată la nivelul anului 2016. Birourile ANOFM de la nivel județean au răspuns solicitărilor noastre, însă doar 70,2 % au putut să raporteze date despre persoane din categoria BPI și RTT aflate în șomaj. Restul de 29,8 % au menționat că nu au registre speciale sau o metodologie de înregistrare adecvată culegerii de date care să le permită diferențierea între cetățeni români și cei din categoria BPI și RTT, această lipsă a unor registre special din înregistrare fiind semnalată în mod frecvent în timpul interviurilor și discuțiilor cu persoane din organizațiile și instituțiile care oferă servicii migranților. Birourile ANOFM care au oferit date despre migranții înregistrați ca beneficiari ai indemnizației de șomaj au raportat cifre reduse, raportând în medie între 0 și 2 persoane la nivel de județ, cei din categoria BPI regăsindu-se într-o mai mică măsură în această situație în comparație cu cei din grupul RTT. Cei mai mulți beneficiari ai acetui tip de indemnizație sunt în județul Timiș, unde 37 de persoane resortisanți ai unei țări terțe și beneficiari de protecție apar în evidențele biroului ANOFM ca șomeri la nivelul anului 2016, urmat îndeaproape de județul Giurgiu cu 34 de șomeri din categoria BPI.

[20]Institutul Național de Statistică, Comunicat de presă, Populația la 1 iulie 2017, http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/popdom1iul2017r.pdf

Numărul total al șomerilor din categoria BPI și RTT cu drept de ședere legală în România la nivelul anului 2016 era de 141 de persoane, iar numărul celor aflaţi în şomaj de lungă durată ajungea la 18 persoane. Cumulat, numărul persoanelor străine din categoria BPI și RTT aflate în șomaj reprezintă 0,24 % din numărul total al migranţilor din afara Uniunii Europene şi al beneficiarilor de protecţie. În tabelul de mai jos putem vedea răspunsurile primite de la instituţiile din teritoriu cu privire la persoanele din categoria BPI și RTT aflate în evidenţa ANOFM în 2016.

Tabel 10.2. Răspunsuri primite cu privire la cetăţenii străini cu ședere legală (BPI și RTT) aflaţi în șomaj și șomaj de lungă durată în 2016

Răspunsuri primite	**Agenţia**
Există persoane cu şedere legală (BPI şi RTT) în evidenţa ANOFM înregistrate ca şomeri sau şomeri de lungă durată.	Alba, Argeş, Botoşani, Călărași, Cluj, Constanţa, Galaţi, Giurgiu, Gorj, Hunedoara, Ialomiţa, Iași, Mehedinţi, Mureş, Neamţ, Prahova, Satu Mare, Suceava, Teleorman, Timiş, Tulcea, Vaslui, Vrancea.
Nu au fost înregistraţi cetăţeni străini cu ședere legală (BPI și RTT) care să aibă calitatea de şomeri sau şomeri de lungă durată.	Bacău, Bihor, Bistriţa-Năsăud, Braşov, Brăila, Buzău, Covasna, Dâmboviţa, Harghita, Ilfov, Maramureş, Olt, Sibiu, Sălaj, Vâlcea.

Sursă: ANOFM 2016

Pentru a putea determina numărul persoanelor din categoria BPI și RTT care muncesc sau au muncit în România, am realizat un chestionar naţional adresat migranţilor din aceste două grupuri, aplicat online și faţă în faţă. Una dintre întrebările aferente dimensiunii muncă din acest chestionar disponibil în mai multe limbi (engleză, franceză, italiană, arabă) urmăreşte să afle procentul celor care ocupă în prezent un loc de muncă sau au avut experienţă de muncă în România. Răspunsurile sunt distribuite în funcţie de statutul legal. Categoria “cetăţean român” este formată din persoane din grupul RTT care au dobândit cetăţenia română, cu sau fără cetăţenie multiplă.

Grafic 10.1. Situaţia ocupaţională a respondenţilor în funcţie de statutul legal (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Din totalul respondenţilor, doar 27,9 % au avut sau au un loc de muncă în România. Înainte de a trage orice concluzii trebuie să ne uităm la distribuţia răspunsurilor în relaţie cu statutul legal al respondenţilor. Aproape 60 % dintre respondenţii sondajului au venit în România pentru studii. Din această categorie, 88,6 % nu au și nu au avut un loc de muncă, în timp ce 11,4 % dintre cei care au venit să studieze au declarat că muncesc sau că au experienţă de muncă în România. Pe de altă parte, cei care au venit în România cu permis de muncă sau care se află aici cu drept de muncă lucrează sau au ocupat un loc de muncă în proporţie de 90,2 %, care, probabil, au venit în România printr-un program de recrutare sau deţin calificări profesionale puternic valorizate în acest moment pe piaţa de muncă locală. Mai departe, ceea ce ar trebui să ne atragă atenţia este rata ridicată de inserţie în muncă a respondenţilor care sunt membri de

familie ai unui cetăţean non-UE, rată de 100 %, toţi respondeţii declarând că au avut sau au în prezent un loc de muncă. Relativ ridicată este şi rata de inserţie pe piaţa muncii a respondeţilor care sunt membru de familie al unui cetăţean român. Această categorie înregistrează o rată superioară categoriilor membru de familie cetăţean al Uniunii Europene, protecţie subsidiară sau reuniunea familiei, cu o valoare de 46,4 % a celor care muncesc sau au experienţă de muncă în România în comparaţie cu 18,2 %, 22,2 % respectiv 11,1 %. Această distribuţie arată că migranţii care au ocazia să practice în familie limba ţării gazdă şi care au contacte sociale constante cu populaţia locală datorită căsătoriei cu un cetăţean al ţării de destinaţie se bucură de perspective mai bune pe piaţa muncii şi de un nivel de integrare mai ridicat (Koopmans 2010). Rata scăzută de inserţie pe piaţa muncii a celor care se află în categoria membru de familie cetăţean non-UE, membru de familie cetăţean UE, protecţie subsidiară, reuniunea familiei şi reîntregirea familiei nu ar trebui să ne îngrijoreze pentru moment foarte tare.

Grafic 10.2. Distribuţia respondenţilor BPI şi RTT care ocupă sau au ocupat un loc de muncă în România în funcţie de regiunile de origine (% din respondenţi)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migraţiei în 2017

În ceea ce privește originea imigranţilor care ocupă un loc de muncă în ţara noastră, vedem o distribuţie destul de diversă de-a lungul regiunilor de origine (vezi **Graficul 10.2**). Datorită varietăţii foarte mari, am ales să grupăm statele de origine ale respondenţilor în regiuni, continente și sub-continente, în funcţie de proximitatea culturală și geografică și profilul de migraţie al ţării respective. Datorită eterogenităţii grupurilor de migranţi din cele două categorii analizate și a valorilor reduse ale fluxurilor de migraţie din aceste state este dificil de stabilit în acest stadiu o legătură între ţara de origine și nivelul de inserţie pe piaţa muncii, așa cum se poate face în cazul altor state cu experienţă de imigraţie îndelungată, precum Statele Unite, Marea Britanie sau Olanda. Pentru moment, variabila care explică cel mai bine tendințele de angajare a migranților din România este statutul legal.

10.3.2. Rată lucrători independenţi

Pentru măsurarea acestui indicator, au fost solicitate informații Inspectoratului General pentru Imigrări (IGI), Direcţia Azil și Integrare. Printr-o serie de întrebări adresate online s-a solicitat birourilor IGI din teritoriu să furnizeze date cu privire la numărul cetăţenilor străini cu ședere legală în România, diferenţiaţi în funcţie de statutul legal, vârsta, regiunea de rezidenţă, ţara de origine, care erau lucrători independenţi în anul 2016. Rata de răspuns foarte mică (10 %) ne împiedică să prezentăm date concludente și valide pentru acest indicator și să formulăm concluzii cu privire la rata lucrătorilor independenţi. În **Tabelul 10.3** se poate vedea distribuţia răspunsurilor agenţiilor IGI/DAI cu privire la lucrătorii independenţi (BPI și RTT). Singura agenţie care a raportat cifre exacte cu privire la lucrătorii independenţi este IGI/DAI București. Celelalte agenţii din teritoriu care au răspuns că nu deţin astfel de date sau că nu există persoane active înregistrate ca lucrători independenţi.

Tabel 10.3. Răspunsuri primite cu privire la cetăţenii străini cu ședere legală (BPI și RTT) înregistraţi ca lucrători independenţi în 2016

Răspunsuri primate	Agenția
Există persoane cu şedere legală (BPI și RTT) în evidenţa IGI-DAI înregistrate ca lucrători independenţi în 2016.	IGI/DAI București (BPI – 7 persoane, RTT – 11 persoane)
Nu există informaţii cu privire la cetăţenii străini cu şedere legală (BPI şi RTT) înregistraţi ca lucrători independenţi în 2016.	IGI/DAI Brăila, IGI-DAI Constanţa, IGI-DAI Hunedoara

Sursă: IGI/DAI 2016

10.3.3. Supracalificare

De asemenea, relevant pentru analiza acestei dimensiuni este nivelul de pregătire profesională a migranţilor. Vedem în graficul de mai jos cum respondenţii care au indicat învăţământul profesional drept ultima școală absolvită se bucură de șanse de angajare mai bune în comparaţie cu cei care au absolvit doar școala primară sau gimnaziul. Această categorie se bucură de perspective mai bune, chiar și în comparaţie cu absolvenţii de studii universitare.

Grafic 10.3. Situaţia BPI și RTT care ocupă sau au ocupat un loc de muncă în România în funcţie de ultima școală absolvită (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Astfel, 83,3 % dintre persoanele din această categorie au indicat că au ocupat sau ocupă un loc de muncă în România. Următoarea categorie în ordinea accesului pe piaţa muncii îl reprezintă grupul respondenţilor care au indicat universitatea drept ultima școală absolvită, grup în care aproape 40 % au indicat că au ocupat sau ocupă un loc de muncă în ţară. La acest capitol, România se aseamănă cu alte contexte unde migranţii ocupă de regulă locuri de muncă sub nivelul lor de calificare sau întâmpină dificultăţi în a-și transfera competenţele și a-și echivala integral calificările profesionale în ţara de destinaţie (Massey et al. 1990; Piore 1979). Migranţii se regăsesc astfel în proporţie mai mică decât populaţia ţării gazdă în poziţii care să necesite studii universitare. În cazul categoriilor BPI și RTT din România, distribuţia actuală este puternic influenţată de migraţia orientată spre studii, cei mai mulţi dintre respondenţii indexului aflându-se în România pe perioadă determinată, până la finalizarea studiilor. Cu toate acestea, peste 60 % dintre cei care muncesc sau au muncit în România au afirmat că locul de muncă ocupat a corespuns sau corespunde cu pregătirea și calificarea profesională.

Grafice 10.4. Distribuţia respondenţilor BPI și RTT a căror locuri de muncă în România corespund/au corespuns cu pregătirea și calificarea profesională (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

10.3.4. Forma contractului de muncă

În privinţa tipului de contract de muncă, am creat două tipuri de instrumente prin care să colectăm date: un chestionar online adresat Inspectoratului Teritorial de Muncă din fiecare judeţ și un chestionar adresat persoanelor cu ședere legală în România din categoria BPI și RTT. Prin chestionarul adresat ITM din fiecare judeţ am solicitat date despre numărul imigranților (BPI și RTT) angajați cu normă întreagă și parţială și a celor angajate pe perioadă determinată și nedeterminată. Birourile judeţene ale ITM au avut o rată ridicată de răspuns, însă doar 13% au raportat date cu privire la informaţiile solicitate, 87 % menţionând că nu deţin astfel de date sau că nu deţin o metodologie specială de a înregistra în evidenţele lor persoanele cu ședere legală în România din categoria BPI și RTT care muncesc cu normă întreagă sau parţială sau cu contract pe perioadă determinată sau nedeterminată. Astfel, puteam vedea în **Graficul 10.5** că majoritatea persoanelor cu ședere legală în România din categoria BPI și RTT muncesc pe baza unor contracte pe perioadă determinată, doar 39,2 % beneficiază de contracte de muncă pe perioadă nedeterminată.

Grafic 10.5 Tipul de contract de muncă al persoanelor cu drept de ședere legală (BPI și RTT) (procente)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Mai departe, în **Graficul 10.6** se poate vedea numărul de ore muncite de fiecare categorie. Imigranții (BPI și RTT) care au contracte pe perioadă nedeterminată muncesc în medie 8,4 ore pe zi, în timp cei cu contracte pe perioadă determinată muncesc în medie 7,3 ore pe zi. Din acest punct de vedere, imigranții (BPI și RTT) care muncesc în România par să aibă o situaţie ocupaţională mai precară decât cea a cetăţenilor României, ponderea contractelor pe perioadă determinată fiind mai mică în rândul populaţiei locale, cu unul dintre cele mai mici valori la nivel European, cu o rată de sub 10 %[21].

Grafic 10.6. Media orelor de muncă zilnice distributie în funcție de tipul de contract de muncă (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Imigranții BPI și RTT care muncesc sau au muncit în România tind să aibă un program de muncă asemănător cu al populației locale, raportând o medie de 7,78 ore muncite pe zi, cu o valoare de 7,33 ore pentru cei cu contract pe perioada determinată și 8,4 ore pentru cei cu

[21] Proporția contractelor pe perioadă determinată la nivel european, http://ec.europa.eu/Eurostat/statistics-explained/index.php/File:Proportion_of_employees_who_have_limited_duration_contracts,_by_occupational_group,_age_group_15-74,_2016_(%25_of_occupational_group)_.png.

contract pe perioadă nedeterminată. Aşadar, migranții din România se apropie de volumul de ore muncite de către majoritatea angajaților din România, media orelor de muncă raportate fiind de 40 de ore pe săptămână, 8 ore pe zi, conform datelor analizate de Eurostat la nivelul anului 2016.

10.3.5. Rata absorbţie studenţi

Rata de răspuns înregistrată pe platforma online a fost foarte redusă, motiv pentru care nu se poate face o analiză statistică pe baza acestor date. Aşadar, au fost folosite datele colectate cu ajutorul chestionarului adresat imigranților BPI și RTT.

Grafic 10.7. Intenția respondenților BPI și RTT de a rămâne în România în funcție de statutul ocupațional (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

În **Graficul 10.7** putem vedea că intenţia de a rămâne este puternic influenţată de statutul ocupaţional. Mai mult de 30,8 % din cei care nu lucrează în prezent (grupaţi în secţiunea "Nu") resping varianta de a rămâne în România. Împreună cu cei care au răspuns "puţin probabil", aceste două cvintile se apropie de 50 % din totalul respondenţilor. Dacă privim distribuţia răspunsurilor cu privire la intenţia de a rămâne în rândul categoriei care are un loc de muncă, vedem că statutul ocupaţional actual determină în mare măsură planurile de viitor ale respondenţilor. Cei care lucrează în prezent se conturează ca o categorie distinctă, a cărei intenţii sunt de a rămâne în România pe termen lung. Cei care studiază sunt și ei o categorie separată a cărei traiectorie de migraţie este puternic influenţată de durata și specificul studiilor universitare, cei mai mulți având intenția de a părăsi România după finalizarea studiilor.

10.3.6. Venit

Următorul indicator al integrării pe piaţa muncii îl reprezintă venitul. Datele cu privire la venitul lunar sunt extrase din chestionarele online adresate imigranților (BPI și RTT). Printre respondenți se numără atât cei care muncesc, cât și cei care au indicat lipsa unei experienţe de muncă în România (frecvenţa răspunsurilor pentru această întrebare este de 273 de persoane reprezentând 55,8 % din întreaga populaţie chestionată). Migranţii din afara Uniunii Europene câștigă în medie mai puţin decât cetăţenii europeni pe piaţa de muncă europeană și sunt predispuși într-un procent mai mare să trăiască în sărăcie decât cetăţenii europeni[22]. În ceea ce privește situaţia din România, distribuţia veniturilor în rândul imigranților din categoria BPI și RTT ne arată o situaţie ușor diferită faţă de restul statelor europene. Migranţii din categoria BPI și RTT au în medie venituri la niveluri asemănătoare cu populaţia locală, diferenţele fiind mai mici decât cele din restul statelor europene (Suedia, Austria, Franța)[23]. Venitul mediu lunar al acestora este de 2 059 lei, iar valoarea mediană a venitului lunar este de 1 300 lei. La nivelul lunii decembrie 2017 câștigul lunar mediu net era de 2 629 lei (INS 2018). Valoarea mediană a venitului lunar în România se situează la unul dintre cele mai joase niveluri europene, cu puţin peste 1 500 de lei (Eurostat 2016). Cu toate acestea, convergenţa între veniturile migranţilor din categoria BPI și RTT și cele ale populaţiei locale este mai mare decât în cazul celorlalte ţări

[22]Riscul de excludere socială la nivel european, http://ec.europa.eu/Eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_integration_statistics_-_at_risk_of_poverty_and_social_exclusion

[23] http://ec.europa.eu/Eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_integration_statistics_-_at_risk_of_poverty_and_social_exclusion

europene, unde diferenţa între câştigurile salariale ale populaţiei naţionale și a populaţiei din afara Uniunii Europene poate depăși 20 %, așa cum se întâmplă în Germania, Austria sau Franţa, după cum putem vedea din datele raportate de Eurostat în 2015. Cu alte cuvinte, nivelul de trai al celor cu ședere legală pe teritoriul României din categoria BPI și RTT nu este atât de diferit de cel al populaţiei locale. Însă nu trebuie să uităm că imigranții (BPI și RTT) se află într-o situație mult mai precară în comparație cu restul populației datorită proporției mult mai mari a celor care dețin locuri de muncă pe perioadă determinată, a lipsei rețelelor de sprijin familial și a lipsei altor surse de venit sau resurse care să le asigure venituri complementare.

10.3.7. Rată de angajare în sectorul public

Pentru măsurarea ratei de angajare în sectorul public, am folosit datele extrase din chestionarul aplicat populaţiei cu drept de ședere legală în România. Din această categorie, 63,5 % lucrează în mediul privat, 10,6 % în sectorul organizaţiilor non-guvernamentale și 25,9 % în sectorul public.

Grafic 10.9. Situaţia ocupaţională a respondenţilor BPI și RTT în funcţie de sectorul de activitate (% din respondenți)

Sursă: Sondaj realizat de Centrul pentru Studiul Comparat al Migrației în 2017

Dacă comparăm aceste procente cu distribuţia locurilor de muncă în cadrul populaţiei naţionale, ponderea celor care lucrează în instituţiile de stat din rândul BPI și RTT este asemănătoare cu ponderea angajaţilor în sectorul public din rândul cetăţenilor români.

10.4. Concluzii

Majoritatea imigranților au venit în România pentru studii. O treime din totalul imigranţilor (BPI şi RTT) aflați în România au avut sau au un loc de muncă. Nivelul cel mai ridicat al inserției pe piața muncii este al celor care au un membru al familiei cetățean non-UE, cei care au venit cu drept de muncă și cei care au un membru de familie cetățean român, fără a putea stabili o legătură între ţara de origine și nivelul inserţiei. Cei care au absolvit o școală profesională au o perspectivă mult mai bună de angajare în comparatie cu absolvenții de studii superioare, majoritatea având un loc de muncă ce corespunde cu pregătirea și calificarea profesională. Spre deosebire de populația locală, majoritatea imigranților beneficiază de contracte de muncă pe perioada determinată. Referitor la intenția de a rămâne pe termen lung, vedem că cei ce lucrează deja în prezent sau au avut un loc de muncă în România iau in considerare această posibilitate în proporție mai mare în comparație cu cei care au venit pentru studii. Referitor la sectorul în care muncesc, majoritatea ocupă un loc de muncă în mediul privat, urmat imediat de sectorul public, imagine similară cu situația populației locale. Spre deosebire de trendul european, aceștia înregistrează un venit lunar similar cu cel al populației locale, aflându-se însă într-o precaritate mult mai mare decât populația locală, în ceea ce privește stabilitatea locului de muncă și veniturile salariale. Persoanele străine cu drept de ședere din categoria BPI și RTT nu au în cele mai multe cazuri proprietăți sau surse de venit complementare și nici nu se pot bucura de sprijinul familial sau al rețelelor de prieteni, aceștia neavând un nivel al capitalului social și economic la fel de dezvoltat ca populația locală. Privite în acest context, veniturile migranților nu sunt mari, aceștia locuind aproape în întregime în mediul urban unde cheltuielile curente sunt mult mai ridicate și având drept unică sursă de venit salariul lunar, care le asigură astfel, în cel mai bun caz, nevoile de bază.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Ager, Alastair și Alison Strang. 2008. Understanding integration: A conceptual framework, *Journal of Refugee Studies*, 21(2).

Alba, Richard and Victor Nee.1997. Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *International migration review*, 826-874. Disponibil la http://users.clas.ufl.edu/marilynm/Theorizing_Black_America_Syllabus_files/Rethinking_Assimilation_Theory_for_a_New_Era.pdf.

Amuedo-Dorantes, Catalina și Kusum Mundra. 2013. Immigrant Homeownership and Immigration Status: Evidence from Spain *Centre for Research and Analysis of Migration* Discussion Paper Series 1301. Disponibil la https://ideas.repec.org/p/crm/wpaper/1301.html.

Anderson, Bridget și Martin, Ruhs. 2010. Migrant Workers: Who Needs them? A Framework for the Analysis of Shortages, Immigration, and Public Policy, în Anderson, B. and Ruhs, M. (eds.), *Who Needs Migrant Workers? Labour Shortages, Immigration, and Public Policy*, Oxford: Oxford University Press, pp.15-52.

Andrei Negrescu. 2017. 1 Mai, Ziua Internaţionala a Muncii, KeyFin. Disponibil la http://www.keysfin.com/#!/Pages/News/NewsDetails&title=1-mai-ziua-internationala-a-muncii.

Anghel, Remus Gabriel. 2013. *Romanians in Western Europe*. Migration, Status Dilemmas and Transnational Connections Lexington Books.

Anghel, Remus Gabriel. 2008. Changing Statuses. Freedom of Movement, Locality and Transnationality of Irregular Romanian Migrants in Milan, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34(5):787-802.

Autoritatea națională pentru cetățenie (ANC). 2017. Raport de activitate Anul 2017. Disponibil la http://cetatenie.just.ro/images/raport_anual_activit__ANC_2017_pentru_MJ_2.pdf.

Autoritatea națională pentru cetățenie (ANC). 2016. Bilanțul activității Anul 2016. Disponibil la http://cetatenie.just.ro/images/BILANT_2016.pdf.

Backstram, Barbare. 2009. Problems and difficulties of imigrants access to health care services in Lisbon. Paper presented at the 9th Conference of European Sociological Association 2-5 september 2009.

Banting, Keith, G. 2000. Looking in three directions: Migration and European Welfare State in

Comparative Perspective, Bommes M and Geddes A (eds) în *Immigration and welfare: Challenging the border of the welfare state*, New York, NY: Routledge, pp. 13– 33.

Bankston, Carl L. III and Min Zhou. 1995. Effects of Minority Language Literacy on the Academic Achievement of Vietnamese Youths in New Orleans, *Sociology of Education*, 68:1-17.

Banting, Keith, G. 2000. Looking in three directions: Migration and European Welfare State in Comparative Perspective, Bommes M and Geddes A (eds) în *Immigration and welfare: Challenging the border of the welfare state*, New York, NY: Routledge, pp. 13– 33.

Bauböck, Rainer. 2010. Studying Citizenship Constellations, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(5):847-859.

Bauböck, Rainer. 2003. Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism, *International Migration Review*, 37(3):3–723.

Beacco, Jean-Claude. 2008. The role of languages in policies for the integration of adult migrants. Strasbourg: Council of Europe. Disponibil la https://rm.coe.int/16802fc0b0.

Bernardi, Fabrizio, Luis, Garrido și Maria, Miyar. 2011. The Recent Fast Upsurge of Immigrants in Spain and Their Employment Patterns and Occupational Attainment, *International Migration* 49(1):148–187.

Blau, Francine D. și Christopher, Mackie (Eds.). 2016. The Economic and Fiscal Consequences of Immigration, A Report of the National Academies, Washington DC

Gregori, Emilio. 2006. Indicators of Migrants' Socio-Professional Integration. Social Science Research Network Electronic Paper Collection.

Board on Children and Families. 1995. Immigrant Children and Their Families: Issues for Research and Policy, *CRITICAL ISSUES FOR CHILDREN AND YOUTHS,* 5(2). Disponibil la https://www.princeton.edu/futureofchildren/publications/docs/05_02_06.pdf.

Boswick, Wolfgang and Friedricj Heckmann. 2006. Integration of Migrants: Contribution of local and regional authorities, *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*. Disponibil la https://tinyurl.com/ycgbcbl4.

Braun, Nadja şi Maria, Gratsche. 2007. *Introduction*, pp. 1-18, în The International IDEA Handbook, Stockholm International Institute for Democracy and Electoral Assistance and Mexico Federal Electoral Institute (editori). Voting from Abroad. Stockholm: IDEA şi IFE.

Büchel, Felix şi Joachim R., Frick. 2005. Immigrants' economic performance across Europe – does immigration policy matter? *Population Research and Policy Review* 24(2):175–212.

Cambodia Socio-Economic Survey. 2013. Disponibil la https://www.nis.gov.kh/nis/CSES/Final%20Report%20CSES%202013.pdf

Centru de Cercetare şi Documentare în Domeniul Integrării Imigranţilor. 2015. Barometrul Integrării Imigranţilor. Bucureşti: Fundaţia pentru o Societate Deschisă şi Asociaţia pentru Promovarea Sănătăţii în România.

Centru de Cercetare şi Documentare în Domeniul Integrării Imigranţilor. 2014. Barometrul Integrării Imigranţilor. Bucureşti: Fundaţia pentru o Societate Deschisă şi Asociaţia pentru Promovarea Sănătăţii în România.

Centru de Cercetare şi Documentare în Domeniul Integrării Imigranţilor. 2013. *Barometrul Integrării Imigranţilor*. Bucureşti: Fundaţia pentru o Societate Deschisă şi Asociaţia pentru Promovarea Sănătăţii în România.

Comisia Europeană. 2016. Action Plan on the integration of third country nationals. Disponibil la https://tinyurl.com/y96neesp.

Comisia Europeană. 2010. Declaration of the European Ministerial Conference on Integration (Zaragoza). Disponibil la https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/declaration-of-the-european-ministerial-conference-on-integration-zaragoza-15-16-april-2010.

Council of Europe. 1997. *Measurement and indicators of integration*, Council of Europe Publishing. Disponibil la https://tinyurl.com/y83odosj.

Charsley, Katharine, Marta Bolognani, Sarah Spencer, Evelyn Ersanilli and Hiranthi Jayaweera. 2016. Marriage Migration and Integration Report, Bristol, UK: University of Bristol. Disponibil la https://tinyurl.com/yaalo4wz.

Constant, Amelie F., Rowan, Roberts şi Kalus F., Zimmermann. 2009. Ethnic identity and immigrant homeownership, *Urban Studies* 46(9):1879–1898.

Davies, Anita A., Anna Basten and Chiara Frattini. 2006. Migration: A Social Determinant of the Health of Migrants. Background paper developed within the framework of the IOM project "Assisting Migrants and Communities (AMAC): Analysis of social determinants of health and health inequalities". Geneva: International Organization for Migration.

Deca, Ligia, Eva Egron-Polak şi Cristina Ramona Fiţ. 2015. Internationalisation of higher education in Romanian national and institutional contexts în Higher Education Reforms in Romania. Springer, Cham, pp. 127-147.

De Paola, Maria și Brunello Giorgio. 2016. *Education as a tool for Economic integration of Migrants, Analytical Report No. 27, European Expert Network on Economics of Education,* Luxembourg, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

DeSipio, Louis. 2011. Immigrant Incorporation in an Era of Weak Civic Institutions: Immigrant Civic and Political Participation in the United States, *American Behavioral Scientist*, 55(9):1189-1213.

Dirk, Jacobs. 2013. *The educational integration of migrants. What is the role of sending society actors an dis there a transnational educational field?*, Interact Research Report, Robert Schuman Center for Advanced Studies, European University Institute, Florence, Italy.

Dustmann, Christian şi Tommaso, Frattini. 2012. Immigration: The European Experience, Norface Migration Discussion Paper No. 2012-01.

Dustmann, Christian și Francesca, Fabbri. 2005. Immigrants in the British labour market, *The Economic Journal* 115:324-341.

Ebner, Christian și Marc Helbling. 2015. Social distance and wage inequalities for immigrants in Switzerland, *Work, Employment and Society*, 30(3):436-454.

Ersanilli, Evelyn și Ruud, Koopmans. 2011. Do immigrant integration policies matter? A three-country comparison among Turkish immigrants, *West European Politics* 34(2):208-234.

Ersanilli, Evelyn și Ruud, Koopmans. 2010. Rewarding integration? Citizenship regulations and the socio-cultural integration of immigrants in the Netherlands, France and Germany, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(5):773-791.

Eurobarometer. 2017. Standard Eurobarometer 85: Standard Eurobarometer 85. Disponibil la http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2130_85_2_STD85_ENG.

Eurostat. 2018. Migration integration statistics - at risk of poverty and social exclusion. Disponibil la http://ec.europa.eu/Eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_integration_statistics_-_at_risk_of_poverty_and_social_exclusion.

Eurostat. 2016. European Labour Force Survey. Disponibil la http://ec.europa.eu/Eurostat/web/microdata/european-union-labour-force-survey.

Eurostat. 2016. Participating in lifelong learning by place of_birth. Disponibil la http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_the_population_aged_25-54_participating_in_lifelong_learning,_by_place_of_birth,_2016_(%25)_MI17.png.

Eurostat. 2011. Migrants in Europe. A statistical portrait of the first and second generation. Eurostat Statistical Books. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Eurostat. 2011. Indicators of Immigrant Integration. A Pilot Study. Disponibil la http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5849845/KS-RA-11-009-EN.PDF/9dcc3b37-e3b6-4ce5-b910-b59348b7ee0c

European Investment Monitor. 2017. Investors vote "remain" in Europe. Disponibil la http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_Attractiveness_Survey_2017/$FILE/EY-Attractiveness-Survey%20Europe-2017.pdf.

European Parliament. 2017. EU migrant crisis: facts and figures. Disponiobil la http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78630/eu-migrant-crisis-facts-and-figures.

Fox, Jonathan și Xochitl, Bada. (2011). Migrant Civic Engagement. In Voss, K., Bloemraad, I (eds.) *Rallying for Immigrant Rights. The Fight for lnclusion in 21st Century America,* University of California Press, 2011,123-141.

Goldschmidt, Tina și Jens Rydgren. 2017. Social Distance, Immigrant Integration and Welfare Chauvinism in Sweden, Working Paper Series, 22(2).

Gresser, Anne and Diana Schacht. 2015. *SCIP Survey - Methodological Report,* Konstanz. Disponibil la www.scip-info.org.

Gsir, Sonia. 2014. Civic Participation and Integration: A country of origin perspective, *INTERACT Research Report* 2014/3, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute, 2014. Disponibil la http://aei.pitt.edu/79335/1/Gsir.pdf.

Hernández-León, Rubén, and Sarah Morando Lakhani. 2013. Gender, Bilingualism, and the Early Occupational Careers of Second- Generation Mexicans in the South. *Social Forces*, 92(1), 59–80.

Hetherington, Marc. 1998. The Political Relevance of Political Trust, *The American Political Science Review*, 92(4):791-808.Disponibil la http://links.jstor.org/sici?sici=0003-

0554%28199812%2992%3A4%3C791%3ATPROPT%3E2.0.CO%3B2-Q.

Huddleston, Thomas, Özge, Bilgili, Anne-Linde, Joki, şi Zvezda,Vankova. 2015. *Migrant Integration Policy Index 2015.* Barcelona: CIDOB and MPG.

Huddleston, Thomas and Jasper Dag Tjaden. 2012. Sondaj de opinie al cetățenilor imigranți. Modul în care imigranții experimentează integrarea în 15 orașe europene. Disponibil pe www.immigrantsurvey.org.

Research, Development and Statistics Directorate. 2008. Indicators of Integration-Final Report, Queen Margaret University College, Edinburgh. Disponibil la http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218141321/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/dpr28.pdf.

Ingleby, D. 2009. European Research on Migration and Health. Background paper developed within the framework of the IOM project "Assisting Migrants and Communities (AMAC): Analysis of social determinants of health and health inequalities". Geneva: International Organization for Migration.

INSCOP. 2016. Barometrul Adevărul despre România. Dosponibil la http://www.inscop.ro/wp-content/uploads/2016/04/INSCOP-raport-martie-2016-Criza-refugiatilor.pdf.

Inspectoratul General de Imigrări (IGI). 2017a. Evaluarea activităţii poliţistilor de imigrări în anul 2017. Disponibil la http://igi.mai.gov.ro/ro/comunicat/evaluarea-activit%C4%83%C8%9Bii-poli%C8%9Bi%C8%99tilor-de-imigr%C4%83ri-%C3%AEn-anul-2017

Inspectoratul General pentru Imigrări. 2017b. Bază de date oferită de către Inspectoratul General pentru Imigrări.

Institut für Auslandsbeziehungen. 2013. Migration and cultural integration in Europe, Conference Report, Brussels, 11 December 2013, Brussels. Disponibil la https://www.ifa.de/fileadmin/pdf/edition/berlinghoff_migration_integration_europe.pdf.

Institutul Naţional de Statistică. 2018. Câştigul salarial mediu brut pe economie a fost în luna decembrie 2017 de 3662 lei, Comunicat de presă 32(9), http://www.insse.ro/cms/ro/comunicate-de-presa-view.

Institutul Naţional de Statistică. 2016. Populaţia României pe localităţi la 1 ianuarie 2016. Disponibil la http://www.insse.ro/cms/ro/content/statistici-teritoriale.

Institutul Național de Statistică. 2016. Sistemul educaţional în România - date sintetice - Anul şcolar/universitar 2014 – 2015. Bucureşti:Editura Institutului de Statistică. Disponibil la http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/sistemul_educational_in_romania_2014_2015.pdf.

Institutul Național de Statistică. 2016. Speranța de viață sănătoasă. Disponibil la http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/speranta_de_viata_sanatoasa.pdf.

Banca Mondială. Speranța de viață. Disponibil la https://tinyurl.com/yyl5xy2.

Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România ”Elie Wiesel”. 2017. Sondaj 2007 - Sondaj de opinie privind Holocaustul din România şi percepţia relaţiilor interetnice. Disponibil la http://www.inshr-ew.ro/ro/proiecte/sondaje.html.

Iordachi, Constantin. 2004. Dual citizenship in post-communist Central and Eastern Europe: Regional integration and inter-ethnic tensions. *Reconstruction and Interaction of Slavic Eurasia and its Neighboring World*, 105-139.

Kogan, Irena. 2011. New Immigrants, Old Disadvantage Patterns? Labour Market Integration of Recent Immigrants into Germany, *International Migration* 49(1):91–117.

Kogan, Irena. 2007. *Working through barriers: host country institutions and immigrant labour market performance in Europe*. Dordrecht: Springer.

Koopmans, Ruud. 2010. Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(1):1-26.

Kostakopoulou, Dora. 2006. Thick, Thin and Thinner Patriotisms: Is This All There Is? *Oxford Journal of Legal Studies* 26(1):73-106.

Krumm, Hans-Jurgen. 2017. Refugees need language – how can volunteers give support? Council of Europe, LIAM (Linguistic Integration of Adult Migrants. Disponibil la https://rm.coe.int/16805a7033.

Krumm, Hans-Jürgen şi Verena Plutzar. 2008. Tailoring language provision and requirements to the needs and capacities of adult migrants. Council of Europe. Disponibil la https://rm.coe.int/16802fc1c8.

Lindekilde, L. (2009), Political participation, organisation and representation of ethnic minorities in Denmark: Recent developments and future challanges, *Emilie Working Paper*, http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=21749/.

Little, David. 2012. The linguistic integration of adults migrants and the Common European Framework of References for Languages (CEFR). Council of Europe https://rm.coe.int/16802fc1ca.

Martiniello, Marco. (2009). Immigrants and Their Offspring in Europe as Political Subjects. In J. Hochschild, J. & Mollenkopf, J. (eds.) *Bringing Outsiders In: Transatlantic Perspectives on Immigrant Political Incorporation*, Cornell Univ. Press, pp. 33-47.

Massey, Douglas S., Alarcón, Rafael, Durand, Jorge și González, Humberto. 1990. *Return to Aztlan. The Social Process of International Migration from Western Mexico*, Berkeley, California: University of California Press.

McGinnity Frances și Merose Gijsberts. 2016. A threat in the air? Perceptions of group discrimination in the first years after migration: comparing Polish migrants in Germany, Netherlands, UK and Ireland, *Ethiniticies* 16(2).

Migration Policy Institute. 2018. Frequently Requested Statistics on Immigrants and Immigration in the United States. Disponibil la http://www.migrationpolicy.org/article/frequently-requested-statistics-immigrants-and-immigration-united-states.

Ministerul Dezvoltării Regionale. 2017. Strategia Națională a Locuirii. Disponibil la http://www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/2017_11_09_Strategia_Nationala_a_Locuirii_2017-2030.pdf.

MIPEX. 2015. Migration Integration Policy Index. Barcelona Centre for International Affairs, Migration Policy Group. Disponibil la http://www.mipex.eu/.

Münz, Rainer. 2007. Migration, Labor Markets, and Integration of Migrants: An Overview for Europe, *Policy Paper* 3-6.

Nørredam, Marie și Allan Krasnik. 2011. Access to health care for asylum seekers in the European Union—a comparative study of country policies, *The European Journal of Public Health.*

Nørredam, Marie şi Allan Krasnik. 2011. *Migrants' access to health services*, in Rechel, B., Mladovsky, P., Devillé, W., Rijks, B., Petrova-Benedict, R., & McKee, M. (eds.). Migration and health in the European Union, ch. 5, McGraw-Hill Open University Press.

Nusche, Deborah. 2009. What Works in Migrant Education? A review of Evidence and Policy

Options, *OECD Education Working Paper* 22.

OECD. 2015. Indicators of Immigrant Integration *2015.* SETTLING IN. Disponibil la http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/indicators-of-immigrant-integration-2015-settling-in_9789264234024-en.

Oancea, Bogdan, Pospisil, Richard şi Dragoescu, Raluca Mariana. 2016. Internationalization of the Higher Education in Romania and EU Countries. Romanian Statistical Review, 64(4), 21-36. Disponibil la http://www.revistadestatistica.ro/index.php/romanian-statistical-review-42016/.

Østergaard-Nielsen, Eva. 2009. Mobilising the Moroccans: Policies and perceptions of transnational co-development engagement among Moroccan migrants in Catalonia, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35(10):1623-1641.

Perchinig, Bernhard şi Bauböck, Rainer. 2006. "Preface", pp. 11-17. În Bauböck, Rainer, Ersbøll, Eva, Groenendijk, Kees şi Waldrauch, Harald (editori). *Acquisition and Loss of Nationality. Policies and Trends in 15 European States. Volume 2: Country Analyses*. IMISCOE Research. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Piore, Michael J. 1979. *Birds of passage. Migrant labour and industrial societies*, Cambridge: Cambridge University Press.

Portes, Alejandro și Rumbaut, Ruben. 2001. *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*, Berkeley: University of California Press.

Portes, Alejandro. 1999. Conclusion: Towards a new world – the origins and effects of transnational activities, *Ethnic and Racial Studies* 22 (2):463–77.

Pulinx, Reinhilde şi Piet, Van Avermaet. 2017. The impact of language and integration policies on the social participation of adult migrants in Beacco, J.-C., Krumm, H.-J., Little, D.& Thalgott, P. (eds.) *The Linguistic Integration of Adult Migrants / L'intégration linguistique des migrants adultes Some lessons from research / Les enseignements de la recherché*, De Gruyter Mouton, pp. 59-66.

Safi, Mirna. 2010. Immigrants' Life Satisfaction in Europe: Between Assimilation and Discrimination, *European Sociological Review,* 26(2):159-176.

Roeder, Antje și Marcel Lubbers. 2016. Acculturation of Recent Migrants' Attitude to Homosexuality, *Ethnicities* 16 (2).

Schneider, Jens, and Maurice Crul. 2010. "New Insights into Assimilation and Integration Theory: Introduction to the Special Issue." *Ethnic and Racial Studies* 33(7): 1143–48. Didponibil la https://www.google.com/url?q=https://www.princeton.edu/futureofchildren/publications/docs/05_02_06.pdf&sa=D&ust=1521113982959000&usg=AFQjCNElokM1J4lnhFWk0VfijabfZD0gvw.

Silver, Hilary. 1993. National Conceptions of the New Urban Poverty: Social Structural Change in Britain, France and the US, *International Journal of Urban and Regional Research* 17: 336-354.

Soysal, Yasemin, Nuhoglu. 2000. Citizenship and Identity: Living in Diasporas in Post-War Europe? *Ethnic and Racial Studies* 23(1):1-15.

Stokes, Donald. 1962. Popular Evaluations of Government: An Empirical Assessment. In Cleveland, H. & Lasswell, H. (eds.) *Ethics and Bigness: Scientijic, Academic, Religious, Political, and Military* New York: Harper and Brothers, pp. 61-72.

Süssmuth Rita. 2009. The Future of Migration and Integration Policy in Germany. Disponibil pe www.migrationpolicy.org/pubs/TCM-GermanPolicy.pdf.

Reitz Jeffrey. 1998. *Warmth of the Welcome: The Social Causes of Economic Success for Immigrants in Different Nations and Cities*. Boulder, CO: Westview Press.

Rosenstone, Steven.J. și Mark Jon, Hanse. 1993. *Mobilization, Participation, and Democracy* in America. New York: Macmillan.

Tamas, Kristof, Rainer, Münz. 2006. *Labour Migrants Unbound? EU Enlargement, Transitional Measures and Labour Market Effects*, Stockholm: Institute for Future Studies.

The King Baudouin Foundation and the Migration Policy Group. 2012. Immigrant citizen survey. Disponil la http://www.immigrantsurvey.org/index.html.

UEFSCDI. 2014. Internationalization of Higher Education in Romania. Disponibil pe http://www.politici-edu.ro/wp-content/uploads/2013/10/Internationalization-of-HE-in-Romania.pdf/

UNDESA. 2015. INTERNATIONAL MIGRATION FLOWS TO AND FROM SELECTED COUNTRIES: THE 2015 REVISION. Disponibil la http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/empirical2/docs/migflows2015documentation.pdf.

UNDESA. 2017. World Population Prospects. Disponibil pe https://esa.un.org/unpd/wpp/Graphs/DemographicProfiles/.

Uniunea Europeană. 2013. Studiu asupra practicilor de integrare ale resortisanților țărilor terțe la nivel local și regional în Uniunea Europeană. Disponibil pe https://tinyurl.com/ya9xmkvr.

United Nations High Commissioner for Refugees, Regional Representation for Central Europe. 2013. Refugee Integration and the use of indicators: Evidence from Central Europe. Disponibil la http://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2013/12/Refugee_Integration_and_the_use_of_indicators_evidence_from_central_europe_CONFERENCE-VERSION.pdf.

Van Balen, Barbara, Ursula Barry, Ronald Holzhacker, Elisabeth Villagomez și Katrin Wladasch. 2010. *Ethnic Minorities, Migrants and Employment Part II*, Brussels: European Commission.

Van Kempen, Eva. 1994. The Dual City and the Poor: Social Polarization, Social Segregation and Life Chances, *Urban Studies*, 31: 995-1015.

Verba, Sidney, Kay Lehman, Schlozman, și Henry, Brady. 1995. *Voice and Equality, Civic Voluntarism,* in American Politics. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Verba, Sidney, Norman, Nie și Jae-on Kim. 1978. *Participation and Political Equality. A Seven Nation Comparison*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

World Value Survey. 2012. Wave 6. Disponibil la http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp.

Wortley, Scot. 2009. Introduction. The Immigration – Crime Connection: Competing Theoretical Perspectives, *International Migration and Integration,* 10:349-359.

Wilkinson, Lori și Garcea, Joseph. 2017. *The Economic Integration of Refugees in Canada. A Mixed Record? Transatlantic Council on Migration*. Washington D.C.: Migration Policy Institute.

ANEXE

ANEXA 1. STUDIU DE CAZ: ACCESUL LA EDUCAȚIE AL BENEFICIARILOR CU O FORMĂ DE PROTECȚIE INTERNAȚIONALĂ

Accesul la educație, susținerea cursurilor pentru învățarea limbii țării gazdă și echivalarea nivelului de studiu preuniversitar pentru străinii cu o formă de protecție internațională și care nu au documente doveditoare de studii în Italia, Germania, Polonia și Suedia.

Acest studiu a fost realizat de Institutul Intercultural Timișoara

Introducere

În contextul proiectului ce vizează constituirea Centrului Român de Cercetare a Migrației, implementat cu sprijinul Fondului pentru Azil, Migrație și Integrare, sub coordonarea Inspectoratului General pentru Imigrări (IGI), a fost solicitată realizarea în 2017 a două studii care să cuprindă descrieri ale unor experiențe europene relevante ce pot reprezenta pentru autoritățile din România o sursă de inspirație pentru îmbunătățirea eficacității și eficienței măsurilor de sprijin pentru integrarea beneficiarilor de protecție internațională. Aceste studii vizează accesul la educație și la cursuri de limbă a țării gazdă, respectiv integrarea pe piața muncii. Prezentul studiu are în vedere, conform termenilor de referință furnizați de Direcția Azil și Integrare din cadrul IGI, următoarele aspecte privind politicile și practicile referitoare la accesul la educație și la cursuri de limbă pentru minori și adulți RTT și BPI:

- cadrul legislativ; metode de evaluarea a nivelului de cunoștiințe al minorilor și înscrierea în anul de studiu corespunzător;
- metode de evaluare și certificare a nivelului de cunoștințe al adulților și posibilități de continuare a studiilor;
- metodologia de derulare și predare a cursurilor pentru învățarea limbii țării gazdă; tipul de manuale și materiale auxiliare folosite;
- examinarea cursanților și tipul de certificate eliberate la absolvirea cursului;
- instituții/organisme responsabile cu derularea cursurilor;
- din ce fonduri se asigură finanțarea cursurilor și editarea manualelor;
- pregătirea profesorilor care susțin cursurile pentru învățarea limbii țării gazdă

De comun acord cu reprezentanții IGI, au fost selectate patru țări membre ale Uniunii Europene în legătură cu care au fost colectate date cu privire la aspectele de mai sus: Germania, Italia, Suedia și Polonia. Astfel, se asigură o reprezentare echilibrată a diferitelor regiuni ale Europei:

- **Germania**, din Europa Centrală/de Vest, țara de destinație cu numărul cel mai mare de migranți și cu cel mai mare număr de refugiați primiți în ultimii doi ani;
- **Suedia**, țară de destinație, cu tradiție în primirea de refugiați, din Nordul Europei;
- **Italia**, din Sudul Europei, poartă de intrare în Europa, țară de emigrație devenită țară de tranzit și în ultimele două decenii țară de destinație, cu o creștere impresionantă a numărului de rezidenți străini;
- **Polonia**, țară din fostul bloc comunist, cu experiență foarte recentă în primirea de migranți, fiind în același timp confruntată, la fel ca România, cu o emigrație masivă a cetățenilor săi.

S-a considerat de asemenea importantă includerea în investigație a unor documente, publicații și proiecte europene, atât de la nivelul Uniunii Europene, cât și din cadrul Consiliului Europei.

Cercetarea are preponderent un caracter descriptiv și poate reprezenta o bază pentru o abordare analitică, din perspectivă comparată sau pe baza unor criterii anterior stabilite. Având în vedere așadar acest caracter descriptiv, precum și situația diferită a țărilor avute în vedere, inclusiv din punctul de vedere al structurii politico-administrative, după o scurtă descriere a metodologiei utilizate pentru obținerea datelor și după capitolul destinat referințelor europene relevante, urmează câte o secțiune dedicată prezentării datelor pentru fiecare dintre cele patru țări. Aceste patru secțiuni au structuri asemănătoare, incluzând aspecte legislative, măsuri adresate minorilor și măsuri adresate adulților, însă nu sunt identice pentru toate cele patru țări. Astfel, în cazul Germaniei, după trecerea în revistă a prevederilor legislative generale, sunt prezentate situațiile din trei state federale (Länder), urmate de o analiză a accesului refugiaților la studii universitare, în cazul Poloniei și Suediei informațiile sunt structurate în două secțiuni, una dedicată accesului la educația al minorilor, iar cealaltă, cursurilor de limbă pentru adulți, în timp ce în cazul Italiei, acestor două secțiuni li se adaugă descrierea cadrului legislativ și prezentarea de informații separate referitoare la certificarea nivelului de limbă, manualele folosite la cursurile pentru adulți și formarea profesorilor ce predau aceste cursuri.

Metodologie

Având în vedere inexistența unei analize comprehensive la nivel european sau a unor studii care să acopere tematica vizată la nivel național în cele patru țări vizate, a fost necesară o procedură de culegere a datelor mixtă, centrată pe două dimensiuni complementare:

- În primă instanță, pentru fiecare țară au fost colectate mai multe tipuri de documente disponibile public:
    - Texte legislative, documente de politici publice, strategii
    - Studii, rapoarte, analize specifice
    - Prezentări de proiecte, organizații și structuri active în domeniu
    - Materiale educaționale, programe, manuale și analize sau prezentări ale acestora
- Pe baza celor de mai sus, au fost identificați în fiecare țară actori relevanți, incluzând instituții publice cu atribuții în domeniu, organizații internaționale și neguvernamentale, specialiști și cercetători. Acolo unde a fost necesar, aceste structuri sau persoane au fost contactate direct pentru a li se solicita detalii, explicații sau materiale suplimentare față de cele disponibile public.

Materialele în limbile engleză, italiană, germană și franceză (pentru documente ale Consiliului Europei) au fost procesate direct de membrii echipei de cercetare, în timp ce pentru cele în limbile suedeză și poloneză au fost utilizate sisteme de traducere automată. În cazul acestora, pentru evitarea unor posibile confuzii datorate imperfecțiunilor sistemelor de traducere automată, informațiile obținute au fost coroborate cu date în limba engleză sau verificate cu specialiști în domeniu din țările respective, vorbitori de limba engleză.

S-a acordat atenție deosebită verificării validității surselor utilizate. A fost evitată preluarea directă de date din mass-media și au fost privilegiate documentele produse de instituții publice, de organizații internaționale, sau de organizații neguvernamentale cunoscute, precum și studiile validate științific.

Datele obținute permit conturarea unei imagini nuanțate a politicilor și practicilor din țările analizate, dar au fost întâmpinate și o serie de dificultăți care limitează descrierea rezultată. Astfel, în mai multe cazuri ni s-a comunicat că unele documente sunt documente interne ale instituțiilor respective și nu pot fi comunicate public (de exemplu testele utilizate pentru identificarea nivelului de studiu în care să fie integrați minorii), iar în alte cazuri materialele solicitate nu au putut fi comunicate deoarece sunt protejate de copyright, cum este cazul unor

teste de competențe, inclusiv lingvistice). De asemenea, rata de răspuns la solicitări a variat semnificativ între țări, răspunsuri mai numeroase și mai pertinente fiind obținute din Germania și Italia. Datele de contact identificate reprezintă în sine o resursă importantă și pot fi comunicate structurilor interesate.

Referințe europene

Având în vedere faptul că la nivelul Uniunii Europene nu există responsabilități privind politicile în domeniul educației, acțiunile Comisiei Europene se referă în principal la stimularea și susținerea statelor membre să îmbunătățească nivelul de calitate și de accesibilitate ale măsurilor din sistemele lor educative adresate migranților.

Acest lucru se realizează în principal prin finanțarea de proiecte de schimburi de experiență și de colaborare între structuri ce desfășoară activități în domeniu. Astfel, spre exemplu, mai multe proiecte finanțate în cadrul programelor Învățare pe tot Parcursul Vieții și Erasmus Plus au fost centrate pe problematica susținerii migranților în învățarea limbii țării gazdă. De asemenea, în cadrul unei inițiative recente a Comisarului European responsabil de educație, se are în vedere sprijinirea de către Comisia Europeană, prin Agențiile Programului Erasmus Plus, de inițiative ce vizează promovarea de interacțiuni cu persoane ce pot servi ca modele și pot fi o sursă de inspirație pentru învățare. În acest context, se intenționează sprijinirea implicării de migranți ce au avut un parcurs de integrare reușit și care au învățat bine limba țării gazdă, în activități educative cu tineri migranți sosiți recent în Europa.

La nivelul Consiliului Europei, după ce în 2014 se intenționa renunțarea la activități privind migrația, având în vedere evoluția situației la nivel european, a fost constituit un grup de lucru privind integrarea lingvistică a adulților migrați (LIAM) și a fost realizat un site dedicat acestui domeniu (https://www.coe.int/en/web/lang-migrants). Două activități principale au fost realizate în acest context:

- Organizarea unui simpozion științific și realizarea unei publicații cu rezultate ale unor cercetări din diferite țări europene cu privire la învățarea limbii țării gazdă de către adulți migranți;
- Realizarea unui pachet de resurse și instrumente (toolkit) pentru voluntarii ce oferă sprijin lingvistic solicitanților unei forme de protecție internațională și refugiaților (https://www.coe.int/en/web/language-support-for-adult-refugees/home).

Toolkit-ul privind activitățile de sprijin lingvistic pentru refugiați a fost elaborat de Consiliul Europei având în vedere faptul că există în diferite țări europene situații numeroase în care voluntari, deseori fără pregătire de specialitate, oferă sprijin refugiaților, atât în situații temporare, de tranzit, cât și după ajungerea în țara de destinație. Termenul de refugiați este utilizat în acest context în sens generic, cu referire la persoane ce caută refugiu în Europa datorită unor probleme grave în țara de origine, indiferent de statutul lor juridic, respectiv indiferent dacă au depus sau nu solicitarea unei forme de protecție internațională, sau dacă au obținut sau nu statutul de refugiat. Toolkit-ul conține o serie de resurse generale care ghidează activitatea voluntarilor, precum și exemple de activități ce pot fi realizate pentru stimularea obținerii în cel mai scurt timp de competențe lingvistice de bază care să permită cât mai rapid o viață autonomă a refugiaților. Acestea sunt în principal centrate pe o serie de ”scenarii” legate de aspecte ale vieții cotidiene, cum sunt: accesul la servicii sociale de sprijin, accesul la servicii de sănătate, cumpărăturile, servirea mesei, orientarea în oraș, închirierea unui apartament, căutarea unui loc de muncă sau înscrierea la un curs de formare profesională. Resursele din toolkit au fost testate în condiții reale de voluntari ce lucrează cu refugiați în diferite tipuri de structuri din Italia. Toolkit-ul este disponibil online în mai multe limbi: engleză, franceză, olandeză, germană, greacă, italiană și turcă.

O altă inițiativă în domeniu realizată în cadrul Consiliului Europei este Pașaportul calificărilor educaționale pentru refugiați. Acesta reprezintă un instrument pilotat și utilizat în cadrul unei colaborări internaționale, sub egida Consiliului Europei, în taberele de refugiați din Grecia și presupune înregistrarea de către specialiști în domeniu de informații cu privire la parcursul educațional, formarea profesională și experiența în muncă a refugiaților, în vederea facilitării accesului la continuarea studiilor, la formare profesională sau la găsirea unui loc de muncă în țările în care refugiații vor fi relocați sau în care intenționează să se stabilească în viitor. Pașaportul european al calificărilor nu este desigur un document oficial dar evită reluarea procesului de evaluare odată cu mutarea refugiatului în altă țară sau în alt oraș.

Germania

Cadrul legislativ general

În Germania, educația este una dintre prerogativele statelor federale (Budesländer), iar autoritățile federale naționale nu pot interveni decât cu reglementări de ordin general. Deși există un Minister Federal al Educației și Cercetării, educația școlară nu intră în atribuțiile

acestuia. Fiecare stat federal are un minister propriu cu responsabilități în domeniile educației și culturii, coordonarea la nivel național realizându-se în cadrul unei Conferințe permanente a miniștrilor statelor federale (Kultursministerkonferenz). În acest cadru nu se adoptă însă legi și regulamente, ci doar linii generale de acțiune coordonată și recomandări.

Frecventarea școlii este obligatorie în toate statele federale și acest lucru este valabil și pentru beneficiarii și solicitanții unei forme de protecție internaționale. În privința obligativității școlarizării solicitanților unei forme de protecție internaționale există, însă, o excepție: în Berlin, în anul 2016 a fost eliminată această obligativitate, menținându-se însă dreptul copiilor de a frecventa școala. Această măsură a fost puternic criticată de societatea civilă[24].

Având în vedere autonomia în domeniu și procedurile specifice privind accesul la educație, evaluarea competențelor și cursurile de limba germană specifice fiecărui stat federal, au fost analizate trei exemple de state cu experiențe relevante: Berlin, Nordrhein-Westfalen și Baden-Württemberg.

Berlin

Ministerul educației din Berlin a înființat o rețea de centre de coordonare pentru repartizarea copiilor refugiați în clase de primire centrate pe îmbunătățirea competențelor de limba germană și pe obișnuirea cu rutina școlară zilnică. Înregistrarea la biroul de coordonare se face de către părinți, care în acest proces sunt sprijiniți de asistenți sociali, consilieri, mediatori interculturali și alți specialiști și primesc informații privind cerințele sistemului educativ și facilitățile sistemului de protecție socială. Biroul de coordonare al zonei de reședință decide alocarea copilului la una dintre clasele de primire cu locuri disponibile.

Specialiștii centrului de coordonare pot decide de asemenea testarea cunoștințelor de limba germană ale copilului în vederea înscrierii directe a acestuia într-o clasă obișnuită. Rezultatele acestui test și vârsta copilului sunt factorii principali în stabilirea nivelului de studiu în care va fi înscris acesta. După primirea deciziei din partea centrului de coordonare, părinții au obligația de a însoți elevul la școala care i-a fost alocată în vederea înscrierii.

În prezent, în Berlin funcționează peste 530 de clase de primire pentru copii refugiați, în care profesori specializați pregătesc peste 5700 de copii.

[24] Senatsverwaltung für Bildung Jugend und Wissenschaft, „Leitfaden zur integraton von neu zugewanderten Kindern und Jugendlichen in die Kindertagesförderung und die Schule“, Berlin 2016, S. 9-10.

Tabelul de mai jos sintetizează criteriile principale ce determină tipul de clasă în care va fi înscris copilul.

Tabel 1. Tip clasă înscris copil

Clasă obișnuită	Clasă de primire
Elevul are - Are competențe de limba germană suficiente pentru a înțelege cursurile și a față face cerințelor de comunicare în limba germană - Are competențe de scriere cu alfabet latin - Are experiență școlară anterioară (dovedită sau declarată de părinți și elev)	Elevul - Are competențe insuficiente sau inexistente de limba germană - Nu este alfabetizat nici în limba țării de origine - Are experiență școlară anterioară redusă sau inexistentă

În cazul minorilor neînsoțiți se realizează și un interviu cu asistentul social desemnat ca tutore, pentru evaluarea eventualelor traume, a stresului psihologic și a altor factori cu potențial efect asupra performanțelor școlare și a adaptării copilului la sistemul educativ german. Un astfel de interviu poate avea loc și cu părinții copiilor care au trecut prin experiențe traumatice pe parcursul migrației.

Copiii ai căror părinți declară că aceștia dețin competențe de limba germană intră în procedura de evaluare în vederea deciderii înscrierii într-o clasă de primire sau într-o clasă obișnuită. Evaluarea competențelor de limbă se face de o comisie formată din doi specialiști. Unul pune întrebări copilului, iar al doilea înregistrează cuvânt cu cuvânt răspunsurile. Pe baza analizei transcriptului conversației se vor marca diferite aspecte ale competenței lingvistice și se va lua decizia.

Evaluarea durează între 30 și 60 de minute și începe cu întrebări biografice, despre copil, familie, viața înaintea sosirii în Germania, experiențele în Germania. Astfel se realizează atât un profil al copilului ce rămâne la dosar, cât și o evaluare a capacității de a răspunde la aceste întrebări în limba germană.

Dacă decizia este de înscriere într-o clasă de primire, profesorul responsabil de clasa respectivă va realiza propria sa evaluare a nivelului de limbă și a nivelului general de învățare al elevului și va elabora un plan individualizat de sprijin. Profesorul responsabil de clasa de primire va înregistra de asemenea pe parcurs toate progresele realizate de elev, în special în îmbunătățirea competențelor lingvistice.

La recomandarea profesorului responsabil de clasa de primire, conducerea școlii poate decide participare parțială la ore ale unei clase obișnuite corespunzătoare vârstei elevului. Prezența în clasa de primire este considerată temporară, cu rolul de a pregăti integrarea în decurs de maxim un an într-o clasă obișnuită.

Tranziția spre o clasă obișnuită este posibilă oricând pe parcursul anului școlar, cu informarea centrului de coordonare, dacă se constată dobândirea unui nivel satisfăcător de competență de limba germană.

Profesorul responsabil de clasa de primire va elabora și implementa planul de progres individualizat, după structura următoare:

Tabel 2. Plan profesor progres individualizat

Pe parcursul primei săptămâni	Începe documentarea nivelului de competență lingvistică și a progresului în învățare Se definesc elementele planului individualizat
Cu regularitate pe parcursul săptămânilor următoare	Se verifică și se documentează progresele în învățare
După 6 sau maxim 12 luni	Se testează competențele lingvistice Se comunică centrului de coordonare și conducerii școlii rezultatele și recomandările formulate sau solicitarea de sprijin suplimentar.

Conform relatărilor disponibile la http://www.fluechtlingsrat-berlin.de, studiile realizate recent asupra claselor de primire pentru copii de vârsta școlii primare în Berlin arată că această separare, deși justificată pragmatic, generează o serie de probleme. Având în vedere diferențele foarte mari între copii cu privire la experiențele anterioare de învățare, nevoi, potențial, capacitate de adaptare și de învățare, etc., se justifică o abordare individualizată și nu există un curriculum pentru clasele de primire. Profesorul responsabil este cel care decide ce anume se

învață, ce metode se folosesc, ce resurse pedagogice sunt utile, etc. Nu există criterii obiective standardizate și nici proceduri de evaluare comune utilizate de toate școlile. Cel mai frecvent este cazul în care profesorul responsabil de clasa de primire elaborează propriile teste, pe baza experienței acumulate. Acest lucru permite valorificarea competențelor profesionale ale profesorilor responsabili de clasele de primire și tratamentul adaptat al fiecărui caz, însă au fost semnalate și cazuri în care părinții și copiii și-au exprimat nemulțumirea față de dependența de decizia unei singure persoane.

Există în Berlin și școli ce favorizează integrarea imediată a copiilor refugiați în clase obișnuite, oferindu-le însă sprijin lingvistic suplimentar. Studiile menționate au arătat că acest sistem conduce la rezultate superioare, favorizând învățarea și prevenind stigmatizarea și izolarea copiilor refugiați.

Nordrhein-Westfalen

Ministerul educației și autoritățile locale din Nordrhein-Westfalen gestionează o rețea de Centre Comunale de Integrare, distribuite pe întreg teritoriul landului. Aceste centre (a căror localizare este descrisă la http://integrationsagenturen-nrw.de) asigură coordonarea acțiunilor de sprijin pentru integrarea noilor veniți, inclusiv integrarea copiilor refugiaților și beneficiarilor altor forme de protecție în școlile publice. Consilierii centrelor au între responsabilități și informarea familiilor în privința înscrierii copiilor la școală. Scopul acestui demers este ca imediat după instalarea în localitate, copiii beneficiarilor de protecție să intre în sistem public de educație, să învețe limba germană și să poată parcurge cu succes toate nivelurile educației obligatorii, primind certificate recunoscute în acest sens.

Procedura de evaluare a anului de studiu în care să fie integrat un copil începe cu o sesiune de consultare între specialiștii centrului și părinți, în cadrul căreia se înregistrează informații privind parcursul școlar anterior al copilului, atât din țara de origine, cât și de pe itinerariul de migrație (tabere de refugiați, țări de tranzit). Se solicită informații privind competențele de limbă germană (înțelegere, vorbire, scriere), și se verifică cunoașterea de către copil a alfabetului latin. Sunt comunicate de asemenea de către părinți așteptările acestora cu privire la perspectivele educaționale și de pregătire profesională ale copilului. Părinții sunt informați într-un limbaj accesibil cu privire la sistemul de educație din landul Nordrhein-Westfalen, procedurile de evaluare, diplomele și certificatele ce se obțin la diferite niveluri și tipuri de instituții școlare și perspectivele pe care le oferă acestea. Sunt oferite de asemenea informații

privind măsurile de sprijin și facilitățile disponibile pentru a sprijini educația și integrarea socială a copilului, inclusiv sistemele de sprijin pentru teme, centre comunitare sau de cartier, cluburi sportive, etc.

Pe baza informațiilor obținute, consilierul centrului are deplină libertate de a decide dacă va înscrie copilul direct într-o clasă obișnuită corespunzătoare vârstei, într-o clasă de nivel inferior, într-o clasă pregătitoare centrată pe învățarea limbii, sau într-o clasă de recuperare, pentru copii care nu au fost școlarizați deloc, sau au avut întreruperi în școlarizare. Procedura cea mai frecventă până în 2016 a fost cea a înscrierii copiilor refugiați în clase pregătitoare speciale centrate pe învățarea intensivă a limbii germane, pe durata a maxim un an școlar, după care aceștia să fie transferați în clasele obișnuite corespunzătoare.

Studii realizate de OECD care au arătat că integrarea socială viitoare a copiilor migranți este puternic susținută dacă se realizează o integrare școlară în clase obișnuite cât mai rapidă a acestora. Avându-se în vedere rezultatele acestor studii, în iunie 2016, prin decret al ministrului educației al landului, a fost decisă desființarea claselor pregătitoare și înlocuirea lor cu grupe de pregătire lingvistică suplimentară frecventate în paralel cu frecventarea claselor obișnuite corespunzătoare vârstei. Astfel se dorește oferirea unui răspuns mai flexibil și individualizat la nevoile elevilor. Așadar, participarea la cursurile suplimentare de limbă poate fi redusă sau eliminată pe măsură ce elevul devine capabil să facă față cerințelor alături de colegi din clasa corespunzătoare vârstei. La început este cerută frecventarea a 12-14 ore de pregătire lingvistică suplimentară săptămânal, dar numărul acestor ore descrește progresiv, pe măsura progresului realizat. Decizia este luată de cadrele didactice care gestionează pregătirea lingvistică, prin consultare cu direcțiunea și uneori cu mediatorii interculturali. S-a constatat că prin contactul cu colegi vorbitori nativi de limba germană se stimulează și se facilitează învățarea mai rapidă a limbii decât prin menținerea în clasele pregătitoare. Prezența timpurie în colectivul clasei obișnuite facilitează de asemenea stabilirea de contacte sociale pozitive cu colegi locali și stimulează sentimentul de acceptare și de ”acasă”, necesar unei integrări sustenabile în societate.

Baden-Württemberg

Practica obișnuită și în acest land este înscrierea copiilor refugiați cu un nivel redus de competențe lingvistice de limba germană, pe o durată limitată, în clase pregătitoare unde se derulează un proces de învățare intensivă a limbii.

Procesul este inițiat încă din faza în care familiile se află în centrele de primire, înainte de primirea deciziei privind acordarea statutului de refugiat sau a altei forme de protecție. Acolo se elaborează de către specialiștii centrului o biografie educațională a fiecărui minor, în care se înregistrează experiențele școlare anterioare, locul și durata acestora, limbile cunoscute, competențele de scris-citit și nivelul de cunoaștere a limbii germane. Această biografie educațională este ulterior transmisă școlii unde este înscris minorul după primirea deciziei de acordare a protecției.

După părăsirea centrului de primire, odată înscriși la o școală publică, prioritatea este ca în cel mai scurt timp posibil copiii să învețe alături de colegi de vârstă similară într-o clasă obișnuită.

Procesul de tranziție de la clasa pregătitoare la o clasă obișnuită este susținut de specialiști de la nivelul școlii, inclusiv mentori și mediatori școlari, și se realizează treptat. Astfel, se începe imediat cu participarea la orele de sport și la alte lecții ce nu presupun în mod necesar cunoștințe de limbă (arte, activități practice, etc.). Se asigură de asemenea participarea alături de elevii claselor obișnuite la evenimente organizate la nivel de școală, excursii, activități sportive extrașcolare, spectacole, etc.

Un element specific landului Baden-Württemberg este demararea în 2016 a programului 2P – Potenzial und Perpektive, ce vizează realizarea unui instrument standardizat, bazat pe utilizarea tehnologiei digitale, pentru evaluarea competențelor și orientarea școlară și profesională a copiilor și tinerilor migranți, inclusiv a celor beneficiari de protecție internațională.

Instrumentul este realizat de o firmă de consultanță specializată în evaluare psihologică și educațională, în cadrul unui parteneriat între Ministerul Culturii Tineretului și Sportului de la nivelul landului, responsabil și de educație, și Ministerul Federal al Educației și Cercetării, cu sprijin financiar prin Fondul Social European.

Instrumentul este în curs de elaborare dar modulele elaborate au parcurs cu succes primele etape de testare, pilotarea fiind realizată până în octombrie 2017 pe peste 14000 de persoane.

Instrumentul conține 7 teste focalizate pe:

1. Competențe cognitive de bază (memorie, atenție, concentrare, raționament deductiv, reprezentare spațială)
2. Competențe matematice
3. Competențe de limba germană
4. Competențe de limba engleză

5. Competențe metodice (planificare, rezolvare de probleme, etc.)
6. Competențe ocupaționale (aptitudini manuale, tehnice, pedagogice, de leadership, antreprenoriale, de cercetare, creative, comerciale, administrative)
7. Biografia educațională

Contactele directe stabilite atât cu coordonatorii programului (încă nefinalizat), cât și cu firma responsabilă de elaborarea instrumentelor, au evidențiat disponibilitatea acestora pentru o eventuală colaborare viitoare pentru adaptarea testelor la alte contexte, inclusiv în România.

Accesul refugiaților la studii universitare

Prin Decizia Conferinței Permanente a Miniștrilor Educației din Germania din 3.12.2015 s-au reglementat măsuri comune adoptate la nivelul landurilor pentru facilitarea admiterii în învățământul superior a solicitanților de azil și beneficiarilor de protecție care nu pot dovedi nivelul de studii datorită condițiilor specifice ce au determinat părăsirea țării de origine.

Astfel, în acest document, adoptat la finalul anului în care peste un milion de persoane au solicitat azil în Uniunea Europeană, majoritatea cererilor fiind înregistrate în Germania, se specifică posibilitatea ca universitățile să accepte înscrierea la studii a persoanelor care îndeplinesc cumulativ următoarele trei condiții:

- Sunt înregistrați ca solicitanți de azil sau au obținut un statut de protecție și au domiciliul în Germania
- Prezintă o ”biografie educațională plauzibilă” din care să rezulte finalizarea cu succes a studiilor liceale în țara de origine
- Dovedesc deținerea competențelor necesare prin parcurgerea cu succes a unui proces de examinare și evaluare stabilit la nivelul universității.

Este acceptată și prezentarea de ”dovezi indirecte”, inclusiv copii ale documentelor de studii, carnet de student sau dovezi de examinare emise de o universitate din țara de origine. Testele se referă atât la evaluarea unor competențe generale, cât și la cunoștințe specifice domeniului de studii vizat. Pentru unele domenii, pe lângă nivelul de cunoștințe se testează și aptitudini specifice.

Aceste proceduri sunt considerate ca excepționale și temporare, fiind adoptate ca răspuns la situația actuală, în care un număr semnificativ de tineri, în special proveniți din Siria, aflați în prezent în Germania, au fost nevoiți să întrerupă sau nu au putut începe studiile universitare din cauza războiului.

În acest context, Serviciul German de Schimburi Academice (DAAD) cu contribuția financiară a Biroului Federal pentru Străini, a dezvoltat un ansamblu de măsuri de sprijin pentru accesul în universitățile germane a refugiaților, în special a celor proveniți din Siria. Aceste măsuri de sprijin, descrise în mai multe limbi pe un portal dedicat accesibil la https://www.study-in.de, includ:

- Testarea aptitudinilor în vederea evaluării șanselor de succes academic, cu ajutorul unui test specializat numit TestAS (test pentru studenții străini)
- Îndrumare pentru găsirea unei universități potrivite și pentru parcurgerea formalităților de înscriere
- Testarea nivelului de limba germană

Sistemul oferă burse de studiu, acoperă costurile de testare a competențelor și susține universitățile în demersurile de primire a studenților refugiați. Procedurile și criteriile detaliate sunt diferite în funcție de domeniul de studiu și de universitate. Astfel, pentru anumite domenii (medicină și domenii conexe), admiterea este restricționată la nivel federal (”bundesweiter Numerus Clausus“ sau ”zentraler Numerus Clausus“), în timp ce pentru restul domeniilor de studiu decizia se ia la nivelul universității. Numeroase universități au programe specifice de sprijinire a tinerilor refugiați care doresc să urmeze cursuri universitare, inclusiv prin programe gratuite de pregătire în vederea îndeplinirii criteriilor de admitere.

Italia

Cadrul legislativ

Conform art. 38 din Legea nr 286/1998 privind imigrația, cu actualizările ulterioare, ”minorii cetățeni străini prezenți în Italia au dreptul la educație în formele și modalitățile prevăzute pentru cetățenii italieni în școlile de orice tip și grad”. Termenul ”prezenți” este evident diferit de cel de ”rezidenți”, ceea ce înseamnă că, în conformitate cu Convenția ONU privind Drepturile Copilului, minorii au dreptul la educație indiferent de statutul juridic al lor sau al familiilor lor. Așadar accesul la educație este asigurat nu doar pentru beneficiarii unei forme de protecție, ci și pentru minorii fără ședere legală sau cei ai căror familii se află în procedurile de azil.

Mai mult, conform legislației italiene, minorii străini nu pot fi expulzați și au dreptul la un permis de ședere până la împlinirea vârstei de 18 ani. Este frecvent cazul în care minorii împlinesc 18 ani în timp ce sunt înscriși la studii, datorită faptului că procesul de migrație,

perioada de acomodare și uneori decalajul între nivelul educației din țara de origine și cel din Italia determină înscrierea în clase cu unul sau doi ani mai mici față de nivelul obișnuit în Italia. În astfel de cazuri, chiar dacă devin majori, tinerii beneficiază, pe baza unor modificări legislative recente, adoptate în iunie 2016, de dreptul de ședere până la finalizarea studiilor. În acest fel se previn situațiile, frecvente în anii anteriori (conform raportului publicat de ministerul educației în 2015), în care tinerii abandonează studiile și își caută un loc de muncă pentru a putea obține un permis de ședere pe această bază.

În ultima perioadă s-a constatat o creștere semnificativă a numărului minorilor neînsoțiți, în special în anumite orașe din partea nordică și centrală a țării. Aceasta a făcut necesară revizuirea politicilor publice în domeniu și întărirea departamentelor specializate ale orașelor respective în vederea asigurării unei gestionări adecvate a fiecărui caz de acest tip.

Un element important al ansamblului de politici publice de susținere a integrării beneficiarilor de protecție, cu impact direct inclusiv la nivelul accesului la educație și cursuri de limbă italiană, îl reprezintă programul național SPRAR (Sistema di protezione per richiedenti asilo e rifugiati). Pornind de la o serie de inițiative locale ale unor ONG-uri de la sfârșitul anilor 1990, în 2001 s-a constituit un parteneriat tripartit între Ministerul de Interne, Asociația Națională a Autorităților Locale Italiene (ANCI) și biroul în Italia al UNHCR, pentru a pune bazele unui program descentralizat dar coerent la nivel național de gestionare a problematicii integrării refugiaților. Actuala formă a programului este gestionată la nivel național de același parteneriat implementarea făcându-se la nivel local, pe baza participării voluntare a autorităților locale. Astfel, municipalitățile ce se înscriu în program primesc sprijin financiar și metodologic pentru crearea și gestionarea de structuri locale de facilitare a integrării pentru grupuri de refugiați. Structurile locale sunt în general gestionate de entități ale sectorului neguvernamental (asociații, cooperative, filiale ale unor ONG naționale), pe baza unor contracte cu autoritățile locale. Sprijinul oferit include asistență pentru înscrierea la școală a minorilor, organizarea sau facilitarea accesului la cursuri de limba italiană pentru adulți și copii, precum și servicii de mediere interculturală în relația familiei cu școala.

Proceduri privind minorii

Înscrierea la școală se face chiar și în cazul absenței documentelor de studii anterioare, pe baza solicitării părinților sau a tutorelui. Admiterea la studii fără documente de studii pentru nivelul

anterior nu poate limita accesul la examinările finale și nici afecta validitatea titlului de studii obținut dacă acestea sunt trecute cu succes.

Dacă solicitarea de înscriere este făcută pe parcursul anului școlar și la școala a care este solicitată înscrierea nu mai sunt locuri disponibile, le revine autorităților locale responsabilitatea de a identifica o altă opțiune, având în vedere faptul că autoritatea locală este, potrivit legii, responsabilă să garanteze dreptul la educație al tuturor minorilor de pe teritoriul gestionat. În cazul în care autoritățile locale nu își îndeplinesc această responsabilitate, se poate solicita intervenția Chesturii și a Prefecturii. Legea specifică caracterul inacceptabil al refuzului accesului la educație al minorilor, chiar dacă învățământul este considerat obligatoriu în Italia până la vârsta de 16 ani.

Deși în 2009 a fost introdusă o cerință de evitare a situațiilor în care elevii cu cetățenie străină să nu depășească 30% din numărul total de elevi ai unei școli, în ultimii ani aceasta nu a mai fost respectată. În prezent aproximativ 3.000 de școli, din totalul de peste 56.000, au între 30 și 50% elevi cu cetățenie străină, aproximativ o treime dintre acestea fiind localizate în regiunea Lombardia.

Legea cere de asemenea tuturor comunităților școlare să asigure acceptarea diferențelor lingvistice și culturale ca valoare de bază a respectului reciproc, a schimburilor interculturale și a toleranței. În acest sens, școlile au datoria de a lua măsuri pentru primirea elevilor migranți și de a susține activități interculturale adresate tuturor elevilor. Pentru realizarea de astfel de activități, școlile realizează o analiză a nevoilor locale și un program integrat, în colaborare cu ONG-uri, inclusiv organizații ale migranților, precum și cu reprezentanțele diplomatice sau consulare ale țărilor de origine, după caz.

Cu privire la accesul la studii universitare, art. 39 pct. 5 din legea 286/1998 completată, privind imigrația, specifică faptul că beneficiarii unei forme de protecție internațională, alături de toți străinii extra-comunitari deținători ai unui permis de ședere valid, au acces în aceleași condiții ca și cetățenii italieni la cursurile universitare sau de specializare oferite de universități. Străinii ce intenționează să urmeze cursuri universitare și îndeplinesc condițiile de studii necesare au acces gratuit la cursuri de limba italiană adaptate domeniului de studii vizat, oferite de universitățile respective.

Proceduri privind adulții

În baza unor convenții cu instituțiile regionale și cu ONG-uri locale, școlile au de asemenea responsabilități să asigure sprijin pentru adulții străini rezidenți în Italia, inclusiv pentru beneficiarii de protecție, care nu au finalizat învățământul de bază (adică școala elementară și școala medie – finalizate în mod normal până la 14 ani) prin oferirea de cursuri de limba italiană, cursuri de alfabetizare, precum și posibilitatea continuării studiilor până la obținerea certificatelor oferite la finalizarea (cu examen național) a ciclului secundar inferior (scuola media), respectiv a ciclului secundar superior (liceu).

Astfel de servicii de completare a studiilor de bază și de sprijin pentru învățarea limbii italiene sunt oferite de asemenea de centrele provinciale de educație a adulților (CPIA) existente în fiecare oraș capitală de provincie și în cele zece zone metropolitane.

Cursurile de limba italiană, manuale și formarea profesorilor

În Italia există de mult timp preocupări, resurse, expertiză cu privire la predarea limbii italiene ca limbă străină, acestea fiind necesare și utilizate încă înainte ca Italia să devină o țară de imigrație, pe de o parte pentru tinerii veniți la studii în universitățile italiene și, pe de altă parte, pentru susținerea profesorilor de limba italiană din afara Italiei. Așadar, o parte importantă a resurselor utilizate în cadrul cursurilor de limba italiană adresate imigranților au la bază această experiență.

Cursurile de limba italiană pentru imigranți sunt organizate de diverse tipuri de structuri: instituții publice de educația adulților, școli, servicii publice centrate pe susținerea integrării refugiaților, dar și numeroase structuri non-profit, organizate ca asociații, cooperative sau de tip ONLUS (ONLUS. Organizzazione Non Lucrativa di Utilita' Sociale – organizații non-lucrative de utilitate socială). De asemenea, este frecventă și organizarea de cursuri de limbă de către grupuri informale de voluntari.

Una dintre problemele cu care se confruntă organizatorii de cursuri de limba italiană pentru imigranți este cea a selectării manualelor potrivite.

Astfel, persoane active în domeniu arată faptul că cea mai mare parte a manualelor existente pe piață sunt prea dificile, abordează teme neadecvate nevoilor imigranților și, nu în ultimul rând, au un cost relativ ridicat (deși asociat în mod corect cu o calitate grafică foarte bună).

O altă problemă semnalată este importanța excesivă acordată, în special la nivelul de începător, aspectelor ce țin de gramatică. Experiența a arătat că centrarea pe gramatică generează

nesiguranță și neîncredere în rândul participanților la cursuri, precum și numeroase cazuri de abandon.

Acest aspect este și mai important însă în cazurile, frecvente în Italia, în care solicitanții de azil, în special cei proveniți din Africa Sub-Sahariană, încep cursurile fără a avea deloc, sau cu o foarte redusă experiență anterioară de școlarizare. În cazul acestora este dificil de înțeles chiar și sensul regulilor gramaticale, iar riscul de pierdere a motivației de a urma cursurile este și mai ridicat.

Manualul cel mai potrivit pentru astfel de cazuri este considerat Facile Facile, nivel de bază. Acesta se achiziționează de către furnizorii de cursuri la un preț de aproximativ 5 euro (cu reduceri posibile pentru un număr mai mare de manuale achiziționate) și este deseori completat cu materiale suplimentare elaborate sau selectate din mass-media de către profesori, ținând cont de nevoile cursanților. Majoritatea furnizorilor de cursuri de limbă distribuie fiecărui cursant un astfel de manual și nu îl recuperează la finalul cursului pentru reutilizare. Astfel, beneficiarii îl pot utiliza ulterior pentru consolidarea cunoștințelor și pentru exersarea celor dobândite la curs. La finalizare, unele cursuri emit doar certificate de participare la cursuri (utile în anumite situații, pentru înscrierea la cursuri de formare profesională sau căutarea unui loc de muncă), dar există și cursuri ce emit un certificat care atestă nivelul A1 de competență lingvistică.

Un alt manual frecvent utilizat este cel de Italiana de bază produs de editura Alma. Elementul specific al acestui manual îl reprezintă prezentarea în paralel a conținuturilor la două niveluri de competență (A1/A2). Astfel, se poate lucra cu acest manual și cu grupe neomogene de cursanți, parcurgând aceleași unități de curs și aceleași teme, însă la niveluri de complexitate diferite.

Există însă și manuale pentru un nivel mai avansat. De exemplu, pentru obținerea permisului de ședere de lungă durată este necesară prezentarea unui certificat care să ateste un nivel de minim A2 conform Cadrului European al Limbilor. Există cursuri ce oferă la finalizare astfel de certificate, unele fiind adaptate nevoilor specifice ale cursanților (de exemplu, cu accent pe competențele de scriere pentru persoane care înțeleg și vorbesc limba italiană la nivelul cerut dar nu se pot exprima în scris). Testele utilizate sunt bazate pe procedurile standardizate elaborate de universitățile specializate.

Unele manuale au de asemenea CD-uri atașate pentru facilitarea îmbunătățirii competențelor de ascultare și exprimare verbală. În multe cazuri, profesorii ce predau cu succes cursuri de limba italiană pentru imigranți consideră că modul de organizare a activităților de învățare, inclusiv

prin utilizarea de metode interactive și abordarea unor teme de interes direct pentru cursanți, este factorul determinant, mai important decât manualele utilizate.

Centrele Provinciale de Educația Adulților oferă de asemenea posibilitatea certificării competențelor lingvistice ale imigranților, indiferent dacă au urmat sau nu cursuri de limba italiană. Deși sunt frecvente cazurile în care livrarea cursurilor este realizată de voluntari (cu sau fără pregătire de specialitate), cursurile ce emit certificate recunoscute sunt la rândul lor acreditate și livrate de cadre didactice certificate în domeniu.

Nu există o certificare unică recunoscută la nivel național pentru predarea limbii italiene ca limbă străină însă trei certificări sunt cel mai frecvent utilizate:

- Certificarea CEDILS a Universității Ca' Foscari din Veneția (cu probe de examinare evaluate de Laboratorul ITALS) http://www.itals.it/corso-cedils
- Certificarea DILS-PG (de nivel I și II) oferită de Università per Stranieri di Perugia (cu probe de examinare evaluate de CVCL) https://www.unistrapg.it/it/node/1782
- Certificarea DITALS (de nivel I și II) oferită de Università per Stranieri di Siena (cu probe de examinare evaluate de Centrul Ditals) https://www.centroculturalitaliano.com/ditals/

Toate aceste programe de certificare sunt bazate pe lucrările Prof. Paolo Balboni, care a lucrat atât la Veneția cât și la Siena.

Obținerea unei astfel de certificări este recomandată dar nu este obligatorie. Centrele respective recomandă urmarea unor cursuri relevante (de lingvistică și didactică), acumularea de experiență practică de predare și apoi intrarea în programul de certificare.

Polonia

Accesul minorilor RTT și BPI la educație

Având în vedere specificul imigrației în Polonia, cu trei categorii principale de migranți, migranți economici proveniți din spațiul fostei URSS, refugiați din Estul Ucrainei și din Cecenia, respectiv refugiați proveniți din Africa și Orientul Mijlociu, și ținând cont de faptul că marea majoritate a acestora sunt adulți, și în special adulți tineri, numărul copiilor de vârstă școlară rămâne foarte redus. Doar în ultimii 2-3 ani s-a înregistrat o creștere a numărului de minori migranți de vârstă școlară, pe de o parte prin familii provenite din Estul Ucrainei sau din Cecenia și care caută refugiu în Polonia, respectiv prin reunificare familială, în special pentru

unii migranți economici deja instalați în Polonia în ultimii ani. Marea majoritate a minorilor sosiți în acest context sunt de vârsta învățământului primar.

Astfel, nevoia de măsuri specifice de integrare este încă redusă, iar experiența practică este limitată. Sistemul educațional este însă riguros în privința aplicării principiului școlarizării obligatorii, fără excepții. Este conștientizată nevoia unor resurse educaționale specifice și a formării adecvate a cadrelor didactice pentru susținerea integrării educaționale a copiilor migranți, însă în prezent nu există demersuri sistematice în această direcție, responsabilitatea fiind lăsată profesorilor, considerându-se că, la o vârstă fragedă, la nivelul ciclului primar, copiii învață relativ rapid limba, alături de colegi și familie.

Cursurile de limba poloneză pentru adulți

Analiza informațiilor disponibile cu privire la politicile și practicile din Polonia, evidențiază patru modalități principale prin care imigranții dobândesc abilități lingvistice în limba poloneză: în clasele din centrele de detenție, prin programul de integrare finanțat de guvern (numai pentru refugiați), cu ajutorul unor cursuri ale unor organizații non-profit, respectiv pe cont propriu.

Fiecare dintre aceste rute are probleme și, în cele din urmă, chiar și o varietate de surse și programe nu înseamnă că fiecare imigrant în Polonia învață corect limba.

În conformitate cu o ordonanță a ministrului polonez al educației, există cinci etape de învățare a limbii de către refugiații aflați în anul de participare la programul de integrare. Prima etapă se concentrează pe predarea alfabetului, scrierea cuvintelor de bază și fonetică. Apoi, refugiații învață gramatica de bază necesară comunicării, dar nu se concentrează pe regulile și vocabularul complex al gramaticii. În a treia fază, elevii încep să învețe lecții legate de actualitate, începând cu informații personale și rutine de zi cu zi, și continuând cu teme cum sunt locurile de muncă. Instituțiile publice, informații despre Polonia și drepturile individuale. A patra etapă se concentrează pe expresii importante din limbă, în timp ce a cincea și ultima etapă presupune predarea de lecții ce combină aspecte culturale despre țara de origine a refugiatului și despre Polonia.

În practică, politica de integrare a migranților și refugiaților în Polonia nu se desfășoară în mod ideal. Evaluările acestor politici arată că aplicarea întâmpină o serie de dificultăți. De exemplu, dintre refugiații înscriși în programul individual de integrare cu lecții obligatorii din Polonia, 25% nu frecventează cursurile. Motivația în rândul imigranților de a învăța limba poloneză este

scăzută, profesorii nu sunt întotdeauna calificați, lipsesc resursele și manualele, lecțiile nu sunt practice și multe programe se termină după doar douăsprezece luni. Imigranții nu sunt pregătiți să interacționeze și să comunice într-un cadru profesional și nici nu îndeplinesc condițiile de angajare în multe sectoare. Această separare socială și economică generează o spirală descendentă atunci când imigranții nu cunosc limba poloneză, nu pot găsi un loc de muncă și nici nu primesc ajutor de stat.

O analiză bazată pe interviuri demonstrează că programele centrelor de detenție nu au succes deoarece "calitatea lecțiilor poate fi pusă la îndoială" și "adesea din 100 de adulți care trăiesc în centru, numai 2-3 persoane frecventează orele de limbă poloneză. Există, de obicei, doar un singur profesor pe centru, care menține un program inflexibil. Deși este vorba în general de profesori cu pregătire profesională în domeniu, lipsește pregătirea pentru a preda unor străini adulți, care au nevoi diferite de învățare decât copiii. Pe durata șederii migranților în centre, cunoașterea limbii în multe cazuri nu se ameliorează: "Aproximativ 14% dintre refugiații care stau în centru mai puțin de 6 luni declară bune abilități lingvistice, în timp ce doar 18% dintre cei care locuiesc în centrul de refugiați mai mult de 6 luni declară că au cunoștințe de limbă sporite. În general, conceptul de oferire de cursuri de limbă în centre este convenabil și ușor de monitorizat, dar nu satisface nevoile individuale. Procesul real de învățare a limbii începe după ieșirea din centru.

Sunt semnalate de asemenea dificultăți legate de disponibilitatea de manualelor adecvate și de formarea profesorilor. Multe cursuri sunt susținute de voluntari în cadrul unor ONG, de exemplu de o fundație care inițial a fost constituită pentru a susține refugiați din Somalia, sau de organizații ce susțin refugiații veniți din Est, iar acești voluntari nu au pregătire și resurse adecvate.

Suedia

Politici și măsuri referitoare la accesul la educație al minorilor

Accesul la educație este garantat de legislație pentru toți copiii și este asigurat atât pentru copiii ce beneficiază de o formă de protecție, cât și pentru minorii solicitanți de azil sau chiar cei fără documente legale de ședere. În caz de refuz al statutului de refugiat, tinerii pot continua studiile până la finalizarea acestora.

Copiii beneficiari de protecție internațională au acces în școlile publice dar nu au obligația de a le frecventa. În decurs de maxim o lună de la instalarea în localitate și de la formularea cererii

de înscriere a minorilor în sistemul educativ, autoritățile locale au obligația de a asigura un loc și a finaliza procedura de luare în evidență la nivelul unei școli de nivel corespunzător.
Autoritățile locale nu au obligația de a primi refugiați dar sunt încurajate și stimulate financiar să facă acest lucru.
Tinerii de 16-19 ani trebuie să finalizeze cu succes un curs de limbă pentru a se putea înscrie la cursuri de formare profesională. Dreptul la educație gratuită este asigurat și tinerilor înscriși în învățământul liceal, chiar dacă acesta nu face parte din învățământul obligatoriu, cu condiția demarării cursurilor liceale înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.
Pentru determinarea nivelului de studiu este obligatorie testarea elevilor la sosirea în școală. Testele realizate la nivel de școală au la bază cerințele din curriculum și includ și competențele de limba suedeză. Obiectivul este integrarea elevilor într-o clasă obișnuită cât mai rapid dar există și clase de tranziție, în care copiii fără cunoștințe de bază de limba suedeză primesc pregătire lingvistică. Deși documentele de politică educațională insistă asupra importanței integrării în clase obișnuită, studii recente arată că în ultimii ani timpul petrecut de copiii refugiați în clase de tranziție s-a mărit.

Toți copiii cu altă limbă maternă decât suedeza au dreptul la cursuri de limba maternă și la asistenți pedagogici vorbitori ai limbii respective. În practică, aceste prevederi sunt rar puse în aplicare datorită lipsei personalului calificat vorbitor al limbilor refugiaților.
Programul național de introducere în limba suedeză oferă și sprijin copiilor refugiați pentru admiterea la liceu.
O treime din locurile la universitate pot fi ocupate de tineri cu competențe lingvistice adecvate, fără a fi necesară diploma de liceu, pe baza unor testări realizate la nivelul universității. Consiliul Suedez pentru Educație Superioară are un rol activ în susținerea în acest context a accesului tinerilor refugiați la învățământul universitar. Cu toate acestea, organizația semnalează lipsa unor instrumente și proceduri corespunzătoare pentru evaluarea și validarea competențelor tinerilor refugiați dornici să urmeze studii superioare
Deși Suedia are o lungă tradiție de primire de refugiați, criza generată de migrația din 2015 a produs o presiune deosebită asupra sistemului de sprijin pentru integrare. Astfel, nu doar că numărul total de solicitanți de azil s-a dublat în 2015 față de anul anterior, dar a intervenit o

creștere substanțială a numărului de copii solicitanți de azil, de la 23000 la 70000, jumătate dintre aceștia fiind minori neînsoțiți.

Pentru a face față acestei situații, guvernul național a alocat fonduri suplimentare desinate cu prioritate școlilor unde învață un număr mare de copii refugiați. De asemenea, o serie de inițiative pilot au apărut în ultimii doi ani pentru a răspunde nevoilor generate de numărul semnificativ mărit al copiilor și tinerilor refugiați intrați în sistemul educativ suedez.

Politicile publice privind primirea refugiaților sau cele referitoare la crearea unui mediu intercultural și de promovare a echității și educației interculturale existau de mai mulți ani dar au dobândit susținere extinsă și resurse suplimentare în contextul actual.

Programe naționale adresate tuturor copiilor și care urmăresc creșterea calității educației se dovedesc deosebit de relevant și pentru susținerea integrării copiilor beneficiari de protecție internațională. Un astfel de exemplu este programul național "Läslyftet" ("Stimularea citirii") ce își propune îmbunătățirea abilităților de scris-citit ale elevilor, inclusiv ai celor migranți.

Cursurile de limba suedeză pentru adulți migranți

Svenskundervisning för invandrare (SFI) este programul național de cursuri gratuite de limba suedeză adresat tuturor categoriilor de imigranți și cetățenilor UE rezidenți în Suedia. Imigranții care vorbesc daneza sau norvegiană nu sunt eligibili să participe la cursuri în cadrul acestui program, datorită similarității acestor limbi cu limba suedeză.

Programul se adresează migranților de cel puțin 16 ani fără cunoștințe de bază de limba suedeză. Având în vedere faptul că o proporție semnificativă dintre migrații în Suedia sunt analfabeți, programul presupune și învățarea scrisului și cititului. Costurile cursurilor sunt acoperite de autoritățile locale din bugetul local iar livrarea cursurilor se face de profesori specializați în cadrul unor centre municipale de educația adulților (kommunens vuxenutbildning). Evaluarea se face pe baza unui test standardizat la nivel naționale. Parcurgerea cu succes a testului generează un certificat ce atestă nivelul B1 (utilizator independent) din Cadrul European al Limbilor.

O posibilitate de evaluare a nivelului de cunoștințe lingvistice este oferită de către Folksuniversitetet (o organizație de educația adulților constituită de fundații ale unor importante universități suedeze și care are activități în diferite orașe). Această metodă constă într-un test creat în baza Cadrului European al Limbilor. Testul este o combinație de două

metode , auto-evaluare și un test standard cu răspunsuri corecte și incorecte. Gramatica și vocabularul sunt testate online, în timp ce abilitățile de citire, ascultare și exprimare verbală sunt testate doar prin auto-evaluare. Fiecare secțiune de test începe cu o auto-evaluare a nivelului de cunoștințe lingvistice. Bazându-se pe această evaluare , sistemul va selecta un nivel de testare a competenței lingvistice. Testul controlează nivelul de dificultate automat. Astfel, dacă 90% din răspunsurile dintr-o secțiune sunt corecte, testul oferă posibilitatea trecerii la nivelul următor. Daca mai puțin de 20% din răspunsuri sunt corecte, atunci testul propune trecerea la un nivel inferior. Detalii privind procedurile și instrumentele de testare sunt disponibile la: http://www.folkuniversitetet.se/In-English/Language_Tests/http://www.folkuniversitetet.se/In-English/Language_Tests/

Concluzii

Se poate constata din informațiile prezentate că situația este diferită în privința aspectelor principale avute în vedere în cadrul studiului. Astfel, în privința accesului la educație al copiilor există proceduri bazate pe evaluarea competențelor școlare care să asigure identificarea clasei în care să fie integrați aceștia, respectiv să identifice nevoile specifice de sprijin suplimentar. Se remarcă de asemenea tendința de a reduce la maxim timpul pe care copiii refugiați îl petrec în clase separate, centrate pe învățarea limbii, și includerea lor cât mai rapid în clase obișnuite, alături de ceilalți colegi.

În privința cursurilor de limba țării gazdă se remarcă importanța existenței unei oferte accesibile și flexibile, precum și importanța raportării la Cadrul European al Limbilor ca referință pentru determinarea nivelului de competență lingvistică și a nivelului cursurilor la care trebuie să se înscrie refugiații. Între aspectele sensibile se remarcă dificultățile legate de asigurarea calității cursurilor de limbă și de formarea profesorilor care predau aceste cursuri.

O problematică nouă și în legătură cu care se fac eforturi în această perioadă în mai multe dintre țările analizate este cea a accesului tinerilor solicitanți de azil sau beneficiari de protecție internațională care nu au documente de studii din țara de origine la un nivel superior de studii sau în învățământul profesional. Instrumentele elaborate și aflate în curs de testare în acest sens în Germania, pot fi o sursă de inspirație pentru măsuri similare și în România.

Referințe

*** (2016) I percorsi di inserimento socio-economico nello SPRAR. Metodologie, strategie, strumenti. Servizio Centrale SPRAR

Paola Masillo Linguistic integration and residence policies in Italy: issues and Perspectives. In The Linguistic Integration of Adult Migrants - Some Lessons from Research Edited by Jean-Claude Beacco, Hans-Jürgen Krumm, David Little, Philia Thalgott, Council of Europe and de Gruyter GmbH, Berlin

Sabrina Machetti, Lorenzo Rocca, Integration of migrants, from language proficiency to knowledge of society: the Italian case. In The Linguistic Integration of Adult Migrants - Some Lessons from Research Edited by Jean-Claude Beacco, Hans-Jürgen Krumm, David Little, Philia Thalgott, Council of Europe and de Gruyter GmbH, Berlin

Senatsverwaltung für Bildung Jugend und Wissenschaft (2016) Leitfaden zur integraton von neu zugewanderten Kindern und Jugendlichen in die Kindertagesförderung und die Schule, Berlin.

Sjösvärd, K., Braddell, A. (2017) Using workplace learning to support the linguistic integration of adult migrants – lessons from a decade of work in Sweden. In The Linguistic Integration of Adult Migrants - Some Lessons from Research Edited by Jean-Claude Beacco, Hans-Jürgen Krumm, David Little, Philia Thalgott, Council of Europe and de Gruyter GmbH, Berlin

Resurse online

Referințe europene

Language Support for adult refugees: a Council of Europe toolkit https://www.coe.int/en/web/language-support-for-adult-refugees/home

European Qualifications Passport for Refugees https://www.coe.int/en/web/education/recognition-of-refugees-qualifications

Germania

Flüchtlingsrat Berlin http://www.fluechtlingsrat-berlin.de

Rețeaua de Centre de Integrare din NRW http://integrationsagenturen-nrw.de

Portal privind accesul refugiaților în universitățile germane https://www.study-in.de

http://www.zukunftsschulen-nrw.de/cms/upload/pdf/schule-nrw/Integration_durch_Bildung.pdf

https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Integration/index.html

http://www.frnrw.de/fileadmin/frnrw/media/Schule_fuer_alle/D_Erlass_Juni_2016_Unterricht_fuer_Schuelerinnen_und_Schuelern_mit_Zuwanderungsgeschichte.pdf

http://www.kommunale-integra;onszentren-nrw.de/neu-zugewanderte-und-gefluechtete-kinderund-jugendliche

http://www.frnrw.de/themen-a-z/arbeit-bildung/artikel/f/r/3-beschulungssituation-in-nrw-aufkommunaler-ebene.htm

Italia

Sistema di protezione per richiedenti asilo e rifugiati www.sprar.it

http://www.porta-doriente.com/scuola%20d%27italiano%20per%20stranieri/corso-online-di-didattica-dell-italiano-a-stranieri.asp

https://www.almalaurea.it/informa/news/2016/01/28/italiano-stranieri-al-il-corso-di-aggiornamento

http://www.scuolaleonardo.com/it/corso-insegnanti-italiano-per-stranieri.html

http://www.stranita.it/recensioni/corsi-manuali-di-italiano-1

http://www.arcobalenoweb.org/wp-content/uploads/2012/09/MANUALE-DI-LINGUA-ITALIANA.pdf

https://www.comeitaliani.it/2016/08/18/manuali-italiano-migranti

Polonia

http://www.warszawa.info-migrator.pl/en/news/2169-free-polish-language-courses-%E2%80%93-foundation-for-somalia

www.fds.org.pl/en/polish-courses

http://kontynent-warszawa.pl

Suedia

Teste de limba suedeză http://www.folkuniversitetet.se/In-English/Language_Tests/http://www.folkuniversitetet.se/In-English/Language_Tests

https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/Frequently-asked-questions-/About-the-law-relating-to-upper-secondary-school-education.html

ANEXA 2.

STUDIU DE CAZ: INTEGRAREA PE PIAȚA MUNCII A BENEFICIARILOR UNEI FORME DE PROTECȚIE INTERNAȚIONALĂ

Experiențe europene privind integrarea pe piața muncii a beneficiarilor unei forme de protecție internațională

Acest studiu realizat de Institutul Intercultural Timișoara

Introducere

În contextul proiectului ce vizează constituirea Centrului Român de Cercetare a Migrației, implementat cu sprijinul Fondului pentru Azil, Migrație și Integrare, sub coordonarea Inspectoratului General pentru Imigrări (IGI), a fost solicitată realizarea în 2017 a două studii care să cuprindă descrieri ale unor experiențe europene relevante ce pot reprezenta pentru autoritățile din România o sursă de inspirație pentru îmbunătățirea eficacității și eficienței măsurilor de sprijin pentru integrarea beneficiarilor de protecție internațională. Aceste studii vizează accesul la educație și cursuri de limba țării gazdă, respectiv integrarea pe piața muncii. Prezentul studiu se referă la problematica integrării pe piața muncii și, conform termenilor de referință furnizați de Direcția Azil și Integrare din cadrul IGI, are în vedere următoarele aspecte:

- cadrul legislativ și instituțiile sau organismele responsabile cu integrarea pe piața forței de muncă;
- programe și măsuri de susținere pentru integrarea pe piața forței de muncă a persoanelor cu o formă de protecție;
- procedurile de recunoaștere a calificărilor dobândite în sistem informal sau formal la persoanele care nu dețin documente;
- condiții ce trebuie îndeplinite de beneficiari unei forme de protecție pentru a participa la cursuri de calificare profesională
- proceduri de calificare profesională și măsuri de colaborare, informare și stimulare a angajatorilor în vederea angajării solicitanților de azil și beneficiarilor unei forme de protecție.

De comun acord cu reprezentanții IGI, au fost selectate patru țări europene în legătură cu care să fie colectate date cu privire la aspectele de mai sus: Germania, Italia, Suedia și Polonia. Astfel, se asigură o reprezentare echilibrată a diferitelor regiuni ale Europei:

- **Germania**, țară principală de destinație, din Europa Centrală / de Vest;
- **Suedia**, țară nordică de destinație, cu tradiție în primirea de refugiați;
- **Italia**, din sudul Europei, poartă de intrare în Europa, țară de emigrație devenită țară de tranzit și în ultimele două decenii țară de destinație, cu o creștere impresionantă a numărului de rezidenți străini;
- **Polonia**, țară din fostul bloc comunist, cu experiență foarte recentă în primirea de migranți, fiind în același timp confruntată, la fel ca România, cu o emigrație masivă a cetățenilor săi.

S-a considerat de asemenea importantă includerea în investigație a unor referințe și inițiative europene relevante, atât de la nivelul Uniunii Europene, cât și din cadrul Consiliului Europei.

Cercetarea are preponderent un caracter descriptiv și poate reprezenta o bază pentru o abordare analitică, din perspectivă comparată sau pe baza unor criterii anterior stabilite. Având în vedere așadar acest caracter descriptiv, precum și situația diferită a țărilor avute în vedere, inclusiv din punctul de vedere al structurii politico-administrative, după capitolul destinat referințelor europene relevante, urmează câte o secțiune dedicată prezentării datelor pentru fiecare dintre cele patru țări.

În fiecare caz sunt abordate aspecte legate de accesul la formare profesională, măsurile de sprijin în găsirea unui loc de muncă, precum și procedurile de validare și certificare a competențelor și calificărilor.

Metodologie

Având în vedere inexistența unei analize comprehensive la nivel european sau a unor studii care să acopere tematica vizată la nivel național în cele patru țări vizate, a fost necesară o procedură de culegere a datelor mixtă, centrată pe două dimensiuni complementare:

- În primă instanță, pentru fiecare țară au fost colectate mai multe tipuri de documente disponibile public:
    - Texte legislative, documente de politici publice, strategii
    - Studii, rapoarte, analize specifice
    - Prezentări de proiecte, organizații și structuri active în domeniu

    - Materiale educaționale, programe, manuale și analize sau prezentări ale acestora
- Pe baza celor de mai sus au fost identificați în fiecare țară actori relevanți, incluzând instituții publice cu atribuții în domeniu, organizații internaționale și neguvernamentale, specialiști și cercetători. Acolo unde a fost necesar, aceste structuri sau persoane au fost contactate direct pentru a li se solicita detalii, explicații sau materiale suplimentare față de cele disponibile public.

Materialele în limbile engleză, italiană, germană și franceză (pentru documente ale Consiliului Europei) au fost procesate direct de membrii echipei de cercetare, în timp ce pentru cele în limbile suedeză și poloneză au fost utilizate sisteme de traducere automată. În cazul acestora, pentru evitarea unor posibile confuzii datorate imperfecțiunilor sistemelor de traducere automată, informațiile obținute au fost coroborate cu date în limba engleză sau verificate cu specialiști în domeniu din țările respective, vorbitori de limba engleză.

S-a acordat atenție deosebită verificării validității surselor utilizate. A fost evitată preluarea directă de date din mass-media și au fost privilegiate documentele produse de instituții publice, de organizații internaționale, sau de organizații neguvernamentale cunoscute, precum și studiile validate științific.

Datele obținute permit conturarea unei imagini nuanțate a politicilor și practicilor din țările analizate dar au fost întâmpinate și o serie de dificultăți care limitează descrierea rezultată. Astfel, în mai multe cazuri ni s-a comunicat că unele documente sunt documente interne ale instituțiilor respective și nu pot fi comunicate public (de exemplu testele utilizate pentru identificarea nivelului de studiu în care să fie integrați minorii) iar în alte cazuri materiale solicitate nu au putut fi comunicate deoarece sunt protejate de copyright, cum este cazul unor teste de competențe, inclusiv lingvistice). De asemenea, rata de răspuns la solicitări a variat semnificativ între țări, răspunsuri mai numeroase și mai pertinente fiind obținute din Germania și Italia. Datele de contact identificate reprezintă în sine o resursă importantă și pot fi comunicate structurilor interesate.

Nivelul european

Validarea și certificarea competențelor

Diferite instituții ale UE sunt implicate activ de mai mulți ani în demersuri de promovare a procedurilor de validare și certificare a competențelor obținute în context non-formal și

informal și în stabilirea unor standarde comune la nivel european în acest sesns. Planul de acțiune privind învățarea adulților adoptat de Comisia Europeană în 2007 afirmă că evaluarea și recunoașterea competențelor, indiferent unde au fost ele dobândite, este de mare importanță în special pentru persoanele fără calificări oficial recunoscute, în vederea facilitării integrării acestora în societate. Acest lucru este desigur valabil și în cazul imigranților și a fost confirmat în Comunicatul de la Bruges din decembrie 2010 și în Rezoluția Parlamentului European din 2011 și în Recomandarea Consiliului European din 2012. Recomandarea cere statelor membre UE să asigure până în 2018, în conformitate cu circumstanțele și specificitățile naționale, existența unor mecanisme de validare și certificare a competențelor, accesibile inclusiv membrilor grupurilor defavorizate, între care se afșă și imigranții.

Deși detaliile sunt lăsate la latitudinea statelor membre, se recomandă ca acestea să aibă în vedere în mod coerent existența unor mecanisme și a unui sprijin adecvat în legătură cu următoarele patru aspecte:

- Identificarea competențelor achiziționate prin învățare non-formală și informală;
- Documentarea acestor competențe;
- Evaluarea competențelor;
- Certificarea rezultatelor evaluării competențelor.

Analizele realizate în ultimii ani arată necesitatea impulsionării procesului de implementare a acestor mecanisme și de asigurare a unei abordări coerente și unitare, cu respectarea contextului specific din fiecare stat membru dar și cu facilitarea accesului la validarea și certificarea competențelor pentru membrii grupurilor vulnerabile, incluziv migranți, care au cea mai mare nevoie de acestea.

Pașaportul european al calificărilor pentru refugiați

Acesta este un instrument dezvoltat în cadrul unui parteneriat între Consiliul Europei și Ministerul Educației din Grecia, cu sprijinul unor structuri specializate din Norvegia, Suedia, Regatul Unit și Grecia. La baza elaborării sale a stat nevoia de a oferi refugiaților localizați în Grecia și care intenționează să se stabilească în alte țări ale UE.

Pașaportul european al calificărilor pentru refugiați include trei secțiuni:

- **Partea de evaluare**, ce cuprinde informații privind cele mai ridicate nivelul de studii și calificare obținute, domeniile în care acestea au fost obținute, precum și aspecte legate de experiența profesională și competențele lingvistice;

- **Partea explicativă** conține informații standard privind statutul acestui document și modul în care au fost obținute informațiile reflectate în partea de evaluare
- **Partea de recomandări** se adresează persoanelor din instituțiile cu care va intra în contact refugiatul în vederea valorificării informațiilor pe care documentul le conține.

Evaluarea este rezultatul unei combinații între analiza documentelor furnizate de către refugiat cu privire la parcursul educațional și de formare profesională, și date obținute în urma unui interviu realizat de personal specializat.

Astfel, documentul conține informații credibile ce pot fi utile atât pentru continuarea studiilor, cât și pentru înscrierea la cursuri sau stagii de calificare profesională, sau în procesul de căutare a unui loc de muncă.

Deși Pașaportul European al Calificărilor nu are o recunoaștere oficială la nivelul statelor europene, completarea lui în taberele de refugiați din Grecia aduce o serie de beneficii importante celor implicați. Astfel, există deja numeroase cazuri de refugiați relocați în alte state europene și care au putut utiliza direct Pașaportul European al Calificărilor în găsirea unui loc de muncă. Chiar dacă procedurile naționale sau locale impun reluarea procesului de evaluare conform normelor specifice, existența acestui document facilitează semnificativ acest proces de recunoaștere, atât pentru evaluatori, cât și pentru persoana evaluată.

Profilul de competențe UE

Ca parte a Noii Agende pentru competențe în Europa, Comisia Europeană a elaborat un instrument de stabilire a profilului de competențe al refugiaților și resortisanților din țările terțe. Acesta este destinat utilizării de către orice serviciu care poate oferi asistență privind integrarea profesională cetățenilor din țările terțe pentru cunoașterea potențialului și a competențelor, calificărilor și experienței acestor persoane. Astfel, instrumentul este special conceput pentru utilizarea de către autoritățile naționale responsabile de primirea și integrarea refugiaților, inclusiv în cadrul centrelor de primire a solicitanților de azil, de către structurile responsabile de servicii sociale, atât publice cât și din sectorul neguvernamental, și mai ales de serviciile de consiliere și orientare profesională.

Scopul instrumentului este de a ajuta la conturarea unui profil al competențelor și la formularea de recomandări adecvate privind accesul pe piața muncii și viața profesională în general. Instrumentul nu este însă conceput pentru a asigura recunoașterea sau certificarea competențelor și nu înlocuiește procedurile prevăzute în acest scop.

Instrumentul este multilingv, disponibil în toate limbile UE (cu excepția limbii irlandeze) și în limbile arabă, farsi, paștună, sorani, somaleză, tigrinya și turcă. Este posibilă și afișarea simultană a două limbi, una fiind cea utilizată de lucrătorii serviciului care utilizează instrumentul sau o limbă comună între lucrătorii serviciului și beneficiar, iar cea de-a doua fiind limba în care beneficiarul se simte cel mai confortabil să răspundă.

Instrumentul este disponibil online pentru a fi utilizat în mod voluntar și gratuit. Profilurile completate sunt exportabile ca fișiere PDF sau XML. Instrucțiunile privind completarea câmpurilor sunt integrate în instrument. Există, de asemenea, un videoclip (în limba engleză, cu durata de 5 min) și un manual de utilizare pentru a facilita și ghida utilizarea.

Sistemul permite completarea de informații în mai multe sesiuni, prin importarea fișierului XML generat pentru persoana respectivă. Se introduc date personale, inclusiv aspecte legate de statutul legal, și referitoare la studii, calificări și experiența profesională, atât pe baza unor documente, cât și pe baza simplei declarații a beneficiarului. Există de asemenea o secțiune pentru înregistrarea așteptărilor pe care le are beneficiarul (de exemplu, formare profesională într-un anumit domeniu, găsirea unui loc de muncă, etc.). Așteptările, al căror număr nu este limitat, se introduc în ordinea priorităților stabilite de beneficiar. Se înregistrează toate limbile cunoscute de beneficiar și nivelul de competență corespunzător pentru fiecare, în conformitate cu Cadrul European al Limbilor, diferențiat pe înțelegere, citire, vorbire și scriere. Sunt avute în vedere și abilitățile matematice de bază, referitoare la calcule, cu sau fără calculator, elemente de bază de geometrie și reprezentarea grafică a unor date. Pe lângă experiența profesională propriu-zisă, sunt solicitate informații și despre competențe dobândite în mod informal, în special în familie și comunitate. Completarea datelor se face prin selectarea dintr-o listă de opțiuni și prin marcarea opțiunilor corespunzătoare. În unele cazuri există însă spațiu pentru înregistrarea de detalii specifice. Sunt marcate și anumite caracteristici personale declarate de beneficiar (de exemplu, preferința pentru activitate independentă). Pot fi de asemenea incluse în sistem copii după documentele relevante disponibile (de exemplu, permisul de conducere). În secțiunea finală persoana care asistă la completarea profilului include recomandări (pe secțiuni, referitoare, de exemplu, la continuarea studiilor, formare profesională, găsirea unui loc de muncă, etc.). Se introduc de asemenea datele de contact ale organizației în cadrul căreia s-a realizat evaluarea.

Germania

Accesul la formare profesională

Dacă în domeniul educației responsabilitatea principală este, conform constituției, la nivelul landurilor federale, în domeniul accesului la formare profesională a refugiaților adulți există în Germania o politică la nivel federal deoarece domeniul este și în atribuțiile unor structuri naționale, inclusiv ale Ministerului Federal al Educației și Cercetării și ale Ministerului Muncii. Astfel, instituțiile de nivel național sunt responsabile, între altele, pentru formarea profesională și pentru politicile și măsurile de susținere a accesului pe piața forței de muncă.

Programul național ”Perspective pentru tinerii refugiați în industria meșteșugărească (PerjuF-H)” este coordonat la nivel național de Agenția Federală pentru Angajare și implementat în parteneriat cu agențiile locale de ocupare a forței de muncă. Acesta se adresează refugiaților cu vârste între 18 și 25 de ani care doresc orientare și sprijin în vederea accesului pe piața muncii. Fiecare tânăr care intră în program primește sprijin individualizat pe o durată de patru până la șase luni. În etapa introductivă, de două săptămâni, se efectuează o evaluare a competențelor și se determină locația în care va fi plasat tânărul. În continuarea programului, participanții experimentează practic lucrul cu materiale diferite folosite în producția meșteșugărească și industrială. Sunt oferite cunoștințe de bază în domeniul de producție selectat, iar acestea sunt aprofundate într-o etapă practică ulterioară în cadrul unei companii de profil. Pe parcursul programului, participanții sunt sprijiniți individual în dezvoltarea competențelor de limba germană și în acomodarea cu stilul de viață din Germania. În plus, aceștia învață despre sistemul de instruire și ocupare a forței de muncă din Germania și primesc sprijin în pregătirea de solicitări pentru un loc de muncă.

Ulterior, după ieșirea din program, tinerii pot continua formarea profesională în cadrul unei firme de din sectorul meșteșugăresc, care are posibilitatea de a oferi un stagiu plătit. Ei pot de asemenea participa la programul "Orientarea carierei pentru refugiați" (BOF).

Solicitanții de azil înregistrați și persoanele cu statut de refugiat au acces nelimitat la cursuri de formare profesională incluzând formare profesională gratuită pentru două meserii. Pentru persoanele cu statut de solicitant de azil acest drept începe după o perioada de 3 luni de la depunerea solicitării. Birourile de intermediere a locurilor de muncă (Arbeitsamten) oferă de asemenea posibilitatea unor stagii de ucenicie de până la trei luni. De asemenea, aceste birouri oferă o serie de programe pentru anumite categorii de solicitanți de azil ce au o rata mare de

acceptare a cererilor, în principal cei venind din Siria, Eritreea, Iran sau Irak. Aceste programe includ învățarea limbii germane combinată cu instruire și sprijin în găsirea unui loc de muncă, dar și o analiză a competențelor prin probe și testări la diverse companii din industrii specifice, în funcție de nevoile pieței forței de muncă. Solicitanții de azil și refugiații au de asemenea acces la servicii de plasament si orientare profesională.

Oficiul Federal pentru Migrație și Refugiați (BAMF) gestionează de asemenea programe ce oferă cursuri de formare profesională combinate uneori cu cursuri pentru învățarea limbi germane, precum și cu cursuri ”de integrare” destinate cunoașterii societății germane și a instituțiilor.

Unele landuri au de asemenea proiecte sau programe specifice de integrare a tinerilor refugiați prin cursuri de formare profesională.

Măsurile de sprijin pentru accesul pe piața muncii

Studiile realizate pe tema integrării pe piața de muncă arată că solicitanții de azil și refugiații întâmpină o serie de obstacole la integrarea pe piața forței de muncă, cele mai importante fiind:

- complexitatea și diversitatea reglementărilor privind măsurile de sprijin pentru accesul pe piața muncii
- cunoașterea precară a limbii germane de către solicitanții de azi și refugiați
- durata îndelungată a procedurilor de recunoaștere a calificărilor obținute în alte țări, inclusiv în țara de origine a migranților.

Pe lângă sprijinul oferit de instituții, există de asemenea numeroase programe de sprijin și mentorat oferite de universități precum și un număr mare de activități inițiate și implementate de structuri ale societății civile, incluziv ONG-uri, organizații ale migranților, sindicate sau structuri religioase. Sprijinul acestora s-a manifestat în mod special față de ultimul val de migranți sosiți în Germania începând din 2015.

Solicitanții de azil și beneficiarii de protecție au acces la sistemul german de protecție socială dar pentru cei care nu se află în situații specifice de vulnerabilitate este vizată obținerea unui loc de muncă care să permită auto-susținerea persoanelor și familiilor respective, evitându-se dependența de ajutoarele sociale. În acest sens, beneficiarii de subvenții sociale din partea autorităților sunt încurajați să participe la o schemă de angajare temporară în care se oferă contracte plătite la costul de aproximativ 1 euro pe oră, cu scopul de a obișnui persoanele vizate cu o experiență de muncă în Germania. În paralel, aceștia primesc alocațiile sociale anterioare

includerii în acest program de calificare. Refuzul participării în acest program poate duce la reducerea pe o durată maximă de 6 luni a alocațiilor sociale primite.

În funcție de statutul și situația socială concretă, în anumite cazuri cei implicați pot continua să primească alocații sociale și după găsirea unui loc de muncă; în alte cazuri ajutorul social este redus treptat sau oprit complet odată cu angajarea pe o poziție care oferă posibilitatea unui venit stabil.

Accesul la servicii de consiliere și orientare profesională este posibil gratuit, atât în cadrul serviciilor publice, cât și în cadrul a peste 600 de birouri specializate gestionate de către structuri neguvernamentale.

Fundația Bertelsmann , în colaborare cu unele dintre organizațiile caritabile cele mai active la nivel național și în activități de susținere a refugiaților și a migranților în general, Arbeiterwohlfahrt (Bunăstarea muncitorilor), Deutscher Caritasverband (Asociația Caritas Germania), Paritätischer Gesamtverband (Asociația Generală pentru Egalitate), Deutsches Rotes Kreuz (Crucea Roșie Germană), Diakonie (organizația caritabilă a bisericilor protestante), Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland (Biroul Central pentru Bunăstarea Evreilor din Germania), Bund der Vertriebenen (Federația expulzaților) au finalizat recent dezvoltarea unui instrument de evaluare a competențelor pentru adulți migranți, adoptat în vederea utilizării în activități de consiliere și orientare profesională.

Procesul de dezvoltare a acestui instrument a pornit de la constatarea că nu există în Germania, în birourile de consiliere și orientare profesională care lucrează cu adulți migranți, instrumente standardizate pentru analiza potențialului beneficiarilor. Instrumentele existente presupun în general un anumit nivel de cunoaștere a limbii germane și nu țin cont de diferențele interculturale.

Acest nou instrument, bazat pe ”carduri de competențe” este conceput ținând cont atât de nevoile imigranților, cât și de cele ale consilierilor, fiind flexibil, orientat spre practică, centrat pe aspecte vizuale și compatibil cu cerințele birourilor de consiliere orientare profesională. Definirea competențelor este disponibilă în mai multe limbi: germană, franceză, rusă, arabă, farsi, turcă și tigrinya. Cardurile sunt emise sub licența deschisă CC BY SA, ceea ce înseamnă că ele pot fi adaptate și folosite în mod liber.

Cardurile acoperă mai multe domenii de competențe:

- Competențe sociale:

    - Abilități de a motiva, leadership, empatie, sensibilitate, competență interculturală
    - Abilități de comunicare, de relaționare și de gestionare a conflictelor
    - Angajament social, abilități de lucru în echipă
- Abilități personale:
    - Adaptabilitate și flexibilitate, abilități perceptive și de înțelegere, creativitate
    - Rezistență la efort, entuziasm, rezistență la stres
    - Spirit de inițiativă, abilități de luare a deciziilor, abilități de analiză globală
    - Acceptarea criticii, abilități de învățare, motivație pentru muncă, angajament, atenție la detalii / precizie, abilități de gestionare a banilor, responsabilitate, auto-eficacitate, fiabilitate
- Abilități tehnice și metodologice
    - Abilități de analiză și de rezolvare a problemelor, abilități digitale, abilități de planificare a muncii, capacitate de improvizare
    - Abilitate de organiza îngrijirea copiilor
    - Orientare spre client, abilități organizaționale, abilități pedagogice, abilități de îngrijire, abilități de prezentare în public, abilități de scriere, abilități de muncă independentă, plurilingvism, abilități tehnice și de lucru manual, abilități de negociere, abilități academice și de gestionare a cunoștințelor, abilități de gestionare a timpului
- Interese
    - Cunoștințe, artă, familie, agricultură, design, hobby-uri, muzică, politică, sport, teatru, animale,

Pentru fiecare element, beneficiarul care consideră că deține elementul respectiv de competență trebuie să dea exemple concrete de situații și modalități prin care a dovedit acest lucru. Rezultatele sunt procesate conform unei proceduri standardizate și pe această bază consilierul poate formula o serie de propuneri privind tipul de loc de muncă potrivit, dar și recomandări privind eventuala completare a studiilor sau angajarea în proceduri de validare și certificare a competențelor.

Validarea și certificarea competențelor

Conform legii privind Evaluarea Calificărilor Profesionale (BQFG), adoptată în 2012, toți rezidenții în Germania, inclusiv migrații, ce posedă o calificare obținută într-o altă țară, au dreptul legal de a obține echivalarea acestei calificări de către o autoritate competentă din Germania, în termen de maxim trei luni de la depunerea solicitării în acest sens. Acest proces de recunoaștere și certificare se referă atât la calificările obținute în instituții de formare profesională inițială (de exemplu școli profesionale), cât și în structuri ce oferă formare profesională continuă (de exemplu prin furnizarea de cursuri de calificare, perfecționare sau recalificare). Documentele obținute astfel nu sunt identice cu cele obținute în urma finalizării studiilor la o instituție de formare profesională din Germania dar dau acces la aceleași beneficii și sunt recunoscute pe piața muncii germană.

Modul de aplicare a procedurilor de evaluare și certificare a competențelor profesionale diferă însă între landuri și uneori chiar în cadrul aceluiași land.

Aceeași lege stipulează de asemenea procedurile de urmat pentru recunoașterea calificărilor atunci când nu se poate dovedi urmarea cu succes a unui proces de formare profesională, inclusiv pentru competențele dobândite în contexte non-formale sau informale.

Există o varietate de instrumente, unele de tip general, altele specializate pe domenii de activitate, utilizate în procedurile de evaluare a competențelor în vederea certificării. Printre cele mai utilizate instrumente generale sunt:

- ProfilPASS, disponibil în format clasic și electronic, posibil de folosit și pentru autoevaluare și centrat pe competențe generale obținute informal pe parcursul vieții
- Qualifizierungspass, destinat în special persoanelor care au urmat forme de pregătire profesională sau au acumulat experiență profesională practică
- Qualipass, instrument ce poate fi utilizat doar de specialiști și vizează competențe acumulate atât în mediul profesional, cât și în diferite situații de viață.

Instrumentele specializate cele mai frecvent utilizate sunt pentru meserii din domeniile prelucrării metalelor, electrotehnică și construcții. Unele dintre aceste instrumente sunt utilizate și la nivel de companii, în vederea angajării, nu doar în structurile specializate în evaluarea și certificarea competențelor.

Pentru o bună informare a potențialilor beneficiari, dar și a angajatorilor, în privința procedurilor legate de validarea și certificarea competențelor în general și ale migranților în

particular, a fost elaborat un portal informativ numit *Anerkennung in Deutschland* (Recunoaşterea în Germania - www.anerkennung-in-deutschland.de), disponibil în nouă limbi.

Italia

Accesul la formare profesională și locuri de muncă

Solicitanții de azil au dreptul sa lucreze în Italia după 60 de zile de la depunerea cererii de azil. Permisul de ședere si de muncă primit în acest context este valabil doar pe durata soluționării procedurii de azil și nu se poate transforma automat într-un permis de ședere normal, care se obține de regulă pe baza existenței unui loc de muncă. Odată cu obținerea statutului de refugiat, va fi primit un alt tip de permis de ședere ce conferă automat dreptul la muncă.

Refugiații și solicitanții de azil cu un permis de ședere temporar pot sa se înregistreze fără piedici la Serviciile Publice de Muncă ce funcționează la nivel regional și în orașele mari. Înregistrarea nu este obligatorie dar facilitează accesul la anumite servicii si la unele beneficii. In special oferă scutire de la plata asigurării de sănătate oferită gratuit de către autorități in perioada inițială de așteptare de 60 zile, în care solicitanții de azil nu pot lucra. Odată înregistrați, solicitanții de azil si refugiații pot sa acceseze în principiu toate serviciile de sprijin în legătură cu ocuparea forței de muncă, în aceleași condiții ca și cetățenii italieni. Unele filiale ale Serviciilor Publice de Muncă, în special cele din marile orașe, au deschis și birouri special dedicate migranților, pentru a oferi acces mai bun la oportunități de muncă locale cu ajutorul mediatorilor interculturali si sociali.

Solicitanții de azil înscriși în programele din centrele SPRAR (detalii privind sistemul SPRAR sunt prezentate în studiul privind accesul la educație) pot participa la cursuri de formare profesională specifice in funcție de oportunitățile disponibile la nivel local. Potrivit Consiliului Italian pentru Refugiați, aceste cursuri necesită între 20 si 30 de ore de prezență pe săptămână, pentru o perioadă între 3 și 6 luni, iar pentru obținerea unui certificat profesional recunoscut participanții trebuie să treacă probele de evaluare finale. Pentru unele meserii acestea sunt centrate pe aspecte practice, deci cursantul trebuie în primul rând să demonstreze că știe să facă anumite lucruri, însă în majoritatea cazurilor sunt și teste scrise, ceea ce presupune un anumit nivel de competență lingvistică. Astfel, deși cunoașterea limbii italiene nu este o condiție la intrarea la cursuri de formare profesională, fără cunoașterea satisfăcătoare a limbii este dificilă obținerea certificatului de calificare.

Pe lângă accesul la cursuri de formare profesională, există și diferite proiecte și organizații non-profit ce oferă consiliere și orientare profesională, programe de mentorat, sprijin pentru înființarea de forme de antreprenoriat generatoare de venit (start-up-uri – sub formă de microîntreprinderi, cooperative sau autorizare individuală, tip PFA). Uneori acestea oferă și sprijin pentru asigurarea accesului la credite, mediere pe piața muncii, activități adresate migranților aflați în șomaj și alte activități specifice in funcție de nevoile observate la nivel local și regional.

Principalele obstacole întâmpinate de solicitanții de azil și de refugiații din Italia în privința accesului la locuri de muncă sunt lipsa unei organizări eficiente si a coordonării între diferitele instituții care alcătuiesc programul de integrare la nivel național și local, precum și multitudinea de proiecte, proceduri, activități și inițiative din acest domeniu.

Un alt obstacol important îl reprezintă dificultățile prin care trec solicitanții de azil în procesul obținerii permisului de ședere care să le permită să și lucreze, acesta fiind furnizat de structuri ale Ministerului de Interne ce funcționează sub tutela prefecturilor, ce nu au deseori relații instituționale clar stabilite cu structurile regionale de muncă sau cu structurile locale ce gestionează programele de integrare. Aceste dificultăți se reflectă frecvent în întârzieri în soluționarea cererilor de azil, și sunt generare în principal de complexitatea procedurilor necesare finalizării cererilor de permise de muncă.

Refugiații si solicitanții de azil au dreptul sa primească ajutor social pentru șomaj sau alte tipuri de ajutoare sociale, la fel ca si cetățenii italieni, în funcție de contribuția la sistem. În cazul în care un beneficiar de ajutor social pentru șomaj își găsește un loc de muncă sau o altă sursă de venit stabil, ajutorul social încetează. Cu toate acestea, la nivel local sau regional există anumite programe pentru continuarea unui anumit tip de ajutor, în funcție de situație și de particularitățile programului.

Validarea și certificarea competențelor

Sistemul funcționează în baza unei legi adoptate în 2013, având ca referință documentele Uniunii Europene în domeniu și prevede o abordare flexibilă în care se pot certifica atât toate competențele aferente unei ocupații, cât și doar o parte a acestora. Sistemul este coordonat de un Comitet Național Tehnic din cadrul Ministerului Muncii, în colaborare cu Ministerul Educație, dar responsabilitatea principală în implementare le revine autorităților regionale.

Migranții figurează printre cele cinci grupuri țintă principale vizate de sistemul de validare și certificare a competențelor. Aceștia pot beneficia de pregătire și sprijin în vederea parcurgerii procedurilor de evaluare a competențelor în cadrul Centrelor Provinciale pentru Educația Adulților (CPIA).

În ultimii ani au fost implementate mai multe proiecte pilot, locale, regionale, naționale sau europene, focalizate pe realizarea de instrumente de evaluare adaptate pentru migranți și pe schimbul de experiențe în acest domeniu.

Detalii despre procedurile de validare și despre proiectele realizate cu privire la validarea și certificarea competențelor migranților sunt disponibile (exclusiv în limba italiană) pe portalul național specializat www.librettocompetenze.it.

Polonia

Accesul la formare profesională și locuri de muncă

Ministerul Familiei, Muncii și Politicilor sociale are un rol esențial în privința ansamblului politicilor și măsurilor privind integrarea migranților și are desigur responsabilități precise și în privința asigurării accesului pe piața muncii al tuturor rezidenților, inclusiv al migranților. Cu toate acestea, nu există politici specifice privind susținerea accesului solicitanților de azil și refugiaților la piața muncii. Se pleacă de la premisa că aceste categorii de rezidenți au aceleași drepturi și pot beneficia de măsurile avute în vedere în general pentru restul categoriilor de rezidenți. Această abordare este aleasă într-un context în care nivelul șomajului este foarte scăzut și în care există o mare cerere de forță de muncă datorită deficitului generat, între altele, de emigrația masivă a polonezilor spre Regatul Unit și alte țări.

Resortisanții țărilor terțe au drept de muncă în Polonia dacă dețin un permis de muncă valabil (strict legat de un anumit contract, dacă locul de muncă se schimbă fiind necesară obținerea unui nou permis), dacă au obținut un statut de protecție, sau dacă au solicitat azil dar procesul durează mai mult de șase luni din motive ce nu țin de solicitant. La împlinirea celor șase luni, fie se comunică decizia de acordare sau refuz al statutului de protecție, fie se acordă un permis de rezidență temporar ce conferă și dreptul la muncă. Astfel, refugiații și beneficiarii unei forme de protecție au aceleași drepturi privind angajarea ca și cetățenii polonezi și au așadar acces deplin și la toate măsurile generale de sprijin, inclusiv ajutor de șomaj și acces la cursuri de formare profesională.

De asemenea, putem să menționăm faptul că nu există măsuri speciale care să stimuleze angajatorii să angajeze refugiați ci doar măsuri generale de stimulare a creării de locuri de muncă. Accesul la măsurile de sprijin pentru angajare este condiționat de înregistrarea la oficiile de muncă în calitate de persoană în căutarea unui loc de muncă sau de șomer. Având în vedere faptul că accesul la informații în această privință este limitat pentru migranți, din motive legate de cunoașterea insuficientă a limbii sau a sistemului legal și instituțional din Polonia, numărul migranților ce beneficiază de acestea este foarte redus.

Singurele acțiuni destinate în mod explicit refugiaților și solicitanților de azil sunt cele realizate de organizații neguvernamentale, fie lucrând cu voluntari, fie cu finanțare din fonduri de la administrațiile locale sau din fonduri europene.

Un exemplu de astfel de inițiativă este programul Imigranți în acțiune (www.immigrantsinaction.pl), realizat de Fundația pentru Somalia. Programul și-a propus să încurajeze migranții să inițieze mici afaceri. Astfel, au fost dezvoltate în acest context mai multe proiecte adresate direct migranților:

- Incubatorul intercultural pentru organizații ale migranților (MIOI), o structură ce oferă sprijin grupurilor informale pentru dezvoltarea unei organizații, dezvoltarea de proiecte și îmbunătățirea competențelor echipelor acestora;
- Activ + Legal, un proiect prin care se oferă coaching, consiliere și consultanță juridică migranților;
- Imigrantul antreprenor, un proiect de susținere a antreprenoriatului în rândul migranților, prin dezvoltarea competențelor interculturale, consiliere profesională și coaching, combinate cu formare în utilizarea computerului și cu cursuri de limba poloneză.
- Un voucher pentru cariera ta!, un proiect ce oferă migranților posibilitatea de a câștiga experiență profesională în Polonia, deseori aceasta fiind prima lor experiență de acest tip, prin stagii plătite, combinate cu formare profesională adaptată profilului profesional și obiectivelor de carieră identificate.

Programul oferă, de asemenea, sprijin pentru recunoașterea documentelor de calificare profesională, traducerea de documente și realizarea de documente cerute pentru angajare sau pentru crearea unei societăți comerciale. Există de asemenea activități ce implică atât migranți, cât și angajatori, în scopul dezvoltării comunicării și înțelegerii între aceștia.

Validarea și certificarea competențelor

Ca și în cazul accesului la formare profesională și la locuri de muncă, nu există un sistem dedicat migranților, dar aceștia au acces liber la procedurile generale de validare și certificare a competențelor, ce funcționează în Polonia în baza unei legislații adoptate în 2014-2015, dar intrată în vigoare în 2016.

Sistemul prevede, pe de o parte luarea în considerare a oricăror documente ce pot fi dovezi ale unui parcurs de formare profesională, inclusiv portofolii cu produse și activități realizate, scrisori de la foști sau actuali angajatori, și, pe de altă parte, evaluarea competențelor în vederea certificării, indiferent de contextul în care acestea au fost acumulate.

În cazul migranților se are în vedere aplicarea procedurilor de evaluare și certificare, inclusiv pe parcursul activității profesionale, la locul de muncă. Accesul la procedurile de validare este permis migranților chiar dacă aceștia nu pot prezenta documente de studii (chiar pentru nivelurile inferioare de educație). Interviurile și probele de evaluare a competențelor se pot desfășura atât în limba poloneză, cât și cu sprijinul unui interpret certificat pentru o altă limbă vorbită de beneficiar.

Întrucât procedurile sunt de dată foarte recentă nu există informații cu privire la implementarea practică a sistemului.

Suedia

Accesul la formare profesională și locuri de muncă

Solicitanții de azil înregistrați dar a căror cerere nu a fost finalizată încă și nu au un permis de ședere, nu au acces în mod general la măsurile de sprijin pentru accesul pe piața muncii. Odată cu obținerea unui permis de ședere, se obține și accesul complet la toate programele în domeniu, cu condiția înregistrării la Serviciile Publice de Muncă a îndeplinirii condițiilor sociale de eligibilitate pentru acestea.

Programul de integrare pentru beneficiarii de protecție prevede atât cursuri de limba suedeză (suedeza pentru imigranți, SPI), cât și măsuri derulate în paralel pentru facilitarea integrării profesionale. Astfel, cursurile de limbă au în vedere și experiența de la locul de muncă pentru a asigura familiarizarea cu terminologia și modul de folosire a acesteia în domeniul în care cursanții muncesc. Competența lingvistică este evaluată prin intermediul unui test național standardizat de limbă suedeză. Imigranții sunt considerați "pregătiți" pentru piața forței de muncă atunci când ating un anumit nivel de competență. În general este vizat nivelul B1 din

CEFR dar sunt și situații în care se acceptă excepții, în funcție și de nivelul de educație al imigranților. În general, agențiile de ocupare a forței de muncă nu iau în considerare cererile depuse de imigranți pentru a beneficia de servicii sau măsuri pe piața forței de muncă dacă aceștia nu sunt considerați pregătiți pentru piața forței de muncă din punct de vedere lingvistic. În ultimii ani, au existat inițiative prin care să se asigure adaptarea pregătirii lingvistice la nevoile imigranților, fiind organizate cursuri de limbă pentru migranți adulți cu grupuri omogene în funcție de nivelul de educație al participanților. Agențiile de ocupare a forței de muncă pot pune la dispoziție sau finanța programe de formare la locul de muncă sau măsuri de sprijin.

Măsurile includ stimulente pentru recrutare, subvenții pentru inițierea unor activități independente (persoană fizică autorizată), cursuri de formare pentru ocuparea forței de muncă, formare profesională avansată, formare în ceea ce privește căutarea unui loc de muncă, experiență la locul de muncă și programul municipal de monitorizare pentru tineri. Muncitorii imigranți reprezintă o mare parte a șomerilor sau a anumitor subgrupuri de șomeri (de ex. șomeri pe termen lung) eligibili pentru anumite măsuri pe piața forței de muncă.

Din septembrie 2003 și până în decembrie 2005, Agenția națională suedeză de ocupare a forței de muncă (Swedish Labour Market Board - Arbetsmarknadsstyrelsen - AMS) a lansat un experiment pe piața forței de muncă. Acesta este cunoscut ca „Inițiere la locul de muncă" pentru persoane străine, al cărui scop este să sprijine atât persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, cât și angajatorii în primele etape ale angajării. Instructorii din cadrul acestui program au sarcina de a schița calificările și dorințele celor aflați în căutarea unui loc de muncă, de a face legătura între angajatorii interesați și imigranții șomeri și de a-i asista pe aceștia în procesul de inițiere și formare la locul de muncă. Rezultatele au fost folosite pentru a concepe măsurile de sprijin actuale.

Timp de șase luni, și angajatorii și angajații beneficiază de sprijin financiar. În timpul Programului de inițiere la locul de muncă, angajatul este plătit de angajator, care primește o subvenție, cu excepția cazului în care angajatul începe cu un stagiu de formare, caz în care acesta este plătit prin intermediul centrului de ocupare a forței de muncă. Obiectivul proiectului este consolidarea poziției pe piața muncii a persoanelor străine care se confruntă cu anumite probleme atunci când intră pe piața forței de muncă deoarece le lipsește experiența muncii în

Suedia. Măsura nu vizează persoane care au cunoștințe slabe de suedeză sau cu handicap, pentru care există alte măsuri.

Există diferite proiecte și programe de sprijin pentru integrarea pe piața muncii. De exemplu, programele Nystartjobb și Instegsjobb oferă subvenții deschise tuturor migranților care posedă un permis de ședere nu mai vechi de 36 de luni. Salariile sunt în concordanță cu contractele colective pentru domeniul respectiv de activitate. Programul Instegsjobb oferă sprijin migranților dar oferă și angajatorului o subvenție de pana la 80% din costul muncii, pentru o durată de 12 luni, cu condiția menținerii în vigoare a contractului de muncă pentru cel puțin încă un an.

Migranții pot de asemenea beneficia și de programe de tip start-up dar si de training la locul de muncă prin diferite forme de practică în vederea creșterii experienței și a calificării pentru un loc de muncă. Un exemplu de acest tip de program este programul ”Practical Foundation Year”, unde toți participanții obțin experiență de muncă într-un domeniu nou, combinată cu educație teoretica și cursuri de limbă prin programul Suedeza pentru Imigranți. Compensația obținută de beneficiari este de aproximativ 33 euro/zi.

Femeile se confruntă cu anumite probleme atunci când intră pe piața muncii și reprezintă unul din grupurile principale vizate de acest program.

O măsura adițională pe piața forței de muncă vizează în mod specific persoanele străine cu educație în străinătate dar care în prezent au sarcini de serviciu pentru care sunt supra-calificați. Proiectul are scopul de a consolida sectoarele unde există un deficit de forță de muncă. Dacă angajatorul prezent poate oferi angajatului supra-calificat o poziție mai înaltă după absolvirea unor cursuri suplimentare, persoana respectivă primește un salariu constant de la angajator, în caz contrar agenția de ocupare a forței de muncă plătește o compensație pe durata procesului de educație. Guvernul suedez a specificat faptul că străinii șomeri, printre alții, ar trebui să fie prioritatea agențiilor de ocupare a forței de muncă. De asemenea, a subliniat faptul că participarea agențiilor de ocupare a forței de muncă la inițierea imigranților nou-sosiți trebuie consolidată și, conform unui acord existent, Agenția națională suedeză de ocupare a forței de muncă trebuie să coopereze mai activ cu Departamentul pentru Migrație, Departamentul pentru Integrare și Agenția Națională pentru Educație.

Validarea și certificare competențelor

Sistemul funcționează în Suedia din 2010 dar începând din 2014, odată cu creșterea semnificativă a numărului de solicitanți de azil și refugiați, acesta acordă în mod explicit prioritate acțiunilor ce au în vedere aceste grupuri țintă.

Astfel, având în vedere cererea de forță de muncă, activitățile sunt orientate în două direcții principale:

- Susținerea migranților care au urmat anterior un parcurs de formare profesională și au experiență în muncă în vederea recunoașterii calificărilor în sistemul suedez pentru accelerarea procesului de integrare profesională (un program numit *snabbspår* (fast-track) oferă un parcurs simplificat migranților ce pot prezenta anumite documente de formare profesională)
- Susținerea migranților care nu au formare sau experiență profesională în vederea identificării și certificării competențelor obținute informal, astfel încât aceștia să aibă șansa unui loc de muncă și a unei vieți autonome (un program de sprijin personalizat cu o durată maximă de doi ani este disponibil pentru această categorie).

Pentru a răspunde nevoilor specifice legate de certificarea competențelor migranților și ținând cont de numărul sporit de persoane care au nevoie de aceste procese, a început în 2016-2017 un proces, finanțat de guvern, de formare a personalului ce activează în domeniu și de elaborare de resurse și materiale standardizate care să faciliteze procese de evaluare și să asigure calitatea acestora.

Concluzii

O primă concluzie care poate fi formulată pe baza datelor colectate este aceea că tematica analizată este de mare actualitate, atât la nivelul instituțiilor europene (Uniunea Europeană și Consiliul Europei), cât și la nivel național în cele patru țări ce au făcut obiectul studiului.

A doua concluzie generală este că nu există o abordare unitară la nivel european, ci o mare diversitate de practici și la nivel național, politicile publice în domeniu fiind în responsabilitatea instituțiilor naționale sau regionale. Instrumentele elaborate de instituțiile europene nu au caracter obligatoriu și reprezintă doar resurse oferite statelor membre. Chiar și în domeniul validării și certificării competențelor, domeniu în care era în derulare de mai mulți ani un proces de coordonare la nivel european, problematica validării și certificării competențelor

refugiaților reprezintă un domeniu cu particularități specifice ce este abordat diferit în diferite țări.

Se poate remarca faptul că și în țările cu experiență mai îndelungată în primirea de refugiați, cum sunt Germania, Suedia și chiar Italia, fluxul semnificativ mai ridicat de refugiați din ultimii ani a determinat luarea de măsuri noi, elaborarea de instrumente și de politici publice care să răspundă cerințelor excepționale din această perioadă. Acest lucru înseamnă însă că, atât aceste instrumente elaborate la nivel național, cât și instrumentele oferite recent de instituțiile europene nu au încă o validare solidă bazată pe practică.

Putem constata și faptul că inițiativele cele mai reușite au la bază implicarea mai multor tipuri de instituții și organizații, incluzând autorități naționale, autorități regionale și locale, precum și organizații non-profit din societatea civilă.

Referințe

Anxo, D. 2016) Labour market integration of asylum seekers and refugees. Sweden. European Commission.

Ball, C. (2016) Update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning. Country report Germany. CEDEFOP

Ball, C. (2016) Update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning. Country report Germany. CEDEFOP

BMBF (2016) Erklärung des Bundesministeriums für Bildung und Forschung, der Bundesagentur für Arbeit und des Zentralverbands des Deutschen Handwerks zur gemeinsamen Initiative „Wege in Ausbildung für Flüchtlinge” [Declarația Ministerului Federal al Educației și Cercetării din Germania, Agenției Federale pentru Ocuparea Forței de Muncă și Asociației Centrală a Artizanatului German cu privire la inițiativa comună "Căi de formare pentru refugiați"].

CEDEFOP (2015), European Guidelines for validating non-formal and informal learning. Office for Official Publications of the European Communities

Ciccarone, G. 2016) Labour market integration of asylum seekers and refugees. Italy. European Commission.

Diaz, M. (2017) Competence Cards for immigration counseling for adult immigrants (MBE counseling). Bertelsmann Stiftung

Döring, O., Müller, B., Neumann, F. (2015) Potenziale erkennen – Kompetenzen sichtbar machen Chancen für Menschen mit Migrationshintergrund, Bertelsmann Stiftung

Duda, A. (2016) Update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning. Country report Poland. CEDEFOP

Duell, N. 2016) Labour market integration of asylum seekers and refugees. Germany. European Commission.

Konle-Seidl, R., Bolits, G. (2016) Labour Market Integration of Refugees: Strategies and good practices. European Parliament

Lemaître, G. (2007) The Integration of Immigrants into the Labour Market: the Case of Sweden, OECD Social. Employment and Migration Papers

OECD (2017) Finding their Way – Labour Market Integration of Refugees in Germany

Perulli E. (2013), Validazione delle competenze da esperienza: approcci e pratiche in Italia e in Europa, Edizione aggiornata, ISFOL, Collana Temi e Strumenti

Perulli, E. (2016) Update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning. Country report Italy. CEDEFOP

Sandberg, F.(2016) Update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning. Country report Sweden, CEDEFOP

Sienkiewicz, L. (2016) Labour market integration of asylum seekers and refugees. Poland. European Commission.

Stefańska, R. (2015) Integration Policy and Activities in Poland. INTERACT Research Report. Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute

Velten, S. & Herdin, G. (2016). Anerkennung informellen und non-formalen Lernens in Deutschland: Ergebnisse aus dem BIBB-Expertenmonitor Berufliche Bildung 2015.

Yang, J. (2015) Recognition, Validation and Accreditation of Non-formal and Informal Learning in UNESCO Member States. UNESCO Institute for Lifelong Learning

Surse online

Consiliul European http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32012H1222%2801%29

Instrumentul European de stabilire a profilului de competențe al resortisanților din țările terțe https://ec.europa.eu/migrantskills

Pașaportul European al calificărilor pentru refugiați https://www.coe.int/en/web/education/recognition-of-refugees-qualifications

Recunoașterea competențelor în Germania: www.anerkennung-in-deutschland.de

Bertelsmann Stiftung https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/further-education-for-all/project-news/immigration-counseling-for-adult-immigrants/

Cardurile de competențe http://www.bertelsmann-stiftung.de/en/publications/publication/did/kompetenzkarten/

Recunoașterea competențelor în Italia www.librettocompetenze.it

Programul Imigranți în Acțiune Polonia www.immigrantsinaction.pl